

MAGYAR SZENTEK

LEGENDÁI

A

CARTHAUSI NÉVTELENTŐL.

AZ EREDETI CODEXBŐL, BEVEZETÉSSSEL

S NYELVJEGYZETEKKE

TOLDY FERENC

ÁLTAL.

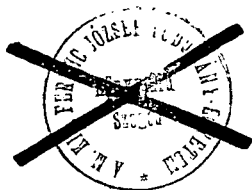
—
KIADTA

A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT.

~~~~~
PEST.

EMICH GUSZTÁV NYOMTATÁSA.

M. DCCC. LIX.

19157

BEVEZETÉS.

FŐTISZTELENDŐ

DANIELIK JÁNOS ÚR,

BÜLCSESZETTUDOR, SAJÓ-SZ.-PÉTERI Sz. PÉTER APOSTOL PRÉ
POSTJA, AZ EGRI FŐEGYHÁZ KANONOKJA, A PÁPA Ő SZENTSÉGE
TITKOS KAMARÁSA, A M. TUDOM. AKADEMIA TISZT. TAGJA, S
A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT ALELNÖKE Ő NAGYSÁGÁHOZ.

I. A főbb magyar szentek legendái, melyeket e kis kötet hoz, a XVI. század elején virágzott jeles *névtelen carthausi* nagy legendáriumából vétettek. A codex azelőtt a nagyszombati érseki papnövelde, 1814. óta a magyar nemzeti muzeum könyvtáraé; itt „nagyszombati codex”nek, az irodalomban mindazáltal legelső ismertetője után Érdy-codexnek neveztetik, megkülönböztetésül a nagyszombati

könyvtárban még most is őrzött s azért méltán s kirekesztőleg „nagyszombati codex“-nek nevezendő más régi kézirattól, melynek tartalmát másutt (M. Irod. Tört. II. 98. §.) soroltam el. Amaz első felemlítése, s belőle a sz. László király életének betűhív másolata egy hozzátartozó hasonmással együtt a m. akademia által kiadott Tudománytár I. kötete (Pest 1834.) 216—234. ll. áll. Utóbb Mátray Gábor, a Széchenyi-országos könyvtár őre, valamivel bővebben ismertette meg azt az akademia nyelvtudományi osztályában (M. Ak. Értesítő 1850. 189—193. l.). Címe, mely a deák előszó után kezdődő munkát megelőzi, ez: *Incipiunt Epistole et ewangelia dominicalia ac festiualia per anni circulum, cum pastellis et legendis suis, cum diligenti cura et labore multis annis ad profectum legencium exarata*. E címnél azonban a tartalom szűkebb, mint ennek elsorolásából látható, mely így következik: 1. Adventtől farsang vasárnapjáig vasárnapi s nagyobb ünnepeki *epistolák és postillák*; szám szerint 23. — 2. Szinte ádenttől böjt első vasárnapjáig vasárnapi *evangéliomi perikopák és postillák*, szám szerint 29. — 3. *Eszkendőnként való*

szentek ünnepeire postillák és legendák, epistolai és evangéliomi darabokkal, szám szerint 104 ünnepre, még pedig sz. Andrástól sz. Katalin asszonyig, s így e részben egy teljes, azaz egész évre szóló, postillát és legendáriumot képez. — 4. E legendáriumba közbe van iktatva a carthausi szerzet eredete ¹⁾.

II. E nagy kiterjedésű, sőt legnagyobb munka mely azonagy szerzőtől a középkorból ránk maradt, e kor vég éveiből való. T. i. magának a névtelen carthausi szerzőnek bevallása szerint a Luther hitújítási mozgalmak is bírván őt arra, hogy a megtértek és apácák lelki üdvössége tekintetéből e munka megírására vállalkozzék; s a codex vég sora szerint 1527. sz. *Kelemen napján* (azaz november 23.) fejeztetvén be annak szerzése, vagy tán tisztázata, azt 1517 (s nem hátrább) és 1527 közé kell tennünk; mihez képest sem 1490-ig nem vihetjük vissza Érdyvel a munka kezdetét, sem Mátrayval „őskori“ maradványnak nem tekinthetjük, sőt az újkor küszöbén állót jóformán középkori vallásos irodalmunk leg-

---

¹⁾ L. M. Irod. Tört. II. köt. 2-d. kiad. 99—100 l.

újabb s tudtunkra vég gyümölcsének fogadhatjuk el. Újsága azonban nem csökkenti a mű nyelvtörténeti becsét; határozottan ismervén t. i. azon évtizedet, melyben készült, más, bizonytalan korbeli maradványok iratási ideje meghatározására is biztos mérőpálcát nyújt: még biztosabbat akkor, ha csakugyan elődök nélkül dolgozott volna. De bár a jó carthausi olyformán nyilatkozik előszavában ²⁾, mintha magyar bibliafordításokat s egyéb eféle épületes munkákat nem ismerne: megállapodott vallásos és irodalmi nyelve ellenkezőt mutat, sőt a perikopákban egyenesen régibb fordítások használata észrevehető; a legendákban pedig helyenként oly meglepő és saját maga nyelvhasználatától elütő archaismusokra bukkanunk, melyek vagy kölcsönzést, vagy legalább a régibb irodalmi nyelv igen avatott ismerőjét bizonyítják; s ez egyenetlenséget sokszor csak is a szerző stilistai ereje képes takarni.

---

²⁾ „Haec autem nostra gens hungara tam rudis et rustica, minime tali irroratur gracia“ (említi t. i. hogy a többi európai népek bírnak bibliákkal stb).

III. Közöltem én másutt már mutatóványokat e becses munkából: így Példatáromban sz. István életét (a szentbeszéd nélkül) s remete sz. Pál teste kihozását (1851), Katalin-legendáim közt sz. Katalin életét (1855), Immaculátámban három beszédet (1855), a Szent-István - Társulat által kiadott Erzsébetben (1857) a sz. Erzsébet legendáját; végre a tizenegy ezer szűzét az Orsolya-legendák közt (Régi M. Legendák Tára I. köt. 1859)³⁾: itt a magyar szentek legendái vannak, postilláikkal együtt, először teljesen, összeállítva: s azért most külön csak ezekről kell értekezniem.

IV. Mi először is ezek *forrásait* illeti, sz. István életében (3—31. l.) s az azt megelőző kis beszédben szerzőnk előtt világosan Temesvári Pelbárt harmadik predikációja Istvánról s az elsőtől adott legenda, de a Bécsi Krónika vagy ennek valamely átirata (ezt érti carthausink a maga által többször felhitt „ország krónikája“ alatt), sőt úgy látszik Hartvik is, fekütt. — Sz. Imre életében (32—49. l.) úgy látszik Pel-

---

³⁾ Érdy a sz. László életét a beszéd és példák, s ismét sz. Istvánét szinte a beszéd nélkül.

bárt első beszédét használta e szentről, s így a régi Imre-legendával az csak is ez által függ össze. — *Sz. Gellérd élete* (50—58. l.) nem egyéb a Pelbárt legendája (Pars aest. Sermo LXVI.) szabad fordításánál; mely viszont csak kivonata a régi deák nagy legendának (Bathányinál és Endlichernél), s azon néhány jelentéktelen különbséggel, mely Pelbárt s a régi legenda közt van; de másfelül annak jeleivel, hogy emezt is ösmerte carthausink ⁴⁾, s azonfelül a Bécsi Krónika is előtte volt ⁵⁾.

---

⁴⁾ Ilyen például, hogy az úgy nevezett nagy legenda e helye: *in biga positum de monte Kreenfeld submiserunt, et dum adhuc palpitaret...* carthausink, csakugyan így adja: „egy nagy hegyről aláereszték kinek *Kelenfölde* neve: *De mikoron még - és lehne*“; holott Pelbárt a hegy nevét s a püspök lihegését elhallgatja.

⁵⁾ Így a nagy legenda, s vele carthausink, elmondja ugyan, mit Pelbárt nem, hogy „azmely keven kedég kiontották vala agya veleit, hét esztendeeg semi árvíz el nem moshatta véré, mígnem felgyőjteték az jámbor egyházi népektől“ (57. l.), de nem mondja el, mit a miénk a Bécsi Krón. után, hogy t. i. „az kevet Csanáddá vitték, es az ő oltárának feliben rakták emléközetre“ (u. ott). A templom-építést is azon helyen hol

— *Szent László életét* egy szentbeszéd előzi meg (59—82. l.), melyhez szokás szerint Pelbártból veszi szerző az ígét, de az ennél elszórt eszméket és idézett helyeket saját elrendelés és kivitellel dolgozza fel. Következik a legenda (83—115. l.) három részben: az első (83. l.) a történeti előzményeket beszéli el sz. István vég idejétől fogva, midőn Vazult rendelte utódjává, I. Gyéza halálaig, hiven kivonva és fordítva a Bécsi Krónika ⁶⁾ illető fejezeteit; a második (101. l.) magának Lászlónak történeteit, nyomról nyomra szinte a Bécsi Krónikát követve, bár igen rövidítve, a király halálát mégis a magáéból kifestve, és két „Csodát“ Pelbártból hozzá vetve; a harmadik (111. l.) hét „Példát“ beszél el, még pedig két-féle forrásból: az 1. 2. és 7-ket Pelbártból, a 3. 4. és 5-ket a nagy legendából. — *Szent Erzsébet életét* szinte Pelbártból meritette ⁷⁾, de

Gellérd mártiromságot szenvedett, elhallgatja a nagy legenda és vele Pelbárt, de említi a Bécsi Krón.

⁶⁾ S nem a Budainak, mit többi közt a Salamon és László közti, Pozsony alatti, párbaj gyönyörű mondjának ide átvétele is bizonyít.

⁷⁾ Nem, mint e legenda külön kiadásában állítám, a „Legendae SS. Hung.“ gyűjteményében kijöttből,

azon szabadsággal, melylyel carthausink általában forog tárgyai körül. — Végre Sz. Pál *kihozásában* úgy látszik a szentpálosok breviáriuma lectióit használta, bár néhány hibás adat beleszúrásával ⁸⁾, s Dombrói Márk évkönyveit ⁹⁾.

V. E kimutatások mellesleg carthausink magyar-historiai kütfőiről is tesznek tanúságot, egyszersmind módot nyújtanak a szerzőt mint ilyent közelebből megítélhetnünk. S ez ítélet

---

mely a rózsza, úgy a belpoklosnak feszületté változása csodáit nem beszéli. Sőt azt szerzőnk tán nem is ösmerte, valamint a thüringi Theodorikét bizonyosan nem, mivel név szerint a morkoláb szent földre menetelére nézve egyenesen ellenkezésben van, mert míg Theodorik neki tulajdonítja e szándékot, s vele amíg lehet titkoltatja ezt Erzsébet előtt, a névtelen legenda, Pelbárt s a mi carthausink Erzsébet tanácsára küldi férjét Palaestinába. Ez a Theodorik egyébiránt, ki szentünknek kortársa volt, sokkal gazdagabb a nevezett három legendánál, de ezek is nem kevés változattal, sőt igen szép saját részletekkel bírnak.

⁸⁾ Ilyen, hogy sz. Pál teste Velencében teljes nyolc száz évig nyugodott, holott a Brev. szerint az oda csak 1240. hozatott, s így összesen 141 évig őriztetett ott.

⁹⁾ Sajtó alatt levő „Analecta Monumentorum Historiae Hung.” című gyűjteményem II. kötetében.

legtöbb középkori magyar írónkkal szemközt, reá nézve felette kedvezőleg üt ki. Míg t. i. legtöbben a fordítók s epitomátorok vonalán csak kivételkép emelkednek felül: carthausink mint önálló író tűnik fel. Az ő készülete ugyan szinte nem terjedt ki a páterek s históriák közvetlen ismeretére, s Pelbártra s néhány más középkori homiliáriusra szorítkozott, kiktől vette át, s gyakran hibásan idézve (a mi azonban a leíró hibája is lehet ¹⁰⁾, az igék és magyarázó,

---

¹⁰⁾ Mert nem kevés e codexben az írási hiba (milyet néhányszor tanúság okáért meghagyván, a jegyzésekben kitüntettem; egyebeket egyszerűen kijavítottam); s oly hiba, mely egyenesen a dologban és értelemében járatlan leíróra mutat, melyek a szerzőnek nem tulajdoníthatók, s könnyen megkülönböztethetők a szerző félreértései és habozásaitól, mint péld. midőn ez Péter királyt Kézla királynénak atyjáról *anyjáról* rokonává azaz édestestvérévé (86. l.), vagy Béla herceget Miciszló „országában erekessé” teszi (88. l.), Andrást és Leventét a rác királyhoz meneti (u. o.), Rasciát olvasván a krónikákban Ruscia helyett; v. Videl Gejza megöletését javasoltatja Salamonnak (97. l.), holott a krónika csak „expelleret” szóval él; Dalmátország helyett *Korontalországot* (Carinthiát) ír (102. l.); midőn a latrunculi cumanorumot kúnok *maradékinak* (103 l.), a bisenusokat és latrunculi bisse-

bizonyító, erősítő locusok számait; de e kölcsönzött eszközöket is széltiben saját eszméi érdekében használja fel, általában a középkori homiletika módja szerint disponál, az iskolai bölcsészet értelem-határozásaiból kiágazó osztály-s alosztályzással, de ebben is nem könnyen megy túl az első alosztályon, s nem is köti magát az annyira kedvelt iskolás hármas számhoz; kellő mértéket tart az idézetekben, melyeknek túlbőségében amazoknál a vezéreszme szinte elmerül; a morált kellőleg elválasztja a történeti részekről, melyek sokszor elvesztetik amannak fonalát: s mind ezek által beszédei egyszerűbbek, áttekinthetőbbek, s azért népszerűbbekké válnak. E mellett érzületi szigora tiszteletessé teszi őket. Ismerjük az erkölcsök köz romlását, mely a Jagellók alatt főleg az elbizakodott gazdag és zsarnok olygarchiában elhatalmazott: ez ellen ő

---

norum-ot oroszoknak írja (96. és 111. l.), Sár-t Sárospataknak (86. l.); ellenben jelentékeny hely az, hol Gellérdet *Pestnek városában* mártíromoztatja (89. l.), tudván, hogy Sylvester még kevéssel e mi irónk után is Pestnek hívja Budát; a kúnokat pedig (62. és 113. l.) tatároknak nevezi.

sz. Istvánról való beszédében bátran kikél, még pedig nem csak a világi urak ellen (11. 15.) — az utóbbi hely már kétség kívül a mohácsi veszedelem utáni dülásokat érti: „szent István kedég nagy sok szentegyházakat es kalastromokat rakattata ... *kiket ez mastani jobb-ágy urak (főurak) es nemessek felégetnek, elpusztójtanak es magoknak foglalnak, kiknek* — kiált fel — bosszuállója az teremő úristen! — hanem az egyházi nagyok ellen is, kiknek fényítéktelen világias életét (17.) harsogó szent harag mennykövei-vel sujtogatja.

VI. Szerzőnk *nyelve*, habár avúlt szók és kifejezésekben, már koránál fogva is, kevésbbé gazdag legtöbb egyéb codexeinknél; nincs mégis azok nélkül, mint az a szöveg aljára vett jegyzetekből is kiténik. S nem tartom feleslegesnek ismételni itten, hogy ő hagyományos irodalmi nyelvet vett át ezen, a közép-korban meglehetősen már mivelt, téren; hogy az egélyes nyelv lassabban változik mint más szakok nyelve: s azért carthausink, az általa hihetőleg átírt részeken kívül is, legalább egy ivadékkal régebbi nyelvszint mutat mint koráé

az életben, sőt más szakokban is. Fő érdeke és tanulságos volta tehát a ragozásban, szólásokban, mondatszerkezetben s a nyelvjárási hangejtésekben van, mely utóbbiakban az egyenetlenségeket hajlandó vagyok nem a másolónak tulajdonítani, ki, ha a maga ejtését lopja bele tudva vagy öntudatlanul, azt vagy állandóbban, vagy rendetlenebbül fogta volna, hanem, mint említém, egyes részek átírásának. Különben írónk, nyelve terjedelmét jól ismeri, azzal könnyen, sajátságosan s némi készséggel bánik. Helyesírását a vizsgálni akaró az Erdy betűhív közléseiből s az Erzsébet-legenda díszkiadásából ismerheti; én itt is, mint egyéb, régibb irodalmunkat közhasználatúvá tenni akaró ily kiadásaimban, olvasását, azaz ejtését kívántam visszaadni, de ezt minden habozásaiban híven, mi által az író physionomiájából nem vészett el semmi, csak a — betű.

VII. Így kiállítva, e kis kötet legyen ismét egy adalék, még pedig az érdekesbek közül egy, középkori nyelvünk ismerete terjesztésére; sőt ne csak ez, hanem egy eszközzel több megerősíteni magyar nyelvérzékünket, mi, azóta hogy többet olvasunk idegen mint ma-

gyar nyelven, s egyszersmind kelletinél kevésbbé ovakodunk a nyelvünk saját formái, sőt szeszélyeivel egyesülni nem akaró idegenszerű foltoktól, sürgető szükséggé vált. Csak ezért is kellene nekünk magyar. írókúl naponként vagy egy kis órát utóbbi jobb s tisztább íróink, mint péld. Pázmány, Haller, Faludi, Virág prózai írásaik egy-egy fejezete mellett, egy pár lap középkori emlék olvasására szánni. Tárgy és felfogás ezekben egyéb érdeket is fog éreztetni a nyelvén túl. Szerencsésnek tartom magamat, hogy e bármi kisded mutatványnak oly tetemes olvasóközönség van biztosítva, milyent a Szent István-Társulat bírt magyar könyvek körül gyűjteni. Mely haszon! ha csak tized része annak méltatja figyelmére. Főleg NAGYSÁGOD ada ösztönt annak elkészítésére, s azért, miután e nagy hatású társulat szíves volt elfogadni kisded ajándékomat; megragadom ez alkalmat nyilván kimondanom, hogy valamint a NAGYSÁGOD lelkes és tanulságos társalkodása nekem sok örömet adott és ad folyvást, úgy munkás barátsága is sokban mozditotta elő ebbeli igyekvéscimet: a miért szíves hálámat e nagy számú és tiszteletre oly

igen méltó közönség előtt fogadja hasonló szí-
vességgel! Irónak — és nem irónak — nincs
szebb jutalma fáradozásaiért, mint a jók és
értelmesek javallása: s NAGYSÁGOD e jók
között a legjobbakhoz tartozik.

*Írtam a Pávaszigeten Pest mellett,
aug. 6. 1859.*

TOLDY FERENC.

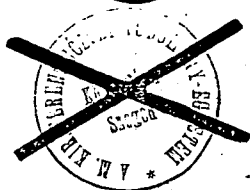

MAGYAR SZENTEK

LEGENDÁI.

A NÉVTELEN CARTHAUSITÓL.

I.

||⁴⁹⁴ BÓDOGSÁGUS SZENT ISTVÁN KI-
RÁLNAK INNEPÉRŐL.

Misericordia et veritas custodiunt regem
et roborabitur clementia thronus ejus. Proverb.
xx. capitulo.

Irgalmasság es igasság megőrizik a királyt,
es kegyelmességgel megerősítetik¹⁾ öneki birodalma²⁾: ez igék vannak megírván Böles egyik
kenyvének huszad részében. Mely igék méltán
vétethetnek dicsőséges szent István királynak ne-
ve dicséretire, ki míg ez világon lén, nagy ir-
galmasságban, igasságban es kegyelmességben
éle ez szegén új keresztyén nép között; mine-
mő szentséges életben kedég³⁾ végezé el ide-
jét, az sok csodatétel es anyaszentegyház nyil-

¹⁾ Megerősítettik.

²⁾ Országlása (Vulgata : thronus).

³⁾ Pedig.

ván vallja es bizonyojtja. Bizonyával azért méltán kell ez dicsőséges Krisztus Jézusnak választott vitézét es confessorát jelessen ez szegén Magyarországbeli nyomorúlt népnek dicsérni, tisztolni, kiknek úristen keráli méltóságúl es apostol gyanánt adá, hogy mind tanuságával es jó életének példájával tanojtaná⁴⁾, igazgatná, óalmazná, es az erek⁵⁾ idvességnek utára vonná. Azért, szerelmes atyámiai, nagy szerelmetes⁶⁾ szolgálattal es ajojtatus⁷⁾ háláadással tartozunk ez bódogságus szent királnak, ki miatt⁸⁾ enni sok lelki testi jókat érdemlettünk ; ha kedég ő halandó életében olyan szorgalmatos⁹⁾ volt ez szegén népnek idvességén es óalmazásán : hát mit vélhetünk tett es téssen¹⁰⁾ az halhatatlanságban, szemetlen kenyeregven-úristennek élet-

---

⁴⁾ Tanítaná.

⁵⁾ Örök.

⁶⁾ Szerelmes.

⁷⁾ Ajítatos. Az *us* végzet itt s másutt irónknál mély tompa *os* gyanánt hangzott, mely hang a mély tompa, de nyújtott, ó-nak rövidje.

⁸⁾ Ki által.

⁹⁾ Serénykedő.

¹⁰⁾ Azaz : *hogy* tett és téssen.

te¹¹⁾ ez ő szegén népeért? netalántán régen elvesztünk volna mi gonosz bineinkért, ha az édes asszonyunk sziz. Máriával az szent királyok ő kegyes esedözéseknek miatta nem táplálnának, kiről úgy éneköl anyaszentegyház ez mai szent zsolosmában :

Idvezlég, bódog szent István királ !

Te népednek nemes reménsége !

Idvezlég, mi megtérésönknek bizon doktora ,

Es apostola !

Idvezlég minden szentségnek és igasságnak fényes
tiköre !

Temiattad¹²⁾ hittönk Krisztus Jézusban ,

Temiattad idvözölünk, es Krisztusban kérünk :

Imádj ez te népedért,

Imádj egyházi szolgálókér-tés,

Hogy egy ellenség se légyen

Ragadozó ez te néped között Ámen.

Bódogságus szent István királnak es konfessornak dicséretes méltóságáról es szentséges életéről akarván szólni, doktoroknak mondásokból hét nemes tisztöletes ajándékokat találunk, kikkel úristen ez ő szerelmes szolgáját anyaszentegyházban felmagasztalá egyeb ki-

---

¹¹⁾ Elötte (mint felette).

¹²⁾ Teáltalad.

rálóknak es országbiró fejedelmeknek felette:

Első méltóság mondatik angyali izenet: mert úgy olvastatik róla, hogy úristen ő szent ismereti es választása szerént, mint az szép rózsát az tövisk közzöl, azonképpen szent Istvánt az pogán sziléktől magának választá, kinek és foganatját¹³⁾ mennyei szent követ átal izené meg. Kiben némiképpen hasonlattaték¹⁴⁾ urunk Jézushoz, asszonyunkhoz, es keresztölőszent Jánoshoz, ez ellyen nagy méltóságus szentökhöz.

Másod méltósággal szereté úristen szent nevezetnek hivataljával: mert mikoron imáran az ő szilei keresztyénné lettenek volna, es hívségben élnének, es az jámbor asszonyállat sziléséhez közelitne, neki jelenék protomártir szent István, es monda öneki: Bizzál, asszonyállat, úristenben, es légy bizonyos benne, mert ime fiat szilsz, kinek ez országbeli nép között királi korona adatik, es az en nevemet adjátok őreá. Az asszonyállat nagy csodálattal monda: Ki vagy, uram, es ki neved? En vagyok, úgy mond, protomártir Ist-

---

¹³⁾ Fogantatását.

¹⁴⁾ Hasonlító.

ván, ki Krisztus Jézusért elészer szenvedtem. Es elenyészék. Es mikoron az bódog magzat sziletött volna, szent Albert pispék Isztragomott ¹⁵⁾ az szent névre megkeresztölé.

Harmad méltósággal szereté erek idvességnek bizonyos bátorságával. Ó szerelmes atyámfiak! bizonyával nagy isteni ajándék es malasztosság, kit úristen még ez világi életben az erek idvességre választ minden félelemnél kil, kit keves szentőknek olvasunk engedötnék

Negyed méltóság, hogy úristen ötet sokképpen való méltóságokkal szereté, ||⁴⁹⁵ kiket egyszerismind ¹⁶⁾ nem igen olvasunk engedötnék lenni. Első mondatik istentül adatott nemes királság, másod: dicséretes apostolság, harmad: doktorság. Ó bizonyával nagy isteni ajándék, kinek ellyen *) es enni malaszt engedtetik! Úgy olvastatik óróla, hogy mikoron imáran felserdült volna, diáki tudományban és ¹⁷⁾ bölcs volna, egybe hivatá ő atyjával

¹⁵⁾ Istrogranum : Esztergamott vagyis -ban.

¹⁶⁾ Együtt. *) Ilyen.

¹⁷⁾ Artibus liberalibus eruditus. Az és kötszó irónkná mindenkor és alakjában fordul elő.

ez országbeli urakat es nemesseket, királylyá tevék ötet. Es annakutánna azon esztendőben, mikoron Krisztussziletetinek utánna irnának kilenc száz kilencvenhét esztendőben, szent István királnak keresztyén atyja bódogúl es jó hitben kimúlék ez világból; es viteték az erek bódogságban; szent Albert pispék-és azon esztendőben menván az prusszok közé predikállani es mártiromságnak koronáját vevé: szent István királ kedég fogá magát istennek szent parancsolatja (szerént) való életre.

Ötöd méltósággal szereté úristen nagy tekéletes es érdemes életnek malasztosságával, mert valamit kér vala úristentül, mind megnyeri vala; sok csodákat-és téssen vala úristen az ő szent érdemének miatta, kiket ha mind előve ¹⁸⁾ nevezgetnének, nehez volna csak hallgatnia-és.

Hatod méltósággal szereté úristen mennyei fénlő csodálatokkal es jelenetekkel ¹⁹⁾; gyakorta jevendőket megismer vala szentléleknek ihléséből; azt-és megismeri vala még annakelette mikoron gonosz tanács es háboru-

---

¹⁸⁾ Elé.

¹⁹⁾ Szellemi látványokkal, vísiókkal.

ság történt ez szegén Magyarország ellen. Oly igen elhatalmazott vala kedég az isteni látásban, hogy mikoron ajojtatus imádságában volt, elragadtaték néha lelkében, néha test szerént-és felemeltetött az feldszinről ő szenteséges érdemének miatta. Mel szorgalmas buzgósa volt kedég anyaszentegyházhoz, nyilván vagyon: mert nem csak ez országban rakkattatott szentegyházakat, de Jeruzsálemben, Konstantinápolban, Rómában es sok országokban, kikből megismertetik keresztyénség-höz való szomehozása ²⁰⁾ es úristenhöz való szereteti.

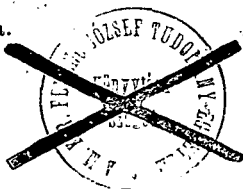
Heted méltósággal szereté úristen ez szent királt ő szent halálának csodaképpen való ismeretivel, kit nyilvánban meghallunk az ő szent életéből.

SEQUITUR LEGENDA.

Úr Jézus Krisztus sziletetinek utánna oly mint ²¹⁾ száz héján ezer esztendő felé irván, mikoron tebb országok között, úgy mint ez

²⁰⁾ Szomjuzása.

²¹⁾ Mintegy.

ország krónikájában találjuk, az szittyai magyarok Konstantinápolyt es egész Görögországot feldúlták volna, es ez világon szerte-szerént keresztyénségben-és sok pusztaságot tőtenek volna, miért ők pogányok valának: vala azon időnek utánna egy hatalmaskapitány fejedelem, kinek Takson vala neve, es mind egész alföldet, Rácországot mind Geregorszáig hódoltatja vala. Es lakása vala Takson-Ó-Révi ²²⁾ az alföldön. Ez fejedelemnek időjártában lének két fiai, Gejcsa es Mihály. Ez Mihál fejedelemnek lének esmeg két fiai: egyik ²³⁾ nevezé Kopasz Lászlónak, az másodikat Vazulnak. Kopasz Lászlónak időjártában lének három fiai: András, Béla es Levente. Bélátul lén szent László Lengyelországban, kiről nyilvánban vagyon megírván szent László királ életében. Taksonnak az első fiátul, kinek vala neve Gejcsa, azon időben, mikoron Krisztus sziletetinek utánna írának kilenc száz hatvankilenc esztendőben, úristennek kiváltképpen való mallasztjából szileték szent István királ; sz.

²²⁾ Vagy tán Taksony-Örkény? Örvény? A codexben öreeny áll.

²³⁾ Nevező, vádeset helyett.

István királtul tebb fiai között szileték az édes szíz sz. Imre herceg, kinek szentséges életét, ha isten egészségben hagyand, az ő szent in-nepe napján meghalljok nyilvánban.

Mastan emléközjünk az ő szent atyjának méltóságus szent életéről. Mikoron azért bódog-ságus szent István királ félserdült emberko-rában jutott volna, gyoropodik vala mint menny-ből adatott nemes magzat, szent ajándék, mind úristennek, mind embereknek látására jó er-köcsben, jámborságban, szent malasztban, isteni félelemben es szeretetben, es mindennek utánna szentséges életben, lelkét éltetvén ajojtatus imádságokkal, elméjét mennyei gondolatokkal, ez világi testi életét szent bejttel ²⁴⁾, vigyázás-sal ²⁵⁾ es szarándok-járással; felette kilemben, honnem az mastani urak, fejedelmek es ne-messek.

||⁴⁹⁶ Mikoron azért úristen az királságban megerősöjtötte volna, ottan pokolbeli sátán utánna erede, hogy elejtené, mert nehezzé ²⁶⁾ tartja vala, hogy az ő szent érdemének miatta

---

²⁴⁾ Böjttel.

²⁵⁾ Virrasztással.

²⁶⁾ Nehéznek.

ez országot kezéből kiszalasztotta volna. Vala azért az időben Somogyságban egy pogány hatalmas herceg, kinek Kuppán vala neve, az régi kopasz Zirind fejedelemnek maradéka; ki még szent István atyjának élteben és erősen uralkodik vala mind egész Somogyságban es Szalasságban. Mikoron szent István királynak atyja Gejsa kimúlt volna, támada fel ez gonosz kegyetlen herceg, akarván szent István királ anyját ²⁷⁾ gonosság szerént magának venni, az szent királt megölni, es mind ez egész országnak uraságában esni. Sz. István királ hallván az gonosz szándékot, egyben hívá az magyari urakat, es dicsőséges sz. Márton piskepnek segödelmét kérvén, kiszálla Kuppán herceg ellen; es tevé hadnagygyá Vencellinus nevő urat, ki jött vala hozzá ²⁸⁾ Németországból. Es mikoron nagy erőss itközetöt töttenek volna, úristennek irgalmasságából adaték az diadalom sz. István királynak. Es azon hadban Vencellinus hadnagy megölé Kuppán herceget, kiért nagy sok ajándékot es tisztösségöt vén az szent királtul. Es az gonosz hitetlen somo-

---

²⁷⁾ E szó „anyját“ a codexben hiányzik.

²⁸⁾ Hozzá.

gyi hispánt vágatá négygyé sz. István királ: egyik részét kildé isztragömi kappura, az másodikat Veszprimmé ²⁹⁾, az harmadikat el-fel Györré, az negyediket el-bé Erdelben: miért mind ez egész országnak ellensége volt.

Másod hada szent István királnak lén erdeli vajdával, kinek Gyula vala neve, kinek leányátul való vala szent István királ, kinek Sarolt vala neve, Gejcsának felesége. Mikoron azért írának ezer két esztendőben, sz. István királ nyomoték ³⁰⁾ erdeli vajda ellen, es mikoron meggyézte volna, fogá meg Gyulát, mind asszon feleségével es két fiaival kidé be ³¹⁾ Magyarországba fogva, mert annakelette gyakorta való izenettel es irással intötte vala ötet, hogy lenne keresztyénné es szénnék ³²⁾ meg ez ország háborgatásátul. De soha reá nem hajthatá, hanem az hitetlenségből. *) nagy erőszak es ugymint ³³⁾ akaratja ellen mind öhozjá tartozóval kihajtá, es megkeresztölteté. Annak-

---

²⁹⁾ Veszprémbe.

³⁰⁾ Nyomúla. — *nyomóidek.*

³¹⁾ Küldé.

³²⁾ Szünnék. *) Egy kitörlött szó.

³³⁾ Mintegy.

utánna jámbortúl élvén, úgy tartá mint jó atyját, es holtok után Fejérváratt nagy tisztóséggel temettette el. Es Erdőség az időtül fogva Magyarországhoz hallgatott mind ez ideiglen.

Harmad jeles hada lén sz. István királnak az bologárok es oláhok ellen Havaselföldében ³⁴⁾, kikkel anneval ³⁵⁾ erősebben viaskodék, míg *) erősebb helyen lakoznak vala, kiknek fejedelmök Kéán vala. De mikoron meggyézte volna őket, nagy mondhatatlan kéncsöt es kazdagságot ³⁶⁾ nyere, es az országot adá tisztül egy régi ösinek, kinek Zoltan ³⁷⁾ vala neve; es haza jeve az szent királ nagy nyereséggel Magyarországhban. Az Zoltan fejedelem kedég Havaselföldében nagy erekes lén, es hatalmas, kitül származának az Zoltánok, es ez országtul elsza-kadván, nagy sok nyomorúsággal fizeték meg az jótételt. Sz. István kedég az nagy nyereségből

---

³⁴⁾ Oláhország.

³⁵⁾ Annyival. *) minél.

³⁶⁾ Kincset és gazdagságot.

³⁷⁾ Kétség kívül „Zsolt”; de a XVI. században e nevet nem hagyományból többé, hanem csak deák krónikáiból e hibás formában ismerte a magyar.

nagy sok szentegyházakat es kalastromokat rakattata ez országban úristennek, asszonyunk szíz Máriának es az mennyei dicsőséges szentőknek tisztösségökre, kiket kilemb-kilemb városokkal, válálokkal ³⁸⁾ es külbelöl való szépségökkel megerössöjtvén, kiket ez mastani jobbágy urak ³⁹⁾ es nemessek felégetnek, elpusztotjnak es magoknak foglalnak, kiknek bosszuállója az teremő úristen.

Ennél sokkal több hadakozási voltanak bódog szent királnak ez szegén országnak ótalma mellett, kiket ha mind megírnánk, idő sem szenvedné. Annakokáért késalkodjunk ⁴⁰⁾ arról ő szent neve dicséretire, mely szorgalmas lett legyen, mind ő asszon feleségével Készlával ⁴¹⁾, szentegyházaknak gondviselésében. Úgy olvastatik rólok az ország krónikájában, hogy minden esztendőben eljárják vala ez országot, meglátogatván nézőgetvén

³⁸⁾ Valál : possessio, birtok, a *val* (habet) gyökérből, mint hal-ból halál. Előfordúl a Jászay-codexben is, s él mind maig némely helynevekben.

³⁹⁾ Zászlósok, főurak.

⁴⁰⁾ Itt : késünk, mulassunk.

⁴¹⁾ Gizela.

minden szentegyházakat, kikben kiülbelöl ha mi fogyatkozást láttanak, addég onnan el nem mentenek, míg szerével ⁴²⁾ meg nem éppöjtették. Azonképpen Készla kerálné-asszon miscmondó ruhákat, oltárötözetöket, keresztöket es egyeb egyházbeli ruhákat ||⁴⁹⁷ megnézögetvén, megujogat ⁴³⁾ vala. Továbbá egyházi népekröl es fejedelmekröl az szent királnak oly nagy gondja vala, hogy ennenmaga meglátogatta öket, visitálta, examinálta, ha jól él avagy gonoszúl, ha anyaszentegyházhoz lát, ha vigyáz az szegén népön, ha pásztorságát szerével ⁴⁴⁾ viseli? Akar papok ⁴⁵⁾ voltanak avagy kalastromban lakozó barátok: ha kit látott hallott restnek, tunyának lenni, megfeddötte, corrigálta; ha kit látott hallott szent életűnek lenni, azt lelke szerént szerette, es élt tanácsával, es érsekké, pispekké emelte szentölte öket: mint olvastatik, hogy Szent-Mártonból az apátur-szerzetből ⁴⁶⁾ isztragomi

---

⁴²⁾ Renddel v. rendre.

⁴¹⁾ Megujítgat.

⁴⁴⁾ Annak rende szerint.

⁴⁵⁾ Világi papok.

⁴⁶⁾ Bencés szerzetből.

érsekké választta egy szent életű frátert, kinek Sebestyén vala neve, kalacsai érsekké fráter Astricost, pécsi püspökké fráter Maurost : ellyen szent atyákat, kik nem pusztítottak mint az mastaniak, kik gonoszságra sem költötték az szentegyház jószágát mint az mastaniak, kik el nem rekkentötték ⁴⁷⁾ Krisztusnak részét, jószágát, mint az mastaniak, kik nem házártra ⁴⁸⁾, sem torkosságra, sem drága ruházatokra nem vesztögették az szent alamizsnát, mint az mastaniak. Annakokáért minemő jámborságban es szent életben éltenek az régiek, nyilván vallja anyaszentegyház : viszonellen ⁴⁹⁾ az mastani országló es egyházbiró fejedelmekkel pokol, nem menyország, telik bel ⁵⁰⁾. Mert sz. Gergel doktor mondása szerint anne halárra ⁵¹⁾ méltók, mene ⁵²⁾ sok számtalan gonosz törvént, hamisságot es förtelmes példát holtok után hattanak.

⁴⁷⁾ Sikkasztották. -

⁴⁸⁾ Házsártjátékra ? (hasard). Telegdinél már előfordul a házsártjátékszás.

⁴⁹⁾ Viszont, ellenben.

⁵⁰⁾ Be : mint fel.

⁵¹⁾ Annyi halálra.

⁵²⁾ Mennyi.

Továbbá mely nagy irgalmas szivő volt bódogságus sz. István királ, nyilván megismerttetik, kiról úgy olvastatik, hogy mindenkoron ő királi aranyas erszénye teljes volt aranforinttal es pénzzel; soha oly szegén hozjá nem jühetött avagy csak látott volna úton elmúlni ⁵³⁾ - és, hogy hevón ⁵⁴⁾ elbocsátta volna. Egy éjjel kedég felkele es mène közikben az szegényeknek egy zakcsó ⁵⁵⁾ pénzzel: hogy az szegények azt látták volna, reá rohanának, es mind pénzét elragadozák, mind szép királyi ősz szakálát kiszaggaták. Hogy mikoron azt szenvedte volna az isten emböre es Krisztus Jézusnak vitéze, nem alojttá ⁵⁶⁾ tisztöletlenségre es bosszuságra, de nagy eremmel ⁵⁷⁾ es háláadással az édes teremő úristennek szent szileje képe eleiben mène, es térdre esvén monda nagy felszóval es sírással: Ó mennyei dicsőségnek királné-asszonya, es ennekem!

⁵³⁾ Elhaladni.

⁵⁴⁾ Üresen.

⁵⁵⁾ Hártyiknál: sacculum: Innen iett csak betüátvétéssel zacskó.

⁵⁶⁾ Alítá, azaz vélé.

⁵⁷⁾ Örömmel.

ime, kit te királylyá tettél, az te vitézid minemő tisztossággal illeték: ha ellenségem tőtte volna rajtam, hát te szent segedelmeddel megállanám bosszúmat, de ezt kívánom ennekem az erek bódogságban megfizetni, idvezejténeknek ⁵⁸⁾ mondása szerint: ti fejetöknek egy hajszála sem vész el. Hogy ezenképpen imádságát elvégezte volna az szent királ, szívében megvigasztaltaték asszonyunk Máriátul, es nagy háláadással házában méne.

Imáran lássok meg miképpen az angyali szent koronával megkoronáztaték. Az időben mikoron Gëjcsa megholt volna, negyed esztendőre kelvén, kildé be kalacsai érseket Rómában úr pápához, kinek Astricus avagy Anastasius, Lesta ⁵⁹⁾, vala neve, hogy ez ujonnan való keresztyéneknek Magyarországbán kildene pápai áldomást, hogy a minemő szentegyházakat rakattatott volna, szentölhetnék meg, es egy királi koronát, kivel szentöltetnék fel az királságra: mert még csak választatus

---

⁵⁸⁾ Idvezejte, idvözítő.

⁵⁹⁾ Anastasius ómagyar formája.

⁶⁰⁾ volna. Azon időben másfelől Miska és ⁶¹⁾ lengyel királ, úristennek malasztjából kereszttyénné lett vala, es ugyan azért, azaz királi méltóságnak koronázatjáért kildött vala be úr pápához, kinek imáran megszerzette ⁶²⁾ vala az szent koronáját, es mel napon ki akarná kildeni az lengyel királnak követit, azon éjjel istennek szent angyala megjelenék úr pápának, álmában mondván: Az koronát, kit szörzöttél, hónapi napon ismeretlen népnek követijünek hozjád, kik koronát kérnek az ő fejedelmöknek, atyai áldomással es kétségnél kil azoknak adjad: mert ötet illeti az ő nagy érdemes voltának miatta. Es azonképpen Astricus érsek másod napon ⁴⁹⁸ úr pápához beljutván, es az követségöt megjelentvén minden voltaképpen, hogy azt hallotta volna úr pápa, nagy erembe lén rajta, es mindent megengede nagy atyai szeretettel, es az angyali (koronát) ⁶³⁾ neki adá; annakfelette egy aran kereszt-

---

⁶⁰⁾ Electus. — Hogy itt a későbbi felfogás szerepel, világos.

⁶¹⁾ Miciszló.

⁶²⁾ Megcsináltatta.

⁶³⁾ E szót későbbi kéz iktatta be.

töt, hogy szent királ előtt hordoznák, az szent-egyházakat kedég mint akarná úgy szentöltetné, és monda: Jöllehet en szent apostol helyött légyek, de méltán Krisztus Jézusnak apostola, ki miatt enni népet hajtott meg az úristen. Annakutánna Astricus érsek nagy eremmel haza jeve szent királhoz, es az lengyelországbeli királnak más koronát szerezte⁶⁴⁾.

Minemő szent életben élt légyen kedég dicösöséges sz. István királ mind holtig, kijelenteti igéről igére, kive⁶⁵⁾ azt látjok halljok, hogy még sem jobb sem olyan Magyarországbán nem támadott, kiben anne irgalmas-ság es igasság lett volna; kiknek miátta méltán érdemlé az szent mennyei confessorságot, ez világi es mennyei szent koronát, es mind egész keresztyénségben való dicséretes felmagasztatást⁶⁶⁾.

De mikorön az kegyelmes úristen meg akar-

---

⁶⁴⁾ Csináltata.

⁶⁵⁾ Kiből: miből.

⁶⁶⁾ Felmagasztaltatást.

ta volna nyugotni ⁶⁷⁾ az sok munka ⁶⁸⁾ után
 ő hív szerelmes szolgáját, először ellyennemő
 mennyei csodával akará az ő szent halálát
 kijelenteni: Az időben, mikoron írának
 ezer huszonkét esztendőben, nagy sok ége-
 tések lesznek vala ez országban, nagy feld-
 indulások: es áldozó ⁶⁹⁾ másod napján oly-
 mint*) tíz óra felé két fényes napok láttatta-
 nak az egön; de annakutánna egygyé lének
 esmeg, kik siratják vala az szent királnak ha-
 lálát, es ez szegén országnak halála után
 való veszedelmét, kik mind beltelének, mint az
 ország krónikájában meg vannak írván. Miko-
 ron azért az szent királ úristennek irgalmassága
 szerént es az ő szent érdeme szerént minden el-
 lenségit meggyőzte volna, es körül való ország-
 beliekkel békesége lett volna, miért az isteni
 szolgálatotfelette igen szereti es ajojtja. ⁷⁰⁾ vala:
 gondolja vala ennenmagában, hogy ez sok
 ez-világi gondot levetné róla, es ő vénségében
 mindenestől fogva úristennek adná magát,

---

⁶⁷⁾ Nyugalomra bocsátani.

⁶⁸⁾ Munka.

⁶⁹⁾ Áldozó-csüörtök. — *) Mintegy.

⁷⁰⁾ Ahítja, buzgón ohajtja.

csak lelkiekben lenne foglalatus, es az ő szerelmés fiának adná az szent koronát | mind az ország gondjával. Mert látja vala hogy méltó es elég volna reá, es mindenek felette szeretnék es tisztólnék az ő nagy szentséges életének es erköcsének tekéltességéért. De nem tudja senki az úristennek titkját, tanácsát; nem véli vala az szent királ ő szent fiával mit akarna tenni az felséges mennyei királ ő királ szolgálival. Elölvevé ⁷¹⁾ az szent királnak akaratját úristennek akaratja, es szíz szent Imre királt hamar annakelőtte kivevé ez világból: mert olyan szeplőtelen es minden jószágos mivelkedetnek patikáját méltóbb vala mennyországban felmagasztatni, honnem ⁷²⁾ ez halandó világon királylyá emelni; inkább illeti vala az nemes kencsöt Krisztusnak tárházában helhőztetni, honnem kilembkilemb ez világi gondoknak miatta megfejtetni ⁷³⁾. De mikoron hallották volna az szent királ fiának halálát, mondhatatlan nagy keserűség, bánat

⁷¹⁾ Megelőzé.

⁷²⁾ Hogyan? hogyan.

⁷³⁾ Megrontatni? A régi biblia is rontani, bontani értelemben használja a fejteni-t.

es siralom támadá mind ez egész országban nagyobbán kedég az ő édes szüleinek. Annakokáért látván az szent királ, hogy remén-ségétől megfosztatott volna, nagy gondban e-sék, annakutánna nagy betegségben, kinek halál-és lén az utólja: mert senkit nem lát ő rokonsági közzől az királságra ő természeti szerént méltónak es elégnék lenni, ez ország-beli nép kedég felette fajtalan vala, es hajlandó minden gonoszságra. Mikoron azért lát-ná, hogy úristennek akarátja elközelget es náponkéd ⁷⁴⁾ elfogyatkozik ereiben, kildé igen hamar egy Buda nevő ispánját, Egröt fiát, az ő atyjának öcssefia után, kinek Vazul ⁷⁵⁾ vala neve, kit azon időben ő gonoszságáért tartat vala nitriai pisepeknek fogságában, míg magát megjobbójtaná: hogy hozjá hinák, miérthogy egyeb közelben való vére nem lelettetik vala, es neki adná az királságot, míg meghalna. Hogy Kézla kerálné-asszon hallotta volna ki-rálnak akarátját, megbosszúla ⁷⁶⁾, es tanácsot tarta Budával, miképpen Vazult elveszthetnék,

⁷⁴⁾ Naponként.

⁷⁵⁾ Basilius.

⁷⁶⁾ Megbösszankodék.

es az királságot az kerálné-asszon rokonságának szerezhetnék, Péter királnak. Igen hamar Budának⁴⁹⁹ fiát, kinek Sebös vala neve ⁷⁷⁾, az királ követinek előtte elkildé, es Vazulnak kitolatá szemeit azon temlecebe, es fileit ónnal beenteté ⁷⁸⁾. Kit mikoron azonképpen szent királ elében vittének volna, látván az kegyetlenségöt: annál-és inkább megbúsula, es hálárra nehezödék, es belhivatá az egyházi fejedelmeket, es, kik akkoron jelen valának, paraszt urakat ⁷⁹⁾, kik mind úristent feljebben ⁸⁰⁾ félnek, tisztölnék, es nagy édesatyai be-

---

⁷⁷⁾ Nem neve volt ez Buda fiának, hanem tisztsége. T. i. azon régi Krónikás, kit a Bécsi krónikás kiírt, ügyetlenül így fejezi ki magát: *festinanter nunccium Sebus*, ipsius Buda filium — misit, mi annyi mint: *sebös követül* magának Budának fiát küldé gyorsán. Így adja a Bécsi Krónika epitomátora (a Pozsonyi nagyobb Krónika) s a Budai Kr. is. Ebből aztán Kézai (ki szinte ama régi töredék krónikát használta) *Comitem Sebus-t* csinált; s egy kedvelt szinköltőnk a *sebösből* végre — *Szébust!*

⁷⁸⁾ Beönteté.

⁷⁹⁾ Világi urakat. *Paraszt* = *laicus*, az egyháziak ellenében. Hartviknál, „*primis palatii*“ áll.

⁸⁰⁾ Inkább.

széddel utolsó testamentom szerint kéré es inté őket, hogy olyat tennének királylyá, ki elég volna reá, es hogy az szent keresztyén hitőt el ne hadnák, ⁸¹⁾ kit felvettenek volna, mindenben igasság szerint élnének, isteni es egymáshoz való szeretetben állhatatosok lennének, szentalázatosságban járnának, es kiváltképpen ez szegén keresztyén országot ellenségtől ótalmoznák. Annakutánna felemelé ő édes kezeit, szemeit es szivét lelkét mennyeknek országára, es nagy siralmas es kenyerületes szóval monda: „Ő mennyeknek királné-asszonya, istennek szent anyja es ez világnak megéppöjtő nemes asszonya, dicsőséges szíz Mária! te szentséges kezeden es oltalmad alá adom es ajánlom anyaszentegyházat mind benne való fejedelmekkel es lelki népekkel egyetembe, es ez szegén országot mind benne való urakkal es szegénynyel-bódoggal egyetemben, hogy te légy ⁸²⁾ asszonyok es ótalmok, es az en lelkömet te szent markodban.“ Annakutánna szentségüt vén hozjá, es megkeneték;

⁸¹⁾ A codexben „handoak“ áll.

⁸²⁾ A codexben: „hogy en te leegyeek“ áll, mi nem helyes értelmet.

de miért azon napokban anyászentegyház illi
vala Nagy Bódog-asszon innepének octávját,
annakokáért nagy jó hitben bizodalomban, teljes
lelki nemes jószágokkal es mennyei koronára
való érdemmel, úristennek es asszonyunk sziz
Máriának kibocsátá lelkét, es szent angyalok-
nak seregében nagy édes énekléssel az erek
bódogságra viteték: azon időben mikoron Krisz-
tus sziletetinek utánna irnának ezer harminc-
négy esztendőben. Es lén nagy éremek rajta az
mennyei szentöknek, szent angyaloknak, hogy
olyan nemes érdemes szent confessor ment
volna az ő társasságokban mind ő szent fiával:
| de viszon ellen lén nagy sirás ohajtás ez
szegény országbeli új keresztyéneknek, hogy
ilyen szent es kegyes atyjoktól megváltanak
volna. Es Magyarorszában minden erem,
vigaság, nagy keserűségre változék, es minden
rendbeliek, nemessék, *nemtelenek*, szegények
kazdagok, hegédülést ⁸³⁾ sipolást, dobolást, tán-

---

⁸³⁾ Lant melletti éneklést. A Bécsi Kr.: Confestim
totius Hungariae cithara versa est in luctum; —
Kézai: Hungarorum cithara in luctum est con-
uersa.

cot három esztendeig ⁸⁴⁾ megtil'ottak lenni; de mindenek *gyászolák* nagy *sirással* az *szent királnak* halálát ⁸⁵⁾. De az ő keserűségök végreerémre tére erekkől erekké. Mert mikoron Fejérváratt eltemették volna, gyakorta éjjel veternyének idein az ő *szent koporsójánál* angyali szép éneklésöket hallnak vala, es nagy édes illato-
kat éreznek vala. Mikoron azért ott azon helyen negyvenöt esztendeig nyugodott volna, kanonizálásnál kil, úristennek akaratjából, ki meg akará mutatni az ő híveinek érdemes voltokat, úr pápának, ki azon időben vala, méltónak láttaték Magyarországbeli nemes szentöket felemelni helyekről, es tisztöletesb herre ⁸⁶⁾ helhötni es megkanonizálni. Azon időben kedég birja vala az angyali *szent koronát* dicsőséges *szent László királ*, ki, mikoron úr pápának levelét es atyai *szent áldomását* érdemlette vóna

---

⁸⁴⁾ Esztendeig. E határvető *ig* rag hol *eg*, hol *ég* formában fordul elő a régieknél, részben ma is: mindig mindég, kegyeig kedég (a mi irónknál) stb.)

⁸⁵⁾ Ez az egész mondat a codexben a lap szélére levén írva, némely szók egyes tagjai a könyvkötő által elvágattak; pótlásimat a dőlt betűk mutatják.

⁸⁶⁾ Helyre.

venni, egyben hívá mind egyházi fejedelmeket, mind országbeli urakat, es harmad napi bejtnek es ajojtatus imádságnak utánna asszonyunk sziz, Mária egyházában gyölvén, szent misét szolgálának, hallottaknak alojtván sokaktúl, mintha egyeb bines embernek teste szerént az szent királnak-es teste porrá lett volna. De bizonyával, miképpen mindenek, kik ⁸⁷⁾ élnek az élő úristennel, nem hagyja el az ő szerelmes szolgálait még holtok után-es: Ime azért, úristentül nagy csoda dolog! mikoron az koporsóról az márvánkövet felemelték volna, oly nagy mondhatatlan szép illat származék ki az koporsóból nem csak azokra, kik ott jelenen valának, de mind az egész várasra utcánkéd, alojtván, mintha Paradicsomba volnának, es mind nagy isteni dicséretre es hálaadásra rémulének. *) Láták annakutánna: az szent tagok szép verhenyüs vízben nyugosznak, mintha szép illatú balzsamomban fürödnének, es nagy szép tiszta fátyolban es gyöcsban kiszedék az szent kéncsöt, es az nagyobbik szentegyházban vivék, hol mastan tisztöltetik

---

⁸⁷⁾ E szó hibázik a cod. — *) Indíttatának.

úristenben. De mikoron a szent királnak jogját ⁸⁸⁾ es újjában való királyi gyérűjét akkoron semiképpen meg nem lérték volna sem az koporsóban, sem kiül ⁸⁹⁾, ||⁹⁰⁰ kit úristen az ő szerelmes szolgájának továbbá való dicséretire elenyésztött vala: annakutánna csodaképpen szent angyala miatt kijelenté elészer egy Mercurius nevő jámbor fráternek, ki secularis pap voltában fejevári szentegyházban custosságot viselt vala, es őátala mind egész Magyarországbeli hívőknek nyilván adá lenni; es anyaszentegyház azon napot szent inneppel illi es tisztöli nagy sok csodatételnek okáért. Mert úgy olvastatik ez szent kirárról, hogy nagy sok dicséretes dolgokat tett vala ő királi kezével, tudniaillik szegényeknek éltetése, foglyoknak es nyomorútnak megszabadajtása, mezejtelenöket ruhásván, szarándékokat befogadván, árvákat özvegyöket megsegejtvén, Krisztusnak vég vacsoráját ennen két kezeivel szerzi vala meg, ő édes megváltójának tanusága szerént; es annakutánna mindennek alamizsnát

---

⁸⁸⁾ Jobbját, jobb kezét.

⁸⁹⁾ Kivül.

osztogatván, nem hamissan keresőtből, de tulajdon igaz jószágából ennenmágának naponkéd való életét es szikségét megszaggatja vala, hogy valamit szegényeknek es egyházaknak, avagy egyházbeli szolgálóknak bévebben adakozhatnék. Mind ez ellyen szentséges dolgokból ismerhetjek ⁹⁰⁾, hogy úristen az ő szent jogját kiváltképpen felmagasztalni akará ez világon, kikből minemő nagy es felséges érdeme es dicsőséges koronája légyen az erek bódogságnak, végére senki nem mehet, hanem hitönkkel bírhatjok meg. Mely édes, véghetetlen es halhatatlan ervendetes dicsőségöt es ezen világon békeséges életöt engedjen minekünk mi édes szent királyunknak érdemének miatta atya fiu szent lélek egy mindenható úristen erekkől erekké Ámen.

---

⁹⁰⁾ Ismerhetjök, ismerhetjük.

II.

||⁶¹³ ETT ⁹¹⁾ LESZEN EMLEKÖZET SZENT EMRE KIRÁLNAK INNEPÉRŐL.

Úr Jézusban Krisztusban szerelmes atyámfiai! Ime anyaszentegyház esztendő fordulójában előnkbe hozta ez nemes idvességnek formáját, jó életnek tükörét, szép liliumvirágnak édes illatját, sziz es szent Emre királfiúnak áldott innepét! Kít, miképpen úristen malsztjának miatta szent gyekerről származék, azonképpen e nemes virágszál kilembkilemb szent gimelesöket teremte es érlele ő életében! kinek szép illatját megérezvén az ő szent atyja, méltán mondhatá az szent Izsák patriarchának mondását Jákob fiáról es Jákob személyében urunk Jézus Krisztusról, kinek nemzeté-

---

⁹¹⁾ Itt

ből születték test szerént az áldott istennek szent fia, ki meg vagyón irván Genesis XVI.: Ime az en fiamnak szép illatja mint az szép virágokkal tölt mezőnek illatja, kit megáldott az úristen. Ezenképpen dicsőséges sziz szent Emre királnak és az sok virágzó lelki jószágoknak miatta szép, édes, jó és gyönyörűséges vala látni, hallani és érezni mindennemő dolgát, téteményét, kinek dicsőséges emléközetire három rendbeli lelki tanuságunk lészen úristennek segédségével:

Első tanuságunk lészen arról, minemő jószágus ⁹²⁾ téteményeknek miatta lén ellyen igen kellemetes az úristennek bódogságus szent Emre királ. Szentirásbeli ajojtátus doktoroknak mondások szerént imez öt jószágot találjuk: első, hogy az ő akaratját mindenben úristennek szent akaratja alá hajtá es ajánlá, kinek miatta felette igen hozjá vonjá az hatalmas teremőnek szent tizes szeretetit es malasztját! kiről úgy mondak szent Jeromos es Catho mester: Az akaratoknak igyenlősege szerelmet

---

⁹²⁾ Jószágos, erényes.

gerjesztnek. Es ellyen lelki nemes jószágnak-és megtartására akará a mi nemes urunk Jézus Krisztus az Páter noster közzé egyelejteni⁹³⁾, es hogy minden napon kérjök mi imádságunkban: Legyen te akaratom miként mennyben es földön. *Másod* jószág követségnek hasonlatossága, kiről doktorok szólván, természet szerint úgy mondnak, hogy minden állat szereti az öhozá hasonlatu(t); emberi szokás szerint meg azonképpen vagyon: az jó jámbor esmeg, jó jámbort szeret, gonosz gonoszt: menevel inkább gondolhatjok, szerelmes atyámfiai, lélek szerint lenni: az erek mindenható jó úristen hogy ne szeresse azokat, kik szent szeretetben lakoznak es élnek! *Harmad* jószág: az szent alázatosság. Ó ki nagy kéncs, ha hol⁹⁴⁾ bizonynyal lelettetik: nagy drága az mennyei patika-és, honnan kive származik. Ó ha meggondoljok az mennyei erek úrnak es mindenható királnak édes szilöttét, miképpen miérettünk magát megalázá, illik vala annak nemes példája szerint ez világi szent királ fiának-és magát

---

⁹³⁾ Elegyíteni.

⁹⁴⁾ Ha valahol.

megalázni. Ó nagy irgalmas úristen, valljon hol találnök mastan annak mását? Nem tudom. Bizonyával illenék minekünk szegén bíneseeknek, ha ez nemes szép iffiú királfiútul magvában *) kaphatnánk: az volna jobb, hogy annak miatta végre érdemlenénk mi-és mind mennyen földön felmagasztatni. ||⁶¹⁴ Negyed jöszág testi lelki tisztasságus ártatlanság. Úgy olvastatik ez nemes királi szent magzatról, hogy soha nem vétkezött halálusképpen; annakokaért igen közelgetött Krisztus Jézus életének követségéhez, es az szent malasztus keresztségnek ruháját meg nem förtőztette. Ett tanuságnak okaért kérdés támadhat: miképpen lehet az halandó életben, hogy ember ennemagában az halálus bínt megismerhesse, es ellene állhasson? Réá felel élészér Arányszáju szent Jánus, es úgy mond: Soha kilemben nem lehet, hanem úristennek kiváltképpen való malasztjának világosságával. Példát vet: Mikoron az fényes nap feltámad, még az kised szalmaszálat-és meglátja ember az úton; ha mikoron kedég setét vagyon, még az nagy

---

*) Magvából.

oszlopot sem láthatja: azonképpen az megvilágosodott lélek minnél kisebb gonoszt-és megismer, az megvakult bűnös kedég még az nagy halálos bűnt sem tudja bűnnek. Az másod részére Bonaventura kik reá felelnek, mondván: Míglen ember szabad akaratjának törvénye után jár, soha magát nem (óvja ⁹⁵) halálus bűntől, mint az pogánok és az gonosz bűnben-élő kereszttyének. De ha ember úristennek malasztjában, félelmében és szeretetiben él, mindenkoron ellene állhat az halálus bűnnek. Ötöd jószág vala sziz szent Emre királban, kinek miatta kellemetes lén úristennek színe előtt, szent házasságnak törvényével megszentöltetött szeplőtelen szízesség, mint olvastatik asszonyunk sziz Máriáról: Szíz-és vala, házass-és vala. Ó szerelmes atyámfiak! csodálatos ez ellyen dolgot csak hallania-és, hogy ki gyönyörűségnek tizét hordozja ő kebelében, es meg ne égesse, kit míg éle titkon visele ez nemes szép mennyei virágszál; de halála után az ő szízen megmaradott házastársa es az egy titkus szolgálja kive hirdetéek ez szent királfiunak nagy

---

⁹⁵) Ez igével egészíti ki egy XVII. századbéli kéz a hiányos szöveget.

tisztösségére es érdemére, mint jobban meghalljok az ő szent életében; kiről úgymond szent Jeromus doktor : Az szent angyaloknak rokon közelők ⁹⁶⁾ az szizesség. Azért testben testnél kil élni nem emberi, de angyali élet, sem ez világi, de mennyei élet. Annakokáért nagyobb, érdemesb ez halandó életben angyali életöt keresni, honnem ha azon angyali életben megmaradott volna. Ő szerelmés átyámfiai! há meggondolnók ez világi életnek es időnek drága es málasztus ajándékát, kiben nyavalyás halandó emberek, ha mukáلكodni akarnak, nagy sok mennyei angyaloknál méltóbbak lehetnek úristennek dicsőséges országában! Példa minekőnk ez szentséges szent Emre királ, ki mind ő iffiúságatul fogva keresé, es meglelvén, annera felmagasztaték, hogy soha az ő szent Jézus királyának színe elől el nem távozik : kit kérjen minekőnk-és megnyerni az ő nagy szent érdemének miatta. Másod tanuságunk lészen ez mai szent innepnek méltósága mellé : Miképpen lehet, hogy ez világi keves ideiglen élő emberek sok érdemet

---

⁹⁶⁾ Maiasan : Közel rokonok. Mind a két szó eredetileg egyet jelent : 1. prope, 2. szomszéd, 3. atyafi.

es nagy dicsőséget érdemljenek, mint hallunk nagy sok szentöket, szent gyenge szizeket; jelessen kedég ez bódog királi magzatról úgy olvastatik, hogy még alig volt húsz esztendő ember, születésétől fogva és ilyen mondhatatlan nagy hatalmas szentséget érdemlött; kiről úgy mond az szent evangéliom, Math. XVI., hogy embernek ő fia, azaz idvézejtünk, kinek mind *) ő érdeme szerint fizet; kiből ismertetik, hogy szent Imre mind ő kisdedségétől fogva tisztasságus életben élt legyen, es nagy lelki jószágokban szolgálta legyen az úristent. Reá felelvén azért az kérdésre doktoroknak mondasok szerint, imez három dolgokat találjok mellé: Első úristennek nagy malasztjának érdemlése, kiről úgy mond Hugo mester de Sancto Victore ⁹⁷⁾: Az isteni malaszttnak ajándéka szerint rendöltetött meg embernek érdeme és, es az érdemnek volta szerint az jutalom es az dicsőség. Ha azért ||⁶¹⁵ dicsőséges szent Imré^hnek ilyen nagy érdemes koronája vagyon mennyeknek országában, tudnivaló,

*) Mindenkinek.

⁹⁷⁾ Hugo de S. Victore, egy a XII. század első felében virágzott istenes író.

hogy ét ⁹⁸⁾ kereste es érdemlette az ő jószágus mivelködetinek miatta. Másod, kiből ember nagy dicsőségöt érdeml, mondott életnek szenteséges volta. Úgy mond ez belcs *) szent Jeromus doktor : Nem nagy dicséretes az, ha ki Jeruzsálemben volt avagy lakozott : de ha Jeruzsálemben jó es jámborúl élt, az felette dicséretes. Azért nem kell azt számlálni embernek, menné esztendőt élt ez világon, de menné ideiglen élt jól, mert csak azt számlálja be ⁹⁹⁾ úristen az élő kenyben ¹⁰⁰⁾, miglen ¹⁰¹⁾ élt isteni félelemben, szent szeretetben, malasztban es egyeb lelki jószágban, es miglen szolgált az úristennek ? Ha ki ezeknek kiüle él, csak emléközet sem lészzen róla. Ó teremő úristen, hát hova lésznek, kik ezeknek kiüle élnek ? Jajveszik azoknak, ha az szentírás igazat mond. Dicsőséges szent Imre királ azért jó es tekéllertes szándékkal akarattal foglalta magát az úristennek szolgálatjára, es végig megmaradásal, még ha tovább volt volna es ez világon.

⁹⁸⁾ Őt, azt.

*) Cod.: bellee.

⁹⁹⁾ Tudja be.

¹⁰⁰⁾ Kenyvben, könyvben.

¹⁰¹⁾ Meddiglen ?

Annakokáért teljes érdemet es dicsőséges koronát érdemle keves ideig úristentől. *Harmad*, kiből ember nagy dicsőségöt érdeml, mondatik úristennek arra való választása, kire nem szükség sok bizonságot hozni. Sokakat láttunk szemönkkel és olyan iffiakat, kikben nyilván megismertetött úristennek választandó malasztja; apró gyermeköket, kik időnek elette nagy malasztosok voltanak, bölcsek, jó élös elméjük, jó erkölcsök, jámbor életök, es nem élhettenek sokat ez világon, Bölcsek ¹⁰²⁾ mondása szerint Sap. iiij.: hogy ez velági heuságus ¹⁰³⁾ élet-el ne ragadja az ő szent szivét lelkét, időnek elette kivette őket úristen ez világból, mert választatosok ¹⁰⁴⁾ voltak az mennyei dicsőségre. Ellyen módon érthetjek ¹⁰⁵⁾ sziz szent Imre királt és, kinek nem hagyá megérni ez világi királságnak tisztösségét, de az mennyei szép illatú virágok közzé számálálá, kire választatus vala úristentől, kit mi-

¹⁰²⁾ Salamonnak.

¹⁰³⁾ Hiuságos, hívságos.

¹⁰⁴⁾ Választottak.

¹⁰⁵⁾ Érthetjök, érthetjük.

nekönk-és engedjen úristen szent háromság es ő szerelmes szent szolgájának érdeme miatt.

LEGENDA EIVSDEM FESTI.

Imáran lássok meg ez szent királi magzatnak, bódogságus sziz szent Imre királnak. avagy hercegnek életét: miképpen érdemle felmagasztatni úristentül mind földön, mind mennyen, mind életében, halálakor es halálának utánna. Elészer felmagasztá őtet az úristen ő életében megvilágosojtó malasztal, mert szent es jámbor istenfélő sziléktül szileték, es nagy jeles királi nemből támada ez világra. Lén kedég ő sziletése, mikoron Krisztus-úrfiu-sziletetnek utánna ezer esztendő telnek, mint az nagy krónikából kivehetjek ¹⁰⁶⁾. Mikoron kedég deáki tudománban értelmes volna, es ideiben fel kezdött volna gyoropodni, az szent malasztnak miatta indultáték ¹⁰⁷⁾ még ő iffiú gyengeségében az úristennek szolgálatjára es ez világiaknak utálatjára.

¹⁰⁶⁾ Kivehetjök, kivehetjük.

¹⁰⁷⁾ Indittáték.

Szent penitencia-tartással szorongatja vala ennenmagát, hogy az érzékenséget az okosságnak alája es az gyarló testet az léleknek engedelmére hajthatná. Sokat vigyáz ¹⁰⁸⁾ vala, es keves álmat vészen vala. Mikoron egyebek álom miatt el nehezültenek, ő akkoron, mint olyan nemes királfiúnak illött tenni, szevén-nökvilágnál az szent zsoltárkenyvet eleiben vette es azt olvasta, szolgálván az úristent, es minden psalmusnak utánna töredelmes szível es ajojtatus lélekkel bine bocsánatját kérte az úristentül. Az ő atyja kedég, bódogságus szent István királ, azt gyakorta megtekéntöli ¹⁰⁹⁾ vala, de senkinek nem mondja vala, hanem csak nagy édes hálákat ád vala ritta*) az teremtő úristennek, hogy az ő magzatja olyan szentséges életben élne. Annakutánna egy időben ||⁶¹⁶ szent István királ méne Szent-Mártonban az jámbor apáthurakhoz ajojtatusságnak okaért mind ő szerelmes fiával szent Imrőhel**). Mikoron az konvénbéli atyák meghallották

¹⁰⁸⁾ Virraszt.

*) Rajta.

¹⁰⁹⁾ Megtekintgeti.

***) H-val a segítő rag a Hal. Beszédben is. Imrével.

volna, eleiben járulának tisztöletes processióval; hogy az felséges szent királt idvezlenék mint természet szerént való urokat. Az szent királ kedég tudván az ő fiának nagy szent életét, előtte bocsáttá az idvezletre, sziz szent Imre kedég, miért szent lélekkel teljes, kinek mind *) megismervén érdemes voltát, mindent azonképpen megapolgata ¹¹⁰⁾; nékit ¹¹¹⁾ csak egyszer, nékit háromszor, nékit ötször, es egyet végre hétszer : annak kedég vala fráter Maurus neve. Mikoron az szent mise megáldott volna, az szent királ titkon kérdé meg az ő fiát, miokáért tette volna? es megjelenté az ő atyjának, hogy mindeniknek anne esztendei volna, hogy tisztasságus életöt fogadtanak volna, az utolsó kedég, frater Maurus, szep-lőtelen sziz volna. Azt hallván az szent királ, meg akará késérteni az frátereket mint olyan bölcs ember, hogy ha az ő fiának mondása igaz volna? Mikoron veternyének utánna az fráterek titkus imádságra eloszlottanak volna, szent István királ mindenikhöz elméne, es

---

¹¹⁰⁾ Megcsókolgata.

*) Mindeniknek.

¹¹¹⁾ Ma : némelyet.

látván az fráterek, megszegé mindenik az szent silenciompt, királnak tisztösségöt tevé; végre fráter Maurushoz méne, de ingyen fel sem indula előtte ¹¹²⁾, es mikoron neki szólt volna az szent királ, az jámbor fráter semit neki nem szóla; mert az istenkirálnak szolgálátját el nem hagyá ez földi királnak kedvéért; az szent regulát sem töré meg az silenciomot-megfejtéssel ¹¹³⁾. Mikoron hollal ¹¹⁴⁾ az kapitulomban győltének volna, az szent királ meg akará késérteni alázatosságát-es, sokakat ellene szólván, kik ¹¹⁵⁾ az szent szerzetnek ellene volnának: de fráter Maurus semit ellene nem szóla, de mindent nagy alázatussággal elhallgat vala, isteni jó gondolatban foglalván ő szivét lelkét. Ottan megismeré az szent királ, hogy igaz volna az ő fiának jelentése, es fráter Maurust azonnal pécsi pispekké tevé. Másod dicsőséges felmagasztása sziz szent Imrő^hnek ő életében: Egy idő-

---

¹¹²⁾ Egyáltalában fel nem kele előtte.

¹¹³⁾ A silenciom megfejtésével, azaz megbontásával.

¹¹⁴⁾ Reggel.

¹¹⁵⁾ Mik.

ben, mikoron csak egy titkus szolgájával
|ajójtatus imádságnak okaért méne Veszprim-
mé sz. Gyergy mártir kápolnájában, es imádsá-
gában azt gondolja vala : minemő szolgálatot
tehetne ő életében, ki úristennek kellemetes
volna, imé azonkezben ¹¹⁶⁾ nagy fényesség
szálla reá, es ellyen isteni szót halla, mond-
ván : Testi es lelki szizességöt várok tőled :
ezt adjad ennekem, es ebben maradj meg.
Mikoron ez nemes királi magzat azt hallotta
volna, nem bízék ennenmagában, tudván az
tisztá életnek nehez voltát, de ottan ¹¹⁷⁾ mon-
da : En uram isten, ki mindeneket nyilván
látsz, tekéljed meg *) az te szent akaratodat en-
bennem, es testnek veszedelmes indulatit ¹¹⁸⁾,
kik az léleknek ellene viaskodnak, te áldott
szent irgalmasságodnak harmatjával ótsad
meg. Es mikoron mind lelkében testében meg-
vigasztaltatott volna, megparancsolá szolgájá-
nak, hogy az dolgot míg élne, senkinek ne
mondaná. Azonközben, kiben öneki ingyen ¹¹⁹⁾

¹¹⁶⁾ Azonközben.

*) Fejezd be.

¹¹⁷⁾ Legott.

¹¹⁸⁾ Gerjedelmit.

¹¹⁹⁾ Egyáltalában . . nem.

híre sem vala, nemes szízet hozának öneki házastársul királi nemből, kinek, mikorön nyilván ellene nem állhatna az atyai parancsolatnak okáért, úristennel közlé dolgát, es mind ennenmagát, mind házastársát szízeségben megtartá, es senki meg (nem) tudhatá míg éle. Ez nemes szent angyali életnek méltósága.

Másodszor felmagasztatá úristen ez-ő szenteséges szolgálját halálnak idein, kiről úgy olvastatik, hogy mikorön kimúlt volna ez világból, szent Eusebius pispék jár vala processiót Caesáreában. Azonkezben nagy édes angyali éneklést halla az égen; monda az esperestnek: Hallasz-é valamit? Monda: Nem. Mikorön imádságot töttenek volna, az esperest-és kezdé hallani; mikorön feltekéntött volna az mennyországgra; szózatot halla, mondván ¹²⁰⁾: Bódog Imrő^hnek lelkét viszik fel az angyalok, ki Magyarországbeli István királnak fia, es ezen hórában múlt ki ez világból. Es nagy halát adának rajta, dicsérvén úristent es az szent konfessort.

---

¹²⁰⁾ Mely ezt mondá; v. ezt mondót.

Harmadszor felmagasztatá úristen ez ő szent konfessorát halálának utánna, mikoron az erek dicsőségben imez három rendbeli nagy érdemes koronával meg||⁶¹⁷koronázá : elészer ártatlanságnak szeghetetlen dicsőséges (koronájával), kit nem minden szentnek adnak, kiről úgymond szent Ágoston doktor XXI. de civitate Dei : hogy felette keves ember érdemheti mind ő iffiúságatul fogva semi halálus bint nem tenni, miképpen ez szent Imre. Másod dicsőséges koronája mondatik az nagy szeplőtelen szízeességnek ékessége, kinek kiváltképpen való dicsőséges koronája vagyon. Harmad dicsőséges koronája mondatik lenni csodatételnek méltósága, hogy még akarmell nagy bíneseekért-és hatalma vagyon esedözni, kiről ellyen példa olvastatik : Vala egy nagy bínese ember, kinek Korlát *) vala neve, kinek mikoron úristen malasztját adta volna, töredelmeségre méne Rómában úr pápához, kinek Hildebrandus vala neve; kinek mikoron meggyónta volna bínseit, ellyen penitenciát hagyta öneki, hogy megvasaztatná ömagát, es egy

---

*) *Conradus* (l. *Legenda S. Emer. Ducis, Pray és Endlicher*nél).

levélben bel-írván ő bűneit, úrpápai pecsétivel megpecsétölvén, es minden bulcsus helyeket szentőknek temetésit eljárna, es valahol úristennek irgalmassága szerént az vasak órála elszakadoznának, az levélből az bűnök elvakartatnának, es az pápai pecsétök az levélről lehullanának : ott tudná megbocsáttatni az ő nagy bűneit. Mikoron az szegén ember mind ez világon szerénszerte ¹²¹⁾ nagy sok helyöket eljárt, de sem Jeruzsálemben, sem egyéb szentőknek koporsójánál irgalmat nem lelt, végre hallván Magyarországbán szent István királnak esodatételit, munkálkodék ¹²²⁾ nagy fáradtsággal Fejérvárrá. Miko(ron érkö)znék ¹²³⁾ szent István királ koporsójánál, es szunnyađa eppeségében, neki jelenék az szent királ, mondván : Ne bizjál az en érdemembe, mert nem vagyok elég éretted esedőznöm, de menj el az en fiámpnak szent Imré^hnek koporsójához : ötet kérjed, mert ő sziz életben múlt kive ez világból, es istennek szine előtt udvarl ¹²⁴⁾ azokhal *) kik sziz életöt viseltenek. Mikoron azért

¹²¹⁾ Renddel, rendre.

*) Azokkal.

¹²²⁾ Munkálkodék : igyekezek.

¹²³⁾ Cod. : mykozneek.

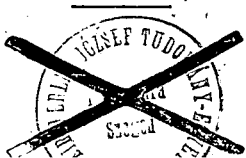
¹²⁴⁾ Udvarol.

felébredött volna, oda méne, es nagy szívebeli
töredelmességgel es alázatossággal sírván,
ohajtván, kezde kenyeregni: ime csodálatus
dolog! azonnal nagy zörgéssel, csattagással
mind izenkéd az vasak elszakadozának róla.
Azt hallván kedég az sok népek, mind egy-
házi népek, mind parasztok ¹²⁵⁾, oda futamá-
nak csodára, mi dolog volna? Az szegén em-
ber kedég mind voltaképpen kijelenté öelöttök,
megmutatván az pápa levelét-es, kiben binei
valának megírván; de csak egy bötüt sem ta-
lálának meg benne. Ottan mind, kik ott valá-
nak; nagy dicséretöt es hálát adának rajta
úrstennek es sziz szent Imre konfessornak.
Mi-es mind ezeknek utánna teljes bizodalom-
mal folyamván sziz szent Imré^hnek nagy érde-
mes voltához, kérjek ¹²⁶⁾, imádjon mi binein-
kért; nyerjen malasztot, békességet mi éle-
tönkben, es halálunknak utánna az erek
életnek szent országát, Amen.

¹²⁵⁾ Világiak.

¹²⁶⁾ Kérjök, kérjük.

III.

SZ. GELLÉRD PISPEKNEK INNEPÉRŐL.

Dicsőséges szent Gellérd eredet szerént tá-mada Venecének királi várasából jó jámbor keresztyén atyátul anyátul ; kik mikoron nàgy istenfélők volnának, irgalmasok, mindenhez kegyes szívűek, de magzátjuk nem vala : ke-nyergének azért egymás akaratjával ő imád-ságokban úristennek es az sziz Máriának, es adák önekik az nemes magzatot szent Gel-lérdöt. Ki mikoron hét esztendő volt, kezde nagy főfájdalmat szenvedni. Annakokáért az ő szílei vivék az frátereknek kalastromában, hogy imádnának érette, es ottan megviga-szék ¹⁾, es azonnal barátruhát vén reája, es gyoropik ²⁾ vala minden lelki jószágban ³⁾.

---

¹⁾ Meggyógyula.

²⁾ Gyarapszik. Mint állap-ik a régieknél, honnan : állap-at.

³⁾ Erényben.

nagy sokaknak felette. Azonközbe az ő atyja hala meg az hadban; anyja-és hamar való napon kiműlék, es szent Gellérd marada az kalastromban, es az konvent kildé őtet Bonóniában tanulni. Es azonközben hala meg az apátur; hívák haza szent Gelérdöt, es tevék fejedelmmé. Miért úristennek szent malasztja lakozik vala őbenne, oly nagy szentségben él vala, hogy mindenek jó példát vésznek vala tőle. Ennehány esztendő után azon való gondolatjában, hogy ő Jeruzsálembe menne, hagyá meg ⁴⁾ az fejedelemségöt. Mikoron azért eleredött volna, juta egy kalastromban; azonközben erede nagy szélvész-és az tengeren hogy nem kezde elmehetni. Minemő szándéka kedég őneki vóna, jelenté meg ott az jámbor ||⁵⁴⁴fejedelemnek, es azt tanácsolá őneki, hogy ne menne, de inkább ha használni akarna predikállásával, térne Magyarországbán. Megfogadá tanácsát az jámbornak, es jeve Pécsésé Maurus pispekhez, es nagy tisztösséggel fogadá. Mikoron azért szent Maurus pispék megismerte volna, hogy szent élető volna, es

---

⁴⁾ Elhagyá.

böles predikátor, ajánlá be szent István királnak. Azonkeztben el(jeve) asszonyunk Máriának mennybemeneti napja, es király előtt, holott voltanak mind az magyar urak, olyan jeles innepnapon Fejérváratt oly nagy jeles, szép es böles predikációt tén, hogy mindnyájan csodálkoznak vala rajta: annakokáért es nagy tisztósségben vétetik az szegén magyar néptől, es szent atya vízett ⁵⁾ kezdék tartani. Szent István királ es nagyon megszereté; es szent Emrehet ⁶⁾ neki adá tanojtani. Mikoron azért sok idő elmúlván mindenestől fogva ez ⁷⁾ világot megutálta vóna, pusztában kevánkozék, es mène Bélnek ⁸⁾ pusztájába, es ott régi remete módra cellát szerze ⁹⁾ magának az vadon erdőben, es ott szolgál vala éjjel nappal az úristennek es asszonyunk Máriának. Történék egy napon, hogy istenről való gondolatjában elszunnyada; azonkeztben az pusztából jeve el egy néstény szarvas kiseded fiával, es fekőnek le ¹⁰⁾ szent Gellérd előtt. Másfelől más

⁵⁾ Helyett, -képen.

⁶⁾ Imrét.

⁷⁾ Cod.: el.

⁸⁾ Bakony-Bél.

⁹⁾ Csinála.

¹⁰⁾ Fekővének, feküvének. Ily formában jelenik

szarvast izni ¹¹⁾ kezdé egy farkas, es mikoron oda futottak volna, megijede tőlök, es elfutának onnan, kis fiát elhagyá szent Gellérd előtt, ki annak utánna soha tőle el nem válék. Másod időben ¹²⁾, mikoron szent Gellérd nyalábót vinne, látá : hát az ajtó előtt egy nőtén farkas fekszik, es hát sebes, es belbocsátá ¹³⁾; azonnal leesék az isten emberének lábai előtt hogy megvigasztaná ¹⁴⁾, es mikoron szent imádságával meggyógyította volna, megmarada nála, es vele lakozék, naponkéd ¹⁵⁾ kive¹⁶⁾ mégyen vala az mezőre az gimmel, es bejő vala; egyik sem bántja vala másikat. Mikoron kedég szent István királ meggyőzté volna ő ellenségit, es mindenfelől nyugalma volna ez országban, hozzá hivatá szent Gellérdöt az pusztából, es jóllehet akaratja ellen, pispekké tevé csanádi egyházban. Es mikoron

---

meg a félmúlt a „Pannonia megvételéről“ szóló híres régi énekben : csekének, feltetének.

¹¹⁾ Úzni.

¹²⁾ Secunda hora (két órákor).

¹³⁾ Mint fel.

¹⁴⁾ Meggyógyítaná.

¹⁵⁾ Naponként.

¹⁶⁾ Mint össze.

belszállott volna az pisepekségben, erészen ¹⁷⁾ predikál vala, es sok hitetleneket fordojt ¹⁸⁾ vala ez szent hitre, es megkeresztöli vala öket. Ennemaga kedég nagy erös ¹⁹⁾ életben élt vala, szönetlen ²⁰⁾ vigyáz ²¹⁾ es imádkozik vala, szerdán, péntökön csak egy ital vizet iszik vala, es koronkéd ²²⁾ hét szegént éltet ²³⁾ vala, bejtben kedég negyven szegényeknek szolgál vala. Es hogy ennen testét mindenestöl fogva megtörné, es szolgálatra hajtaná, éjjel el-kimégyen vala, es ennen hátán viszen vala nyaláb fákat az szegényeknek ajtólok eleiben, kinél fiteznének ²⁴⁾. Az édes sziz anya Máriához kedég olly nagy ajujtatossággal vala, hogy soha semit nem kérhettek ő nevében, kit nem adott volna, es ottan elfakadt vala sirva. Es az ő tanácsának intéséből akkoron kelö fel ²⁵⁾, hogy az sziz Máriát ez Magyarországban Bódog-Asszonnak, avagy ez világnak

¹⁷⁾ Erösen.

¹⁸⁾ Térít.

¹⁹⁾ Szigorú.

²⁰⁾ Szönetlen, szünetlen.

²¹⁾ Virraszt.

²²⁾ Koronként.

²³⁾ Etet, táplál.

²⁴⁾ Fütöznének, magokat melengetnék.

²⁵⁾ Jöve keletbe, divatba.

nagy asszonyának, hívnák; szent István királ-
és ez szegén országot Bódog-Asszon országá-
nak nevezé. Azért nagy érdemes vala bódog-
ságus szent Gellérd pispék. Jevendőmondásnak
malasztja-és vala öbenne. Mert szent István
királ halálának utánna, mikoron belment volna
az frátereknek köziben; tebb ²⁶⁾ beszédi kö-
zött mondá: Tudjátok; szerelmes atyámfiái,
hogy hamar való időben ez Magyarországbeli
nép megoszol egymástul ²⁷⁾, és az szent hittől
elszakad, es az en predikálásom hejjában lé-
szen! Ki beltelék, mért Péter királt kiizék ez
országból ²⁸⁾, es Aba királ támada; ki felette
elszaggatá az szegén népet az keresztyénség-
tül kegyetlenségének miatta. Es Krisztus Jézus
feltámadása napján hozjá hivatá szent Gellérd
pispéket, hogy az szent angyali koronával
megkoronázja, kit az szent pispék semikép-
pen nem akara tenni. De viszonellen ²⁹⁾ for-
dojtá beszédét, es kezdé királt nagy bátoron
feddeni, mondván: En jöllehet kész vagyok
az halárta Krisztusért, de ime teneked jeven-

²⁶⁾ Több.

²⁷⁾ Meghasonlik.

²⁸⁾ Cod.: országba.

²⁹⁾ Ellene vissza.

dőt hirdetők : mert harmad esztendőre boszu-
álló fegyver támad teellened, es ez ország birodalma elvétetik tetőled, ||⁵⁴⁵kit hamissan keres-
tél. Másod jevendőt monda azon napon, mikor-
on vacsorálnának az fráterekkel : Szerelmes
atyámfiak ! tudjátok : hónapi napon az mennyei
báránnak vacsorájára hivattatunk, azért sies-
sönk, készöljünk el, es haljunk meg az áldott
Krisztusért. Mikoron azért másod napra jutot-
tanak, igen hollal ³⁰⁾ szent misét szolgálja, es
az tebb frátereknek Krisztusnak mennyei asz-
taláról szentségöt osztja, es nagy eremmel az
szent mártiromságra nyomoték ³¹⁾. Ki mikoron
az Duna víz mellé jutott volna, ime nagy sok
nép vevé kerül es hagyinálni ³²⁾ kezdék ké-
vel ³³⁾, ő-kedég szent keresztnek jegyét hányja
vala eleiben, es egyik sem találja vala. An-
nakutánna ragadák mind székereztől, es egy
nagy hegyről aláereszték, kinek Kelenföldre ³⁴⁾
neve. De mikoron még-és lehne ³⁵⁾, gerelyekkel
általverék ötét, es egy nagy keven ³³⁾ az

³⁰⁾ Summo mane.

³¹⁾ Nyomúla, sieté.

³²⁾ Hajigálni.

³³⁾ Kövel — kövön.

³⁴⁾ Bécsi Krón.: de monte Kelemfewld; Turóci :
Kelenfeld; azaz *Kelenföld hegyéről* (ma Sz. Gellérd
hegye).

³⁵⁾ Lehelne.

Duna szélén eltörék fejét, és azonképpen mártiromságnak koronáját vevé. Az mely kevékedég kiontották vala agya veleit; hét esztendeeg ³⁶⁾ semi árvíz el nem moshatta vérét, mignem felgyűjteték ³⁷⁾ az jámbor egyházi népektől, kinek emléközetire szent Gellérd pispék nevében szép egyházat raktanak. Az kevet kedég Csanáddá vitték, és az ő oltárának feliben rakták emléközetre, szent testét kedég akkoron elészer ³⁸⁾ temették el Pesten; Bódog-Asszon egyházában. De ennehan esztendő elműlván, Maurus csanádi pispék András királtul megkéré ³⁹⁾ szent Gellérdnek testét; és az ő egyházához vivé; holott még éltében temetést ⁴⁰⁾ választott vála magának, kinek szent érdeme miatt mene ⁴¹⁾ számtalan irgalmakat, jegyöket, csodákat tett úristen, kik őhozá folyamtanak ő szikségökben; késő volna mind

---

³⁶⁾ Esztendeig. Ez az *ig* képző gyakran fordul elő a régiségben *eg*, utóbb, sőt mind maig helyenként *ég*, formában is.

³⁷⁾ Felgyűjteték, szedették.

³⁸⁾ Először.

³⁹⁾ Visszakéré.

⁴⁰⁾ Sírhelyet.

⁴¹⁾ Mennyi.

előve ⁴²⁾ számlálni. Ez nemes drágalatus szent konfessor es mártir támada Magyarországbán, ki méltán mondatik magyar népnek szent atyjának, országnak jeles ótalma, es pispéköknek tiköre, kihez hasonlatos útánna nem igen támadott ez szegén Magyarországbán, kinek szent érdeme miatt úristen tégyen irgalmat kegyelmet mind életünkben, mind halálunknak idején. Ámen.

---

⁴²⁾ Előszámlálni (mint irónknál : kive).

IV.

SZENT LÁSZLÓ KIRÁLNAK INNEPÉRŐL.

Ez mai szent innepnek epistoláját írta meg Bölcs ¹⁾ kenyvének tized részében, Sapie. decimo, mell igéknek előtté azon capitulomba úgy mond: Azok kik az igaz bölcsességöt hátra vetik, nem csak hogy a jónak tudatlanságában értik ennen magokat, de még utánok-és bolond emléközetöt hannak ²⁾, hogy a minemő gonosságban éltenek, még holtok után-és megláttatik. Az bölcsesség kedég (azokat), kik ömagokat gonosztul megtartják³⁾, minden fájdalmaktul megótalmazja. Ezen igék után következők ez mai szent epistola:

„Igazat visel ⁴⁾ úristen igyenes utakon, es

---

¹⁾ Salamon.

²⁾ Hagynak.

³⁾ Megtartóztatják.

⁴⁾ Hordoz, vezérel.

megmutatja őneki istennek országát. Adott-és őneki szenteknek értelmét. Megtisztesejtette ⁵⁾ ötet ő dolgaiban, es végre vitte ő munkáit Álnokságnak kerülvéte^{387. b}liben ⁶⁾ jelen lén őneki, es tisztességre vevé fel ötet. Megőrizé ő ötet ő ellenségitől, es hamis hitetőktől meg-ötalmazá ötet. Es erős bajvivást ada őneki hogy győzne, es megismerné, mert mindennél hatalmasb az bölcsesség. Es elárult igazat nem hagyá el, de az binesektől megszabadojtá ötet. Le-és szálla ővele az temlecnék vermében, az fogságban sem hagyá el ötet, miglen fel nem magasztatná ötet az őrszági birodalmas-ságba es hatalmasságban azok ellen, kik ötet nyomorgatják vála. Es hazugoknak mutatá mind azokat, kik ötet hamis hirrel illeték. Es végezetre ada őneki az 'üristen erek ⁷⁾ dicsőségöt. D. gr.

Üristenben szerelmes atyámfiai! Jöllehet ez szent epistolabeli felmagasztatást es dicsé-

---

⁵⁾ Vulg.: honestavit illum; Káldi: feltisztelte ötet a munkákban.

⁶⁾ Vulg.: In fraude circumvenientium illum.

⁷⁾ Örök.

retet Bölcs eredet szerint ⁸⁾ írta legyen az első részét Jákob patriarcháról, ki Ézsau atyja-fiátul való féltében futott vala Mesopotámiában, es idő beltelvén, mikoron atyjának házához térne, viaskodék meg istennek szent angyalával, es diadalmat vevén az szent angyalon más nevet érdemle úristentől, es monda a szent angyal öneki: Ha isten ellen erős léel ⁹⁾, menével ¹⁰⁾ inkább emberek ellen erős léssz: azért es továbbá nem hivattatol Jákobnak, de Izrael léssen teneked neved, azaz istenlátó ember.

||³⁸⁸ Az második részében emléközik az ő fiáról Józsefről, kit az ő atyjafiai ¹¹⁾ elárulának Egyiptombeli kalmároknak ¹²⁾, es azok adák Fáraho király oppmesterének ¹³⁾; ott esmeg bel-árván, temlecnek fogságát szenvedé. De mindenből kiszabadojtá Izraelnek istene, miért koronkéd jámborságban es tisztaságban tartja vala ennenmagát. Annakokáért es fejedelmme ¹⁴⁾ tevé ötet úristen egész Egyiptomba, es

⁸⁾ Eredetileg.

⁹⁾ Levél.

¹⁰⁾ Mennyivel.

¹¹⁾ Testvérei.

¹²⁾ Kalmároknak.

¹³⁾ Udvarmester.

¹⁴⁾ Főnökké, helytartóvá.

mind atyjának anyjának es árultató ¹⁵⁾ atyjafiainak felettek magasztatá őtet úristen, kibem minden bizodalmát vetette vala, kik bötő szerint meg vannak írván Mojzses első kenyvének harminckilenced részében. De imáran anyaszentegyházban való tanúság szerént méltán vehetjek ¹⁶⁾ dicsőséges szent László királról, kit azonképpen ő nagy lelki jószágos voltaért es tisztasságus életiért kiválaszta minden népek közzől, es minden háboruságiban megótalmazá. Elészer az ő atyjafiának Salamonnak ellene, es az gonosz tatároknak ¹⁷⁾ ellene, es ez áldott keresztyén országnak fejedelemségére magasztalá fel őtet, kinek utánna még hasonlatus es dicséretes fejedelem nem támadott, kit szemenkkel ¹⁸⁾ jól látunk, kinek feljebben való méltósságát es dicséretit nyil-

---

¹⁵⁾ Áruló.

¹⁶⁾ Vehetjök, vehetjük.

¹⁷⁾ Azaz : *kúnok*. Fontos hely a *kún* és *tatár* nevek összevegyítésére nézve a XVI. század elején. Emlékezzék itt vissza az olvasó azokra, mikről Jerney a „Magyarországi Tatárok“ról okmányok alapján készített jeles munkájában (M. Tud. Társ. Tudománytár XI.) értekezik.

¹⁸⁾ Szemönkkel, szemünkkel.

vábban meghalljok ¹⁹⁾, mikoron az ő szent életinek szerit ²⁰⁾ megmagyarázjok, kinek szent érdeme es essedőzése szolgáltassa úristennek szent malasztját reá. Úristennek azért tisztességére es az dicsőséges szent | László királynak méltósságus emléközetire mi idvességünk mellé három lelki tanuságuuk lészen ez mai magyarázatban : első lészen az igaz útról, kin ez világon kell járni; másod : idvesség útról, kit ez világon meg kell keresni; harmad : az mennyei dicsőségnek vételéről, kiben halálunk után kell lakozni.

Mondám : első tanuság adatik az igaz útnak járásáról. Erről szentlélek úristen Bölcs szája által Proverbior. XII. úgy mond : Az igasságnak útá esvénye ²¹⁾ élet, ez világon malasztképpen, az más világon dicsőségképpen, az igasságról kedég elhajlott horgas út erek halárra ²²⁾ viszen. Példa, ha megtekintjek ²³⁾, ime nyilván vagyón, hogy kezdettől fogva az hamisságban élők mind elvesztenek. Elészer :

---

¹⁹⁾ Meghalljuk. Cod. hibásan : hallyon.

²⁰⁾ Rendit, sorát.

²¹⁾ Ösvényc.

²²⁾ Halálra.

²³⁾ Megtekintjök, jük.

mennyeknek országában az hamisságért az gonosz angyalok lehullának, az jók megmaradának megállván az eredet szerént való igazságban. Másodszer, Paradicsomba az első szíleink míg az eredetnek igasságát tarták, őket és megtartá úristen, de mint átalhágák ²⁴⁾, ottan kiveretének. Azonképpen imáran az gyarló halandóságnak líniaín jőjönk alá az igaz Ábeltől fogva mind ez ideig, kikkel teljes példa szerént az szentírás, kik jól es igazán éltenek, egy sem veszőtt el bennök ²⁵⁾, noha kimúltanak, de mind idvezültenek; az gonoszok kedég, de holtok után, mind pokorra ²⁶⁾ szállottanak, noha ez világon kedvökre éltenek. Mind ez ellyen dolgokat jól eszében vette vala szent László királ, es minemő állhatatlan vóna ez világ, mely csalárd a benne való élet, mell veszedelmes kedég az utánna való fizetésnek zsoldja: úristennek segítségével nem akará követni, de az igaz es lelki jószágus utat választá enenmagának, |³⁸⁹ ki jóllehet egy ideiglen keménséget mutasson, demaga ²⁷⁾

²⁴⁾ Cod.: hagyaaak.

²⁵⁾ Közölök.

²⁶⁾ Pokolra.

²⁷⁾ Mindazáltal.

sok jót, nagy kencset talál ember őrajta; ha ki kedég ez világnak enged, minemő jószággal fizesse meg, halljok az szentirásból. Szent Jób, kenyvének első részében, úgy mond: Mezejtelen jöttem ki en anyámnak méhéből, esmeg mezejtelen mégyek oda. Ha ki mondaná: Nám ruhánk vagyon: jól mondja, de azt és az nyavalyás barmóktul erővel vettek ²⁹⁾. Továbbá a mi születésünk iszonyúságus, hogy ember ingyen sem meri emlejteni és ez világra jevetelünk nagy siralmas és bánatus, mert nem tudjok mire jevénk; nagy félelmes, mert nem tudjok halálunknak utánna mire megyünk: ezeket Böles mondja, Sap. VII. Továbbá, mikoron ez világi életünknek végezetire jutunk, valami tisztösségünk avagy kazdagságunk es jószágunk volt, mind elveszi, elfosztja tőlünk, es mezejtelen bocsát ki belőle minden irgalmasságnál kil ³⁰⁾, mint jól látjok; erről mondja, szent Pál apostol Timotheus pispéknek irt első levelének hatod capitulomában: Semit nem hoztunk ez világra, semi kétség.

²⁹⁾ Vettök, ük.

³⁰⁾ Maiasan: irgalmasság nélkül.

mert ³¹⁾ semit sem vihetünk el mivelünk. Íme azért, szerelmes atyámfiai, bizon tanuság adatik minékünk innen, hogy semmi igyeneség nincsen ez világi életnek folyásában; illik azért oly igaz úton járnunk, ki az úristennek dicséretes, minekünk idvességes, ez világi jó barátunknak jó példa es dicséret, mint urunk Jézus mondja a szent evangéliomba, szent Máté írta meg kenvének . . . : Nyilván tegyéttek ami jót tésttek, hogy lássák es dicsérjék az ti mennyei atyátokat belőle, de hogy ^b ő dicsőségnak miatta el ne veszjen, szent Gerger doktor mondása szerént belől való jó szándék, akarat, ^{389.} szent alázatosságnak alatta rejtessék el, kivel ne ember előtt kellettesönk, de az úristennek szent színének előtte. Ezenképpen téssen vala dicsőséges szent László királ-és, mert jóllehet mindenestől fogva úristennek ajánlotta vala enenmagát, nemes vala, királ-és vala, de semit nem gondol vala ez világi-tisztességgel, senkit hatalmassággal meg sem nyomorojt vala, de nagy isteni igasságban élvén mindennek igyen-

---

³¹⁾ Hogy.

lőképpen kiszolgáltatta vala az igasságot, miképpen meghalljok az ő szent életében.

Másod tanuságunk lészen idvességes útnak megkereséséről ezen világon, kinek fundamentoma mondatik lelki malasztos nemesség es istenhez egyesítő akarat, kiről úgy mond szent Bernáld doktor : Mig ember ez világon él, felette igen kell gyoropodni lelki malasztosságban es istenhez egyesítő akaratban, mert az a bizon idvességnek uta, kiről szent Izsajás proféta-es megemleközik, kenyvének harmincad. részében mondván : Ez az bizon út : azért járjatok rajta. Azont bizonyojtja a mi urunk Jézus-es az szent evangeliomba, szent Máté írta meg kenyvének heted részében : Aki az en mennyei szent atyámnak akaratját teszi, ő mégyen be mennyeknek országában. Szent ³²⁾ meg úgy mond Efezumbeliéknek írt levelének ötöd részében : Lássátok, atyámfiak, hogy okkal járjatok, ne úgy mint az esztelenek, de mint eszesek ³³⁾, meglátván es ismervén mi légyen úristennek jó es bizon akaratja, mert

---

³²⁾ Pál.

³³⁾ Cod. : eresek.

úgy egyesülhet ember egybe, ha monnó fél ³⁴⁾ egyet akar es nem akar. ||³⁹⁰Ez ellyen nemes regulásságok es mennyei jószágok fondamentom szerint valának dicsőséges szent László királban, ki jóllehet kiül-és ³⁵⁾ nagy nemes nemből vala, de ből ³⁶⁾ nagygyal ³⁷⁾ nemesb vala mint egy szép illatú patika, kiben drágalatus ungentomkenetök tartatnak. Üristennel kedég nagygyal nagyobbban egyes vala, mert soha seminemő binnel meg nem bántotta vala, de koronkéd nagy szent szeretettel es alázatossággal szolgálja vála az úristent, ki-ről úgy mond szent Bernáld doktor: Mi nem nagy jószág az szent alázatosság, mikoron ember szegénségben vagyon, de akkoron nagyobb drágalatus, mikoron ember nagy tisztességben vagyon. Beles, harmad részében kenyvének, Ecclesiastici iij, meg úgy mond: Mig minnél nagyobb es tisztöletesb vagy, alázjad meg tennenmagadat, es úristennek előtte malasztot lelsz. Szent Innocentius pápa meg úgy mond: Mert minevel ember ennenmagá-

³⁴⁾ Mindkét fél.

³⁵⁾ Kivül is, azaz külsőleg.

³⁶⁾ Belül, belsőképen.

³⁷⁾ Sokkal.

ban alázatosb, anneval isten előtt nemessebb. Azt olvassok az régi szent királokról-és : Sárul, Dávid, az országi királságnak birtokát nagyobbban szent alázatosságból érdemlették, kikről első királi kenyvnek tizenötöd részében vagyon megírván : Mikoron az te szemeidnek elette kiseded vónál, es nemzetséögdben alábbvaló, az en népemnek Izraelnek elötte járóvá télek ³⁸⁾ tégödet. Azonképpen olvassok szent László királról-és, hogy gyakorta il ³⁹⁾ vala az szegényeknek seregi közzé titkon, es ott szolgálja vala ^{390.b} úr Jézust Krisztust mind étön étszaka ⁴⁰⁾ az ő édes megváltójának szegénségét gondolván.

Tanúság adatik : Kevánatus szívvel mondhatná valaki : Bizon akarnám megtudni es tanolni, minemő lelki jószágokkal egyesölhet ember Úristenhez ? Doktoroknak mondások szerint négy jeles lelki jószágokat gyejthetünk ⁴¹⁾ reá :

Első : szent alázatosság. Honnan bizo-

³⁸⁾ Tevélek.

³⁹⁾ Ül.

⁴⁰⁾ Éjtön éjtszaka = egész éjtszaka.

⁴¹⁾ Gyöjt, gyűjt.

nyojtjok? Szent Pál apostol mondásából : Az áldott Krisztus Jézus mikoron nagy felséges vóna , ő isteni nagyságában megalázá magát, mikoron kazdag vóna , magát megszegényejté, mikoron erős hatalmas vóna , kór természetet vén , mikoron halhatatlan vóna , halandóságban ötözék , mikoron nagy tisztósségben vóna , nagy szidalmasságot es végre szernyű halált és szenvedé : miért, szerelmes atyám fia , még és kérdem, miért? Azért, hogy mivelünk egygyé lehetne, egyakaró lehetne, egy lelkő lehetne.

Másod jószág : szent kegyesség. Honnan bizonyojtjok? Szent Máté írta meg kenyvének tizenegyed részében : Úgy monda az áldott istennek szent fia : Tanúljatok entőlem, mert sziligy ⁴²⁾ vagyok en, es kegyes szü. Másod helyen, kilenced capitulomában meg úgy mond : Nem jöttem az igazakat hívnia, tudnia illik az idvességre, de a bineseket. Szent Lukács huszonharmad capitulomában meg úgy mond : En mennyei szent atyám, bocsássad meg önekik, mert nem tudják mit tésznek. Mi

---

⁴²⁾ Szelíd.

lehet ennél nagyobb kegyesség, ki még ő ellenségiért-és imáda ő halálának idein, példát adván, hogy mi-és azonképpen tegyünk, ha Krisztus Jézussal egygyé akarunk lenni.

||³⁹¹ Harmad jószág : igazság. Honnan bizonyojtjok? Halljok az mennyei felséges igazságnak szájából, kit megírt szent János kenyvének tízennegyed részében : En vagyok út, igazság es élet. Ime szerelmes atyámfiái, minemő böcsölettel tisztöli úristen az igazságot. Annakokáért-és felette kell minekünk követnünk, kiről úgy ír Esdrás próféta másod levélének harmad capitulomában : Az igazság oly nagy jószág, hogy minden hamissat meggyőz, es dicséretes nevezetöt szerez embernek mind erekké. De szent Dávid kerálnak mondása szerint az zsoltárkenyben az hamismondók mind elvesznek; es szent Pál apostolnak mondása szerint az hazugok istennek országát venni nem érdemlik. Mert Luciper-és egyért azért vetteté le onnan, hogy hamisság leletteték őbenne, szent Jánosnak bizonsága szerint 1. Joh. ij.

Negyed jószág : Igaz ítélet. Hogy kedég az igazságtételt a mennyei igaz bíró Krisztus

Jézus felette szeresse, szent Dávid bizonság az zsoltárkenynek xliij. részében: Szeretted, úgy mond úristen, az igazságot, és gyilölted a hamisságot. Úgy mond róla szent Jeronimus doktor es belírták az törvénykenynek huszonharmad részében: Az igaz fejedelmeknek es jámbor királyoknak tulajdonok es úristentől kiadott parancsolat, hogy mindennek igazságot es igyenletet ⁴³⁾ tégyenek, megszabadóhák ⁴⁴⁾ erővel es a megnyomorúltakat az hatalmasnak kezéből, es megvédjék az árvákat es özvegyöket az hamis patvarosoktól.

Ezek azért az nemes jószágok, kikben minden ajójtatus lélek belteljesöjti úristennek kedves akarátját; ezek az választott lelki jószágok, kiknek miatta ⁴⁵⁾ egyesölhet úristenhez teljességgel. Ez szent példázatok fundamentom | ³⁹ 1. b. szerint es tekélltetesen valának dicsőséges szent László királban, miképpen olvastatik az ő szent életében. Azokáért es érdemlé, es még ő éltében megjelenteték sok csodatételnek miatta, hogy ő vóna egyik úristennek előtte

---

⁴³⁾ Egyenlő igazságot. ⁴⁴⁾ Megszabadítsák.

⁴⁵⁾ Általa.

az nagy szent királok között : mert ez világi királságon vevé az mennyei dicsőségnek királságát, holott számláltatik az nagy konfessoroknak között mind érdemmel mind méltósággal.

Másod tanuság, miért emlékezünk az idvességes útnak kereséséről : lássunk regulát rólla, es nem jó vesztegséggel elhannunk ⁴⁶⁾. Mert, úgy szent Pál. Szent Ágoston doktor azont bizonyítja : hogy nincsen ett ⁴⁷⁾ ez világon megmaradandó városunk, de jevendőt keressünk. Úgy mond továbbá : Arról értsetök es értéközjete ⁴⁸⁾, ki mennyben vagyon, nem ki ez földön; kire intvén keresni a mi édes idvőzejtünk Jézus Krisztus, szent Máté írta meg kenyvének heted részében, úgy mond : Menjetek be az szoros kapun, mert nagy ez kapu, es szélyes az út, ki viszen az erek veszedelemre, es sokak vannak kik járnak es bemennek őrajta : az út kedég szoros es töretlen, ki viszen az erek életre, es kevesen találának belmenni őrajta. Azért, szerelmes atyám-

---

⁴⁶⁾ Hallgatással mellőznünk.

⁴⁷⁾ Itt.

⁴⁸⁾ Értesüljete.

fiai, dicsőséges szent László királynak példája szerént, ki míg éle, az nemes idvességnek után jár, es be találta menni úristennek szent országában, azonképpen mi megtalálhassok, elészer az hét nemes lelki jószágokat meg kell tanulnunk es benne élnünk.

Első jószág : jó mivelködettel ékösöltetött igaz keresztyén hit, ||³⁹² kiről úgy mond szent Pál apostol zsidóknak írt levelének tizenegyed részében : Igaz hitnél kil lehetetlen kelleme-
tessé lenni istennek. Azért mondja szent Ágoston doktor, írván egy jó barátjának : Szerelmes atyámfia, azt eressen higgyed es semit benne ne kétőlkedjél, hogy minden pogányok, zsidók, heretnekek, hittől szakadtak, es mind kik anyaszentegyháznak kiűlé vannak, pokolnak erek tizére vetendők. Másutt meg úgy mond : Azokról, kik igaz keresztyének, kik nem, bátor mind bemenjenek az szentegyházban, mind fejet-térdet hajtssanak es a ménnét mondjanak, senki egyében megismertetik, hanemha ki tulajdon szeretetből vallja az szent hitet.

Másod jószág idvességnek egyenes útára : parancsolatnak megtartása. Szent Máté keny-

vének tizenkilenced részében írta meg: Ha akarsz idvezülni, tarts parancsolatot. Annak-okaért minden keresztyén embernek, de még szerzetesnek-és, szikség gyakorta meghánni vetni ő szívében mint egy leckét az szent parancsolatokat fejezet szerint.

Harmad jószág, hogy lelki vigyázással es gondviseléssel magát bintől ótalmazza, mert úgy vagyon megírán szent János látásáról való kenynek huszonegyed részében: Semimő fertelmes oda be nem mégyen; az oka hogy az tisztulatlanok elészer purgatóriumban vitetnek, es onnan istennek országában.

Negyed jószág: úristent minden-előtte szeretni es barátját hozzá hasonlatossan; szent Máté írta meg kenyvének huszonkettöd részében. Kiről úgy mond szent |^{992.b}. Ágoston doktor: Az igaz lelki szeretet mondatik oly mennyei útnak, kin isten jó emberekhez, es emberek mennek istenhez; kit be-és írtak a törvényben, miért igaz nem kell többet tenni hozzá.

Ötöd jószág: minden barátjához kegyes-ségből es irgalmasságból indultatni, mert szent Dávid prófétának mondása szerint: Ezek az

úristennek járott útai. Oh szerelmes atyámfiai, ha meggondoljok, bizonyával soha egy bines sem tarthatna penitenciát, sem ő idvességét meg nem lelhetné, ha úristen szent irgalmasságát minekünk nem nyójtaná; azért szerzette az nemes regulát, szent Máté írta meg: Nem léssen annak irgalmassága, tudniaillik az utolsó ítéleten, valaki ett irgalmasságot nem téssen; értsen: ő felebarátjával.

Hatod jószág - az idvességnek útára: tett binekről igyenlő penitenciát tartani; szent Máté írta meg kenyvének harmad részében: Penitenciát tartsatok, mert elküzelget istennek országa. Nem hejjába való mondás ez, mert istennek igassága szerint, mint Leó pápa mondja, senki nem vóna méltó az erek idvességre. Másod bizonság: ha atya-úristennek szent fia Jézus, es asszonyunk szíz Mária, ha mind az nagy szentök-és nagy penitenciát tartottanak, es úgy mentenek mennyeknek országára, jóllehet nem mint binesek: ménevel inkább azok, kik bínt ismertek, kezdettől fogva mind penitenciát kellett tartaniok, es nagy keménséggel élniök ez világon, es úgy érdemleni mennyeknek szent országát. Mind

ez ellyen ⁴⁹⁾ nemes lelki jószágokban éjjel es nappal szemetlen ⁵⁰⁾ elmélködik vala dicsőséges szent László királ, koronkéd gyoropodván jószágokról jószágokra.

Heted jószág mondatik : elkezdett jóban végig megmaradás, kinek megígérte úristen az erek idvességet, szent Lúkács írta meg kenyvének tizennyolcad részében; kiről úgy mond szent Gergel doktor és hogy : Nem elég embernek az jót elkezdenie, de el és kell végezni, ha hasznát akarja venni.

||³⁹³Harmad tanuságunk lészen, minemő jószágoknak szertartásával kell embernek feljebb feljebb menni garádics szerént, ha lélek szerént használni akar. Oka az, mert úgy mond Juvenális nevő mester hogy : Mindenben módot kell tartani, ha amit kezd, végre akarja vinni. Arisototeles nevő mester meg azt mondja : Lassan lassan akar minemő nehez dologban ember tovább mehet. Keresztyén doktoroknak azért mondasok szerént hat nemes garádicsokat találunk reá : Első mondatik léleknek szabadsága, azaz hogy minden ez világi gyenyerűségöket es

⁴⁹⁾ Ilyen.

⁵⁰⁾ Szönetlen, szünetlen.

fertelmetségöket kiszaggasson ennenmagából, hogy kini ⁵¹⁾ légyen, gyors es mezejtelen, mert, úgy mond szent Beda-doktor: Valaki ő ez világi gonosz életében meg nem folytatkozik, es bínnek terhét ő lelkéről le nem hány vét, az úristenhez, ki őfelette vagyon, nem közelgethet. Szent Anzelmus meg úgy mond: Lehetetlen embernek akarmi kisded bínnel-es idvezülni, azaz avagy gyakorta nagyobbra vonsznak, avagy lassan-lassan megmagnagyobbúlnak, es azonképpen az erek idvességről eltántorójtnak.

Másod garádics: jó akaratban való megmaradás. Mert az emberi léleknek jó avagy gonosz volta csak az jó avagy gonosz szándékban akaratban vettetött. Úgy mond szent Bernáld doktor róla: Az jó akaratall lehetünk istené, es az gonosszal erdegé. Szent Rikhardos meg úgy mond: Akarmit miveljen ember, jó nem lehet, hanem csak jó akaratnak miatta. Azért gondot kell embernek róla viselni, ha használni akar ő idvességében, hogy gonosz akaratra őmagát ne hagyja fordulni.

---

⁵¹⁾ Könnyű, könnyű.

393.b Harmad garádics mondatik: jó tanácsfogadás; jelesöl szikség embernek, nagyobb tudatlannak ⁵²⁾, írástudó eszes embereknek tanácsán jární, es az mi tanuságot adnak, alázatossággal megfogadni es tartani. Ez egy jeles oka úristentől még a szent gyónásnak, kinél kil ember nem idvezülhet; ott adatik az jó tanács az eltévődött bínésnek, ott az bizony orvosság az megkórúlt léleknek, es ott az nemes bölcsesség az igasságról éltántorodott Ádámfiának, kiről úgy mond szent lélek úristen Bölcs szája átal, Ecclesiast. XXXII. egyik kenyvének harminckettöd részében: En szerelmes fiam, jó tanácsnál kil semit ne tégy, es az oly tétéménnek utánna meg nem bánod.

Negyed garádics szertartás, azaz alkoholmassággal való életnek viselése. Ett úgy mondnak szentírásbeli doktorok, hogy az szenteséges élet nem áll az kemén életnek viselésében, tudniaillik: erős bejtelésben, huszjú vigyázásban ⁵³⁾, testi segödelmességben, szennetlen való kézi dologban, mert mind ezeket

---

⁵²⁾ S meginkább tudatlannak.

⁵³⁾ Virrasztásban.

az pokolbeli erdeg-és megteheti, az pogányok-
és megtészik : de azért egyik sem mégyen
mennyeknek országában. De ha ki alázatus,
tisztaságtartó, irgalmas, engedelmes, békessé-
ges : ezek az lelki jószágok , ezekről adnak
mennyeknek országában érdemet es koronát.
Az testi es ez idő szerént való jószágok csak
mintegy eszköz es valami segédségképpen
valók. Annakokáért szertartással kell benne
élni, hogy időnap előtt el ne veszesse, bolon-
dóha⁵⁴⁾ ennenmagát. Azért mondja szent Ber-
nád doktor : Az szertartás-mindennemő jószá-
goknak anyja szíleje, vessed el ötet, es az jó-
szág binné lészen.

||³⁹⁴Ötöd garádics : jó mivelködetben való
késálkodás⁵⁵⁾, azaz hogy ne iljen⁵⁶⁾ veszteg, de
valami kézi mukálkodásban foglalja ember
ennenmagát nagy sok okáért : elészer termé-
szetnek indulatjáért ; úgy mond róla szent
Agoston doktor : Ember teremfött a mukára
mint az égi madár az repesésre. Másodszor ne-
veködésért, mert az kézi mukával gyakorta

⁵⁴⁾ Bolondítsa.

⁵⁵⁾ Küzdés.

⁵⁶⁾ Üljön.

megujjúl embernek vére, es inkább nő vele. Harmad: egészségért, mert sok betegségöt elmulat⁵⁷⁾ ember keves kézi mukával, jobban és ehetik ihatik utánna. Negyedszer tebbet tebbet tanul a gyakorta való dologtétellel. Mint az kised gyermek az oskolában elészer abc tanul, es végre doktorrá lészen: azonképpen vagyön minden lelki jószágoknak és gyejtésében; úgy mond róla szent Ágoston doktor Szerelmes atyámfiái, mukálkodjunk míg élönk, hogy az jó mivelködetnek kücsesával megnyithassok mennyországnak kapuját. Bizonyval, szerelmes atyámfiái, akar ett akar ott, mukára fizetnek: azt és mondom, hogy igen gyenyerűséggel élő vitéz az, ki vivásnál kil akar győzni. Nem úgy téssen vala szent László királ, mint meghalljok.

Hatod garádics: végig megmaradás. Oh ajojtatus lelkü atyámfiái, de mi dolog ez hogy seminemő testi lelki jószágból kive nem hagyattatik es ki nem esik az végig megmaradásnak jószága? Halljok azért es tanuljok meg mi légyen oka. Úgy mond róla szent Isidorus

---

⁵⁷⁾ Elmellöz: teszi hogy elmúljék.

doktor: Az áldott teremő uristen oly kegyelmes emberekhez, hogy mint valami jót elkezdnek, ottan | ^{394. b} megígéri őneki az mennyei érdemet, de addeglan meg nem adja, hanem ha végre viszi, megígéri hogy örvendőztessen ⁵⁸⁾ embert, mondván: Ezt adom, ha ezt tészed. Úgy mond továbbá azon mester: mert akkoron kellemetes úristennek a mi életünk, ha az jóban, kit elkezdünk, végig megmaradunk. Úgy tén dicsőséges szent László királ-és. Annakokáért koronkéd kellemetes vala úristennek elette, mint meg vagyon írván ő szent életében.

---

⁵⁸⁾ Cod.: ewrwóztessen.

V.

SZENT LÁSZLÓ KIRÁLNAK LEGENDÁJA.

Dicsőséges szent László királ, Krisztus Jézusnak kiváltképpen konfessora es választatus hív szolgálja, mennyen feldön dicséretes, minden idvözülő híveknek¹⁾ közötté, kit még az ő istentől érdemlött nevezeti-es kijelent. Mert doktoroknak magyarázatjok szerint László, Ladislaus, hárommá hasasztván²⁾, azaz laus, dacio, populus : dicséret, adás, nép, kiket egybe rakogatván, annyat³⁾ tészen : népnek istentül adatott dicséret. Ime mel drágalatus nevet érdemlett vala úristentől, kit ez bódog ember, míg éle, bizonyával megbizonyojta, hogy anyaszentegyházban úristennek dicséreti lén. De még holta után-es mind erekké, annak felette

¹⁾ Cod. vyweknek ?

²⁾ Három részre hasítva.

³⁾ Annyit.

ez szegén országnak erős ótalma, es benne való új keresztyéneknek kegyes atyja es bizonyigasztalója. Támada kedég Lengyelországból, jámbor es istenfélő sziléktől es nagyságus nemből, kinek eredetit ezenképpen olvassok az országnak régi krónikájában.

Bódogságus szent István királnak halála ||³⁹⁵úristennek akarátja szerint elközelgetvén, hogy ez új keresztyéneknek gyenge palántája nagyobb békességgel megmaradhatna, gondolkodik vala róla kit tenne királylyá utánna mert az ő nemzetéből senkit nem lel vala méltót reá. Annakokáért kildé el Budát, hogy az ő sivét ⁴⁾, kinek Vazul vala neve, a nitriai temlecből kihozná, kit ennenmaga rekesztött vala az temlecebe, hogy az ő gonosz ifjuságának életéből magát megjobbojtaná; es őtet királylyá eméltetné, míg ⁵⁾ meghalna. Azt hallván Kézla királné-asszon, hogy idegennek adná az királságot, megbosszúla ⁶⁾, es ta-

⁴⁾ Süvét; a sü mai értelme: sógor. Vazul Istvánnal két testvér (Mihály, és Gyéza nagyfejedelem) fia volt s így ennek unokaöccse.

⁵⁾ Mielőtt.

⁶⁾ Megbosszankodék.

nácsot tarta Budával, es Seböst ⁷⁾, Budának fiát, elől elkildé, es Vazulnak az temlecben kivájtát az szemeit. De mindazonátal-és kihozák az fogságból, es mikoron szent István azt látta vóna, nagy bosszúnak vevé, es nem tehete róla, mert megfoglalta ⁸⁾ vala az halálnak keserüségé. Elöve ⁹⁾ hívá azért az ő rokonságának ¹⁰⁾ kopasz Lászlónak fiait, tudniaillik Andrást, Bélát es Leventét, es tanácsot ada az szent királ önekik, hogy mint hamarább ¹¹⁾ kifutnának az országból, es megmentenék ennenmagokat haláltul, es úgy térnek futván Csöországbán ¹²⁾. Kézla királné-asszon azt látván, szent királnak kimúlása után — ki éle az királságban negyvenhat esztendeeg, es mulék ki mikoron Krisztus sziletetinek utánna írának ezer harmincnyolc esztendőben, Nagy Bódog Asszonnak dicsőséges napján, es hel-

---

⁷⁾ E névre nézve v. ö. feljebb, István király életében a 26. lapon a 77. jegyzést.

⁸⁾ Elfogta.

⁹⁾ Elő, elé (mint irónknál: *kive* ki helyett).

¹⁰⁾ Rokónának.

¹¹⁾ Minél hamarább.

¹²⁾ Csehországba.

heztetvén úristentől megszerzett meunyei szent-
töknek kariban az ő sokságú nagy érdeme sze-
rént — |^{395.b} Budának tanácsából tevé király-
lyá Pétert, ki öneki rokonsága vala atyjáról
anyjáról. Vala kedég Kézla királné-asszon Bur-
gundiai Zsigmond királ atyjafiának leánya,
kinek Vilhelmus vala neve, kit német császár
tett Venecceben dússá ¹³). Mely Péter királ,
miért felette gonosz es kegyetlen vala, annak-
okáért ítélik ki ez országból, es emelék fel Aba
nevő hercegöt, szent István királnak hűga
fiát. De mikoron sok hadakozás után ez-és
gonoszsza lett, megölék ötet az Tisza mellett
egy faluba, es eltemeték, ki mostan fekszik
Sárospatakon ¹⁴). Másodszor Péter királt meg
behozá császár királságába, es nagy királi
ajándékkal császárt megajándékozván, hazá-
jában tére nagy eremmel ¹⁵). Azon időben az
három atyafiak, András, Béla es Levente nagy
szegénségnek okáért jevének ki Csöországból,
és menének Lengyelországban Miska ¹⁶) nevő

¹³) Főúrrá.

¹⁴) Tulajdonkép a Sár monostorban (Bud. Krónika :
Sáros).

¹⁵) Örömmel.

¹⁶) Miciszló rövidített formája.

herceghez, ki az időben Lengyelországot bírja vala, es nagy jó keddel ¹⁷⁾ fogadá őket es tisztességgel. Azon időben történék, hogy (a pomeránok) meg nem akarnák adni az adót; de magokban bizván mondák azt: Az mi fejedelmünk es az tiétek víjanak meg; ha meggyőztetendik ¹⁸⁾ a miénk, hát megadjók ¹⁹⁾, ha az tiétek, türjétek ²⁰⁾ kárát. Mikoron az Miska herceg mind ő fiaival megfélemtének ²¹⁾ vóna, es nem tudnának mit tenni, Béla azt hallván, beizene mondván: Ha keblemetesnek ²²⁾ láttatik, ő fejedelem! || ³⁹⁶mind hozzád tartozóval, jöllehet nemesb. legyen az pogánnál, de maga mindazonnal es ²³⁾ en megvívom ő (vele) a bajt ez országnak használatjáért, es az fejedelemnek tisztösségeért. Azt hallván az lengyelek, nagy jó keddel vevék az jó akaratot. Azért napot hagyván ²⁴⁾, egybe menének az két vitézek nagy erőssen, es Béla úgy ök-

¹⁷⁾ Kedvvel, kedvesen. ¹⁸⁾ Meggyőztetendik.

¹⁹⁾ Cód: meg attyók. ²⁰⁾ Türjétek.

²¹⁾ A félemik (mint folyamik) igétől.

²²⁾ Kellő, azaz ha kell, ha kedves.

²³⁾ Mindazonáltal is. ²⁴⁾ Rendelvén.

lelé²⁵⁾, hogy ottan²⁶⁾ leesék az feldre, ő kedég csak meg sem mozdula. Hogy azt látták vóna az herceg es az lengyelek, nagy eremben lenek, es Bélát nagy ajándékkal es tisztösséggel felmagasztaták; Miska herceg az pogán fejedelemnek jószágával ennen leányát neki adá Bélának, es országában erekössé²⁷⁾ tevė. Béla azért ott lakozván, két magzatot fogada, Gejzát es Lászlót: ez lén jevendőre az nemes szent László királ, ki méltán hivattatik anyjáról lengyel Lászlónak, nevezvén az ő ősinek²⁸⁾ nevére. Azt látván az két atyjafiai²⁹⁾, hogy Bélának olyan nagy tisztössége vóna az királi udvarban, megbosszulák³⁰⁾, es bulesüt vevén; menének lodoméri királhoz, de őket ott be nem fogadák. Annakutánna az kún királhoz: ott kimnek³¹⁾ alajtján³²⁾, alig szaladának onnan és el. Onnan felkelvén menének rác királhoz, es ott megnyugovának.

²⁵⁾ Döfé.

²⁶⁾ Legottan.

²⁷⁾ Örökössé.

²⁸⁾ Nagyapjának (Tar Lászlónak).

²⁹⁾ Testvérei (András és Levente).

³⁰⁾ Megbosszankodának reá.

³¹⁾ Kémnek.

³²⁾ Vélvén.

Azon időben Péter királ mind az kegyetlen urakkal tészen vala nagy nyomorúságot*) ez szegén országbeliéken; szent Gyelérd pispék-és azon időben szenvedé mártiromságot Pestnek városában³³⁾ mind öhozzá tartozó jámbor pispékekkel, kiról³⁴⁾ tebbet ett |³⁵⁾ nem szikség emleközni. Az szegén magyari urak azért, kik még ugyan valának, titkon gyűlének Csanáddá³⁵⁾, es tanácsot tartván kidének³⁶⁾ az úrfiak után, azaz Endrének; es Bélának, Leventének követőkét, hogy ne hánának elveszni ez szegény országot, mert ők volnának az természet szerént való országus urak, es mind hozzájók hajlanának. Az nemes úrfiak rea hajlanak az kenyergésre. Mikoron Péter király azt hallotta vóna, akara előttök kifutni ez országból, de előlvévék ötet, es rivid³⁷⁾ beszéddel megfogák, es szemeit kitolyván, Fejér-

---

*) Cod. : nyorewsagot.

³³⁾ A Bécsi Képes Krónika csak annyit mond, hogy Gellérd püspöktársaival *versus portum in Pest* mene, a mártiromságot pedig Kelenföld hegyén szenvedé.

³⁴⁾ Miről.

³⁵⁾ Mint Györre, e kérdésre ho-vá?

³⁶⁾ Küldének.

³⁷⁾ Rövid, kevés.

váratt hala meg, es. vivék Pécsesé ³⁸⁾ temetni, miért az monostort ő rakatta vala, es cz gonosz fejedelemnek ilyen lén halála.

Endre herceg azért az jámbor keresztyén pisekőkkel méne Fejérvárrá ³⁹⁾, es az koronával megkoronáztaték azon időben; mikoron írának Krisztus sziletetinek utánna ezer negyvenhét esztendőben, szent István királ kedég halála után tizenegy esztendőben es négy hónap után; es nagy jámborúl élén, minden eretnekségöket es háborúságokat kiszaggata ez országból, es úristennek félelmére es Krisztus szent hitire tanójtja vala az szegén népet, es minden szertartást meguojta ez országban, kit szent István királ szerzett vala. Azon időben hala meg az ő atyjafia Levente, úristennek akarátja szerént magzatnál kil ⁴⁰⁾, mert gonosz vala ⁴¹⁾, mint Péter királ, annakokáért megölé őtet isten, es temeté el őtet Taksont az alföldön, az pogányok között. Annakutánna Endre királ kilde el Lengyelországban Béla atyjafia után; ki mikoron mind hójá tartozó-

³⁸⁾ Deákös szórend.

³⁹⁾ Maiasan : magzat nélkül.

⁴⁰⁾ Azaz pogány.

val Magyarra⁴¹⁾ jött vóna atyjafiához, Endre királ nagy eremmel³⁹⁷ vevé es fogadá ötet mint szerelmes atyjafiát, es tanácsot tartván egymással, oszták az országot három részszé; két részét vevé királ, harmad részét Béla herceg: mely rész-osztás az időtül fogva koronkéd háborúságnak gyojtokozása⁴²⁾ lön ez országban. Mikoron azért ez két atyafi nagy szeretettel élnének es békességgel, mert mindketten jámborok es jó keresztyének valának, királ azért mindennek előtte rakattata egy monostort az Balaton partján, kit nevezé Tihannak, szent Aniánus mártirnak tisztösségére. Annakutánna vén felet⁴³⁾ magának, orosz hercegnek leányát, kitül lön két fia: Salamon es Dávid, az régi szent királyoknak emleközetökre nevezvén; Béla hercegnek kedég valának három fiai: kettei lett vala Lengyelországban, Gejza es László, kiket ő-es nevezött vala az ő régi ősinek nevökre, harmad fia lön ezen országban, kit nevezé Lompértnak, ki mostan az alföldön Titelben fekszik. Mikoron idő halasz-

---

⁴¹⁾ Azaz Magyarországba.

⁴²⁾ Gyujtakozása: kigyúládása?

⁴³⁾ Feleséget.

tott vóna, es Endre királnak vénsége-es elközelgetött vóna, alattomba az ő atyjafiának Béla hercegnek hírenél kil, gondot viselvén ez országról es az ő magzatiról: Salamon mikoron vóna öt esztendőös gyermek, koronáztatá meg, es vén felet öneki Zsófia aszsont Németországból, Henricus császárnak leányát: es az királi menyekzöt szolgáltaták nagy tisztösséggel az Morva vize mellett. Azt hallván Béla herceg, hogy ötet ki akarná rekeszteni az ő atyjafia az királságból, nagyon megharagvók rajta. Azonközben-es nagy sok árultatók ⁴⁴⁾ támadának ez két atyafiak között, hogy egyiket másikkal|^{397.b} elveszthetnék. András királ gondolja vala, hogy az ő fia Salamon, mig Béla élne, az királságban békességes nem lenne: azért-es álnokságot gondol vala fölöle, miképpen elveszthetné. De miért Béla eszös vala, istennek segítségével megótalmazá magát, es méne be ipához Lengyelországban, es nagy jó keddel fogadtaték, es mindenben segítség lén öneki, es nagy haddal bejeve esmeg Magyarországba. Endre királ-es Salamon fia-

---

⁴⁴⁾ Árulók.

val felkészüle. Császár erei velök levén szállának egybe az Tisza-Duna-közbe, es úristen adá az győzedelmet Béla királnak, es mind az vitézők folyamának ⁴⁵⁾ Bélához, Endre királt elhagyván. Azt látván királ, futásra vevé dolgát Németország felé. De nem leheté, mert megfogák ötét az Bakon közepött, és ugyanott kiműlék ez világból, es temeték el Tihanban, kit annakelőtte ő rakattatott vala.

Mikoron látta vóna Béla, hogy mindenfelől békesége vóna, méne Fejérvárra mind az jámbor pispokokkal, es megkoronáztaték az szent koronával. Béla királ azért nagyon megépejté ez országot; es hogy senki mást meg ne csálhatna áru-vételben es adásban, kezde ujonnan pénzt veretni, apró pénzt, garast es dukátot, ki az időben negyven pénzt ér vala, es nagy sok dolgokat szerze ez országban, méltókat erek emléközetre, kinek ideében ⁴⁶⁾ meg másodszor térének ez országbeli magyarok keresztyénségre úristennek||³⁹⁸ es az jámbor királ-

---

⁴⁵⁾ Sietének, futának (ily értelme van a *foly* igének is a régiségben, melynek a *folyamlik* kezdő formája). „Confluxerant“ van a Bécsi Krón. e helyt.

⁴⁶⁾ Cod.: időben.

nak segedelme miatt. Es három esztendő után megelégedvén úristen az ő szolgájának életén, esék halálus ágyba, es viteté magát Kanizsára, es ott kiműlék ez világból, es viteték az szegszárdi monostorban, kit még élteben rakattatott vala; demiérthogy ennen maga-és szár ⁴⁷⁾ homlokú vala, az ő akaratja szerént nevezteték Szegszárdnak.

Salamon királ hallván halálát Béla királnak, kéré ipát, német császárt, hogy esmeg ⁴⁸⁾ beiktatná királságában. Mikoron azért Magyarra ⁴⁹⁾ jöttek vóna, Gejza, Béla királnak fia, miért eszes vala, kele fel ő két atyjafiaival, Lászlóval es Lämpérttal, menének bel Salamon királ es császár előtt esmeg Lengyelországban. Annakokáért Salamon királ minden bántásnál kil, kinnyen meg elfoglalá az királságot. De mint császár kiment vóna ez országból, Gejza nagy erővel ottan bejeve, Salamon királ meg ottan kifuta előtte; de az jámbor

---

⁴⁷⁾ Száraz=tar.

⁴⁸⁾ Esmeg, ismeg, ösmeg (érdekes példa a hangfokozási átmenetekre, mely az ős=is-re (avus, Hál. Besz.) is emlékeztet.

⁴⁹⁾ Magyarországra.

pispekök hamar békeségöt ténék köztök: annakokáért királ szálla az kirátságban: Gejza kedég az hercegségben, es sok ideiglen lén barátság es egyesség köztök. Salamon királnak azért, es Dávid atyjafiának, kik valának Endre királnak fiai, magzatjok soha nem lén istennek ítéleti szerént, miérthogy az Endre királ Vata ispánnak ⁵⁰⁾ kegyetlenségöt hagyott vala tenni ez országban, es szent Gelérd pispekkel nagy sok egyházi öletött vala meg ez országban. Azokáért magva szakada. ^{398.b} Gyejza hercegnek lének magzati: Kálmán, Álmus, es leányi, es nagy békességgel élnek Gejza herceg es Salamon királ. Azonközbe itének be az cseök ⁵¹⁾ Magyarországbán, es Trencsén táját mind feldülák, es nagy sok népet, jószágot vinek el ⁵²⁾. Azt látván Salamon királ es az két herceg, Gejza es László, utánnok menének, es Csűországot nagyobb részre mind feldülák, es az elvettet meghozák ⁵³⁾. Annakutánna az kúnok Erdél felől Meszes kapuján

⁵⁰⁾ Comes.

⁵¹⁾ Csehök.

⁵²⁾ Vivének el.

⁵³⁾ Visszahozák.

meg beitének ⁵⁴⁾, es mind az Nyírségöt Biharig feldülák es elvivék, es imáran átalmentenek vala Láposnak ⁵⁵⁾ es Szamosnak vizein, mikoron hírok lén benne Salamon királnak es az két hercegnek. Ottan hamar utánnok eredének, es elérék őket az nagy magas Kyrieleys ⁵⁶⁾ hegy alatt; es az szegén magyarok úristenben bizván, Krisztusnak szent testét vevék hozzájuk szent gyónással, es megitközvéen ⁵⁷⁾, mind magokat szakaszták ⁵⁸⁾ ugyanott az sok pogánságnak, es az prédát hátra ⁵⁹⁾ hozzák, nagy eremmel dicsérvén az úristent. Annakutánna három esztendő betelvén, az oroszok ⁶⁰⁾ meg beitének az Száva felől, es nagy (sok) foglyokat vinek el ⁶¹⁾. Salamon királ azért es az hercegek gyűlének Szalonkeménné ⁶²⁾; es átalmenvén az Száva vizén Nandorfejérvárnál, es

⁵⁴⁾ Beitének.

⁵⁵⁾ Marmarosból Kövár mellett Szatmárba siető folyócska.

⁵⁶⁾ Kyrie eleyson: Kérlés v. Cserhalom.

⁵⁷⁾ Megitközvéen. ⁵⁸⁾ Kiirták.

⁵⁹⁾ Vissza.

⁶⁰⁾ A krónikák itt besenyőket (Bisseni) emlitenek.

⁶¹⁾ Vivének. ⁶²⁾ Szalánkeménbe.

velök vala Vid-és, Bács megyei ispán. Mikoron azért megitköztek vóna, úristen akaratjából az szegén magyarok nagy diadalommal járnak ott-és. De mikoron nagy nyereséggel haza jéttenek vóna, es az bitangot ⁶³⁾ osztani akarnák, az gonosz fene Vid igt. veszte ⁶⁴⁾ köztök, es az jámbor hercegökkel Salamon királ egybè háborodék. Hallván kedég Geregországbeli császár, hogy Gyejza herceg istenfélő ember vóna es kegyelmes, követöket kide hozjá levéllel, erek békeségnek^{||399} es barátságna^{||}k szerzéséért. Gejza herceg ottan mind hátra ⁶⁵⁾ kildé öneki az foglyokat. Azt hallván Salamon királ, nagyon megharagvék rajta, es elejben járulván az gonosz Vid bácsi-ispán, azt tanácsolja vala királnak, hogy Gejza herce^{||}göt megöletné, mert addiglan országában békével nem lakhatnék; es öneki adná az hercegségöt. Mikoron Gejza herceg azt eszébe vette vóna, kilde el ő atyjafiai után, tudniaillik László után Csőrországbán es Lämpért után Lengyelor-

---

⁶³⁾ Prédát (Molnár Alb.)

⁶⁴⁾ Ízetlenséget okozza.

⁶⁵⁾ Vissza.

szágban, hogy sietnének ki hozzá. Azonközbe Gejza méne Vác felé, es László atyjafiát látá eleibe jöni nagy haddal, es mind a cseő urakkal, es menének az Rákosra. Vala kedég egy nagy kietlen erdő ott, ahol egymást megtalálták vala; es azon pusztában lakozik vala egy vén remete penitenciát tartván; holott az diadalomnak utánna Gyejza egy nagy monostort rakattata, nevezvén az jámbor remete nevére Vácnak. Azonközbe László herceg, miért mind kisedségétül fogva istenfélő vala, isteni látást látá ugyan szemlátomást, es monda Gejza hercegnek: Atyámfia, látál mit? ⁶⁶⁾ Ki monda: Semit. Monda szent László: Mikoron állanánk az tanácsban, istennek szent angyala mennyből leszállván, egy arankoronát hozá, es fejedbe nyomá. Azért bizon ⁶⁷⁾ az, hogy úristen minekönk adja az diadalmat ezúttal, es Salamon kifut előttök ez országból. Mikoron azért mind ugyan ⁶⁸⁾ belteljesödött vóna, Gejza az királságban iktaték, es azon helyen egy nagy szent-

---

⁶⁶⁾ Valamit.

⁶⁷⁾ Bizonyos, való, igaz.

⁶⁸⁾ Úgy.

egyházat rakattata, Asszonyunk Szíz Máriának tisztességére. Látván azért szent László az nagy vérontást, miért nagy kegyelmes szívé vala, [³⁹⁹ b felette igen sir vala rajta, hogy az gonosz királynak miatta anné sok jámbor gyermeke veszett vóna el. Azokáért és a sok bitangból egy szentegyházat rakattata Monyorósdon. Salamon királ kedég futa Moson nevő várban, es Pozsonban, holott valának anyja es felesége. Látván azért az ő asszon-anya, feddik ⁶⁹⁾ vala reája, hogy soha szavát nem fogadta vóna, de az gonosz Vidnak szaván járt vóna. Azt hallván, csaknem megölé őtet és haragjában. Annakutánna panaszlá császárnak, hogy kiízték vóna országából, kinek kérelmésére ⁷⁰⁾ jóllehet császár eljében nagy erővel, demaga ⁷¹⁾ istennek akaratjából közbejárók esének, es császár meghaza tére. Salamon azért marada nagy búval Pozsonban; es szent László akarván onnan és kive-iznie ⁷²⁾, gyakorta mégyen vala reá itközni.

---

⁶⁹⁾ Át nem ható (közép) alakban *ik* névmásraggal.

⁷⁰⁾ A régiségben gyakori betű-átvetéssel *kérelmés* helyett.

⁷¹⁾ Mindazonáltal.

⁷²⁾ Kiüznie.

Egy napon szent László herceg vén idegen ruhát reá, es mène a vár alá. bajvínia csak ennemaga. Azt látván az várfokról Salamon, azt tudá, hogy valamely magyar vitéz vóna: ő-és elváltoztatá ruháját, es kimène ellene. Mikoron azért egymáshoz közelgetnének, Salamon királ látá: hát két szent angyalok vannak szent Lászlónak feje fölött tizes töröket ⁷³⁾ tartván ő kezökben, es szent Lászlót ótalmazván: ottan megrettene, es hamarsággal felfutamék az várban. Mondának az vitézök: Uram, mit futsz? nám nem szoktál te egy-kettő avagy három előtt elfutni? Kiknek felele: Tudjátok hogy emberek előtt nem futok, de ez nem ember, mert tizes angyalok ótalmazják őtet.

Azonközben az jámbor keresztyén||⁴⁰⁰ királ⁷⁴⁾ halálos ágyba esék, es szent Gyergy harmad napján kimúlék ez édes világból, ő királságának harmad esztendeibe, eltemetteték Vácott, az Szíz Máriának monostorában, kit ennemaga rakattatott vala.

⁷³⁾ Tüzes vagy lángkardokat.

⁷⁴⁾ T. i. Gejza.

Ad propositum. Elkezdetik imáran
szent királ élete.

Hallván mind egész országbeli szegén bódog, nemes nemtelen, az nagy ⁷⁵⁾ kegyes keresztyén jámbor Gyejza királnak esetit, kelének fel egyetembe, es menének az ő atyjafiának szent László királnak eleiben, es mind kegyes kéréssel, mind szükséges készerejtéssel választák előttök járóvá es királylyá, mert látják vala, hogy mint az nemes Paradicsombeli gyimölcsöskert teljes vóna minden lelki testi jó illatú jószágoknak virágával, es fénlik vala minden mennyei szeretettel, bölcsességgel, kegyességgel, es szentléleknek malasztjával, mint az égön való fényes hajnalcillag, kit ez szegén Magyarország ugyan akarátja ellen választá királylyá. Annakokáért és soha nem akará, hogy fejében tennék az szent koronát, míg Salamon, ki koronázott királ vala, élne. De eremest meg és engedte vóna ⁷⁶⁾ Salamon királnak az országot, csak az urak akarták vóna,

---

⁷⁵⁾ Audita vero morte Regis Magni — mond a hazai krónika.

⁷⁶⁾ Visszaengedte. . . .

es Salamon igazság szerint hozzájuk tért volna. Urallják vala azért szent^{400.b} Lászlót mint konás királt es természet szerint való urokat. Azért-és szent László nagyon kenyerül es eped vala a szegén országbeli nyomorúlt népön, mint az kegyelmes atya ő árvaín. Idő betelvén ő hajtá Magyarországhoz Korontalországot ⁷⁷⁾ es Horvátországot. Annakutánna gondola szent László Salamonnal megegyesölni, es nagy sok segédségöt kildettőneki; Salamon kedég viszonzellen ⁷⁸⁾ kegyetlenséggel fizetvén, álnokságot gondol vala ellene, mi módon elveszthetné szent Lászlót. Annakokaért-és fogatá meg ötet kegyes szent László, es vetteté az temlecben, Misegrádban ⁷⁹⁾, hogy megjobbojtaná ennemagát, es vetné le haragját. Beltelvén azért imáran ugymint ⁸⁰⁾ negyven esztendőök, es látatott volna kegyes szent Lászlónak es az magyar uraknak, jámbor pispekeknek, szent István királnak es szent Imre hercegnek-vitézködő szent testeket felemelni, es nagyobb tisztségnek okáért ez feldszínre hozni es meg-

---

⁷⁷⁾ Carinthia.

⁷⁹⁾ Visegrád.

⁷⁸⁾ Ellenben, viszontag.

⁸⁰⁾ Mintegy.

kanonizálni: Salamon királ-és hozaték ki az temlecből, es szabadon jár vala szent László mellett: de az álnok, magát gondolván, futa az kún királhoz, es megeskvék neki, hogy ha segédségül mellé jőne László királ ellen, Erdélségöt neki adná, es leányát elvenné. Az kún királ azon rajta ragadván, nagy haddal bejeve Magyarra, es szállá meg Ung várát es Borsvát. Azt hallván kegyes szent László királ, rajtok rohana, es mint az kövér faggyú az tűz ellen, ugyan elolvadának ellene, es nagy diadalmat vén rajtok, holott rakattata egy szentegyházot úristennek tisztösségére. Salamon királ esmeg felgyejté⁴⁰¹ az kúnoknak maradékit, es méne Bologárországra es Görögországra. De őtt-és arcúl vereték úgy, hogy továbbá minden reménségétől megfosztatnék feltámadni⁸¹⁾. Annakokáért-és átaljeven az Duna vizén, kivonyá magát az tebb⁸²⁾ nép közöl, es soha tebbé közikbe nem méne. Látván hogy minden tehetségében megszegetött vóna⁸³⁾,

⁸¹⁾ Felkelni.

⁸²⁾ Több, többi.

⁸³⁾ Itt a szárnya-szegett analóg szólásra emlékeztünk.

annakokáért megaláza ennenmagát, és az hatalmas úristennek irgalmassága alá hagyá; hajtá le fejét, mint bines ember nagy bánattal és töredelmességgel. Ó mel bódog szikség, ki nagyobb jóra kiszlel ⁸⁴⁾ émbert, ki ellen ⁸⁵⁾ úgymond neki, hogy: bódogb annál-és, kit másnak veszedelme téssen bódoggá. Salamon királ azért, míg éle, penitenciában foglalá ennenmagát, es soha ember ismeretire továbbá nem jeve, es múlék ki ez világból Isztriában, Polae nevő városban.

Másodszor, kegyes szent László királ idein, az gonosz kúnok meg ⁸⁶⁾ bejevének Magyarországbán; elészer Erdélt feldúlván, es mind az Nyírbátorságot ⁸⁷⁾; onnan az Tisza mellékét, mind Becse ⁸⁸⁾ váraiglan. Ennél nagy(obb) had Magyarországbán öelöttök soha nem volt. Kegyes szent László az időben vala Tótországbán, es mikoron meghallotta vóna, azonnal utánnok lén, es éré el őket a Temesközbe, es

⁸⁴⁾ Kiszt, kész, készit).

⁸⁵⁾ Ellenben.

⁸⁶⁾ Megint.

⁸⁷⁾ Az egész Nyírséget.

⁸⁸⁾ A hazai krónikában kihangzással: Bechey =

• Becsei.

reáok rohanván, úgy veré mind az sokasságot, hogy egy úrnál több el nem szaladhata közzölök, es nagy nyereséggel járván, az foglyokat mind hátra hozá.

Annakutánna az kegyes királ méne az oroszkra, kik látván az nagy erőt, hamar az szent királnak hatalma alá adák ennenmagokat.

Annakutánna az kegyes királ méne Lenyelországra, es szállá meg Krakkó városát három hónapig. Azok látván hogy ellene nem állhatnának, békeségöt szerzenek egymással.

[^{491.b} Annakutánna Csöországra (méne), es nagy (sok) foglyokat hozván tere háza szent királ Magyarországbán, nagy nyereséggel es nagy isteni dicsérettel.

Mikoron azért látta vóna az kegyes szent királ, hogy úrsten vóna vele, rakattata egy jeles szent monostort az Fekető⁸⁹⁾ Körös partján, kit Váradfünek nevezze, Asszonyunk Szíz Máriának tisztösségére, holott végre temetést. és választá magának.

Elbírhövén ⁹⁰⁾ kedég az ő jó híre neve, es istenben való jószágos vóta mind egész ke-

---

⁸⁹⁾ Fekete, *de - feket;* ⁹⁰⁾ A „hírhöszik“ formától.

resztyénségbe, hogy mikoron német császár kimúlt vóna ez világból, akarják vala ötet választani; de mikoron semiképpen nem akarta vóna, alig csendeszödének ⁹¹⁾ meg róla. Annakutánna méne alá Bodrog vármegyében husvét napjára, és mikoron ott vóna, ime Franciából, Hispániából, Angliából és Britaniából követők jevének hozjá, kérvén ötöt, hogy lenne fejedelmök és előttök járó ⁹²⁾, hogy az szent Jeruzsálemnek várását szabadojtanák meg az (saracénusok) kezökből es hatalmasságokból, busszút állván Krisztus Jézusnak szent haláláért őrajtok. Azt hallván kegyes szent László királ, nagy erembe lén rajta, es azon husvét-nak innepében felbulesuzék az magyari uraktul; az szegén Magyarország kedég nagy bánatban keserűségben esék rajta, hogy az ő kegyes atyjok őket elhadná. Szent királ azért ira csöországi hercegnek, hogy eljöne vele, es ottan eremest lén őrajta: de azonközbe történék hada Csöországbán az csöországi her-

⁹¹⁾ Egész a XVII. századig találkoztunk iratok, könyvek és szótárakban e szó sziszegő alakjával.

⁹²⁾ Fővezérök.

1791. márc. 25.

ceg mellett. Mikoron az határra jutott vóna, nagy erős betegségben esék: ⁴⁰²Megértvén azért szentléleknek malasztjából, kivel teljes vala, az kegyes szent László királ, hogy életének vége lenne, szent gyónással töredelmeséggel és Krisztus Jézus szent testének vérének vételével megerőssöjté ő halálát, es hozzá hivatá mind az magyári urakat, úrfiakat es pispéköket, es megjelenté őnekik ő testének kifeslését ⁹³⁾; nagy szent szeretettel azért, es szorgalmatossággal inti vala es tanojtja vala őket, hogy egymást hallgatnák ⁹⁴⁾, anyaszentegyházat tisztölnék, ez keresztyén országot őtalmazznák, árváknak szegényeknek gondjokat viselnék, es mindenben igasságot követnének, es az mennybeli idvezöjtő Krisztus Jézustul el ne szakadnának holtig. Mikoron ellyen ⁹⁵⁾ szent prédikációt tett vóna őnekik, hírré tevé az uraknak, hogy Álmus atyjafiát koronáznák meg, ki nagy jámbor es egyegyő ⁹⁶⁾ vala, de az magyári urak Kálmánt tevék királylyá ő

⁹³⁾ Felbomlását.

⁹⁴⁾ Egyességben élnének.

⁹⁵⁾ Ilyen.

⁹⁶⁾ *Egy, ögy, így, úgy*, mind e négy forma előfordul a régiségben.

holta után. Az kegyes szent László királ azért, teljes minden lelki jószággal, szentséggel, es úristennek malasztjával, mülék ki ez gyarló világból, menván az mennyei halhatatlan erek királi dicsőséges életnek társasságában, ő birodalmának tizenkilenc esztendeiben. Azt látván es hallván, nem csak Magyarországbán, de mind egész keresztyénségben nagy siralom es bánat támadá ellyen kegyes királnak halálán, es három esztendeeg ez országban szép öltözet, táncjárás, es semi vigaságtétel sem láttaték, sem hallattaték. Miért kedéglen még ő életében meghatta vala, hogy^{402.b} Bihar-Váraddá vinék temetni ő testét halála után, az magyarországi fejedelmek kedég látván az időnek alkalmatlan es messze voltát, félének rajta, hogy a szent kegyes királ testének romlása ne lenne az nagy buzgó⁹⁷⁾ hőségnek miatta: tanácssal élván, közelségnek okáért térének Fejérvár felé, holott az szent királok teste nyugoszik vala. Es mikoron az szálláson elnyugodtak vóna, nem aluszik vala sem az úristen, sem az bódog szent. Embernek tanácsa

---

⁹⁷⁾ Fervidus.

es akaratja nem olyan mint az úristené : kelének fel reggel hollal⁹⁸⁾ hogy tovább mennének, láták hát hogy nincsen ott az szekér, sem az szent test. Megszomorodának rajta, es futosván tétova, es kérdőzködven, ha ki látta vóna? de mikoron Várad felé tértenek vóna, látták: hát minden emberi segödelemnél kil Várad felé mégyen az szent test mind szekerstől: látván a nagy isteni csodát, es dicsérék úristent.

Másod csoda. Mikoron a váradi monostorba el akarnák temetni, monda néki⁹⁹⁾, hogy az szent test dohos vóna, az tebb népek kedég nagy szép illatot éreznék vala, ottan hátra háta megé fordula álla annak, akinek dohosnak érzettetik vala. De mikoron hazugságának bínét megvadlotta¹⁰⁰⁾ vóna, es úristennek irgalmasságát kérte vóna, sírván az szent királ testének előtte, meggyógyúltaték, de az álla-kapcáján mind éltig megismerteték. Annak felette nagy sok vakok, sánták, csonkák, es poklosok vigasztatának meg¹⁰¹⁾ az szent királnak érde-

⁹⁸⁾ Hajnalban, tehát : korán reggel.

⁹⁹⁾ Egy valaki.

¹⁰⁰⁾ Megvallotta.

¹⁰¹⁾ Gyógyíttatának.

me miatt, kinek sok vóna a beszéde. Az ő szent temetésének (idején) égben angyali szók hal-
lattatának, es az szent konfessorok miséjét
ő(k) kezdék el, kit az jámbor egyházi népek ¹⁰²⁾
utánnok éneklének, es az halottaknak miséjét
elhagyák ; kiben megismerteték, hogy úristen
az ő szent konfessori közben ¹⁰³⁾ helhezette
vóna, azon időben mikoron írának ezer kilenc-
venöt esztendőben.

||⁴⁰³ IMMÁRAN PÉLDÁK LÉSZNEK AZ SZENT KIRÁLRÓL.

Ugy olvastatik ez szent királynak ő életé-
ben : Mikoron ő jó szokása szerént egy éjjel
bement vóna az váradi monostorban ajojtatus
imádságnak okáért, látá az komornyik, ki ki-
völ maradott vala, az ő urát megdicsőült test-
ben szent angyalok miatt ¹⁰⁴⁾ az égben felemel-
tetvén nagy fényességgel félneni, kiből meg-
jelentetik nagy malasztos vóta, es szeplőtelen-
sége még ez világi életében és, hogy bizony
méltó vóna az erek bódógságra. Kiben tanuság
adatik minden hív keresztyénnek, hogy ha az

¹⁰²⁾ Papok.

¹⁰³⁾ Cod : kijben.

¹⁰⁴⁾ Által.

mennyei dicsőségben akarnak részesőlni, minden gondjokat az úristenben vessék mind hálálig.

Másod. példa. Mikoron az oroszok beittettek vóna Magyarországbán, es nagy dűlās után nagy nyereséggel bāza tērték vóna, utānnok vala az szent kirāl, es mikoron jutottanak vóna . . . . pusztájában, holott minden eledelők elfogyott vóna, az szent kirāl kimēne az seregből, es imádságában kenyereg vala úristennek, hogy ki régen az Izrael népét megelégtőjtötte¹⁰⁵⁾ vala mennyei kinyérrel az pusztában, azonképpen- és szegén keresztyén népet- és ne hadná éhel meghalni. Ime csoda dolog: felkelvén az szent imádságról, es az tábor felé erede, hát ime nagy sok sereg szarvas es gímők eleiben jévének, es számtalan bialok, kik mind levetvén az ő keménségöket, nagy szilígyen az táborra menének. Azt látván, nagy hálákat es dicséretéket adának úristennek es az szent királnak, ki miatt olyan nagy irgalmasságot érdemlettek vóna; es, ki mind elég, szerze magának életre az istenadta ajándékból. Annak^{403.b} okáért es az szent

---

¹⁰⁵⁾ Saturare (a satis-ból).

királt, nevét elváltoztatván, kegyes ¹⁰⁶⁾ királnak hívják vala mindenek, mert mind szegének bódognak úgy adja vala magát, hogy inkább szerettetnék, honnem féltetnék ¹⁰⁷⁾.

Harmad példa. Vala egy szegén embernek egy sziz leánya, kinek mikoron szeme kieszett vóna, ő ajojtatussága szerént igérközék az szent kegyes királnak koporsójához, es ottan megvigaszék mind testében mind lelkében.

Negyed példa. Vala egy nemes leány, kinek oly nagy szeme fájása vala, hogy soha tebbé gyógyulását nem reméli vala. Mikoron az szent kegyes királnak koporsójához fogadást tett vóna, es ott nagy sirással kenyergene, ime ottan az ő agyából húsostúl szemei kiesének ő kezeiben; ottan felreada ¹⁰⁸⁾, es oda futván nagy sok népek láták: hát az ő testi szemei markában vannak, es újonnan való szemeket adott őneki úristen az kegyes királnak érdeméből. Ottan azért nagy felszóval dicsérék úristent es az szent királt.

---

¹⁰⁶⁾ Pius.

¹⁰⁷⁾ Oly alak, mint győztetik, nyomtatik stb a régiségben.

¹⁰⁸⁾ Felriada; felijede.

Ötöd péld. Vala egy vitézlő nemes jámbor, ki egy eizisttálat vetött vala zálagon egy ispánnak, mel eizisttálat adta vala szent László királ az vitéz atyjának ajándékul, es az hispán gonosz kevánságból azt veté, hogy övé volt vóna, es ötöle urzották vóna el. Mikoron egymást székb¹¹¹⁾ lelték vóna érette, azt itélék, hogy az eizisttálat tennék az szent királnak koporsójárá, es úristen ott jelentené meg, kié vóna törvén szerént; de mikoron az ispán fel akarná venni, ottan hátra esék mint egy holt, az szegén nemes jámbor kedég nagy aláztossággal hozjá járulván, nagy hálaadással elvevé, es házához méné.

Olvastatík továbbá miképpen ötet úristen mindenben megsegéllette, jelesképpen mikoron az gonosz tatárokat izné, es el nem szaladhatnának előtte, nagy bőséggel hánnak vala el pénzt es eizistmorhát ¹¹²⁾, drága ruhákat, az utakon, hogy az magyar sereg reá esvén, tovább szaladhatnának előttök. Azt látván kegyes szent László királ, imádságot tén, es ot-

---

¹¹¹⁾ Törvényszék előtt.

¹¹²⁾ Ezüstvagyon, holmit.

tan kőbálványnya változának, kinek bizonságát vallják mind ez mai napiglan és kik Erdel felé mennek, holott és nagy szép kútfejek¹¹³⁾ vannak kifolyván, kiket kért szent királ úristentől az népnek szikségökre, kik körül megláttatnak szent királnak lába nyomai, csucsájának¹¹⁴⁾ es sisákjának helye, kik mind bel-enyésztenek az erős kösziklában, kikből mind dicsértetik úristen es az kegyes szent királ.

Utolsó példa, ki légyen elég mastansággal, úgy olvastatik, hogy azon napon es hórábant mikoron ő szentséges voltát megkanonizálták vóna, az szent monostornak felette nagy szép fényes csillag láttaték az égen az ő szent tésének felette ugymint¹¹⁵⁾ hét hóráig, kit az várasbeli népek nagy isteni félelemmel es lelki, eremmel néznek vala. Es azon nagy misekoron hozattaték oda egy gyermek, kinek sem kezei sem lábai nem valának, de neminemő feldagadott csomók valának helyette, kiért miko-

---

¹¹³⁾ Förrások.

¹¹⁴⁾ Lándzsa.

¹¹⁵⁾ Mintegy.

ron az sok jámbor imádott vóna, bizván a
szent kegyes királynak érdemében, ime min-
dennek szemelátására megvigaszék tekélletes-
séggel mint egy egész ember. Az nagy csodát
látván, nagy hálákat adának rajta úristennek
es az szent kegyes királynak. Deo gracias

VI.

DICSOSÉGES SZENT ERZSÉBET ASSZON- NAK ¹⁾ INNEPÉRŐL, KI VALA MAGYARI ANDRÉ ²⁾ KIRÁLNAK LEÁNYA.

Úr Jézusban Krisztusban szerelmetes atyám-
fiai! Miért ez mai napon anyaszentegyház illi ³⁾
es ⁴⁾ tisztöli dicsőséges szent Erzsébet asszon-

---

¹⁾ A lágy mássalhangzók a szók végén többnyire keményen ejtettek és irattak, mint itt a címben: asszonnak, királnak; de hangzó raggal találkozva, a gondos leírók a lágyító jelet nem könnyen feledték el, s ha is, ily helyt kétségkívül lágyítva kell ejtenünk.

²⁾ E formában maradt meg az *Endre* név Pilis és Mosony vármegyék Sz. André falvaikban; amott a Sz.-Endre, itt a Sz. András név mellett.

³⁾ Ülli, innepli.

⁴⁾ Utóbb és. Eredetiségét régisége, s gyakor elnye-
letése (s) mutatja. Ma már csak a legeslegben hasz-
náltatik.

nak méltósságus innepét, ő nagy szent ⁵⁾ életének es tekéletes jószágus ⁶⁾ malasztjának bizon ⁷⁾ idvességre igazgató példájának es bőséges érdemes voltának nagy voltáért; kiknek miatta egész keresztyénségöt ⁸⁾ es teljes ⁹⁾ anyaszentegyházat megéppejtté ¹⁰⁾: Mert nin-

⁵⁾ Igen szent.

⁶⁾ Ma csak sisegővel. Az *u* e képzőben azon mély tompa *o* hangot jelenti, mely a tompa *ó*-nak felel meg, de röviden ejtve, *s* melyet másutt egy, felül kis karikával jelelt, *o*-val szoktam festeni. Előfordúl e hang, a régi halotti beszédttől *s* az Árpádkori oklevelektől kezdve a középkoron végig a jelen, jóformán új (1527-ki) munkáig, mely azt különösen szereti.

⁷⁾ Igaz, igazi.

⁸⁾ Így fordul e szó elé az öszves régiségben, egész a XVII. század közepéig.

⁹⁾ Egész.

¹⁰⁾ Megépíté. A legújabb korban általános *it* (nem *ti*) igeképző legrégibb (diphthongicus) formája magashangú törzsökök mellett *ejt*, *öjt*, mélyhanguak mellett *ajt*, *ejt* (t. i. közép *e*-vel) és *ojt*, hol az *e*, *ö*, *a*, *o* a régi kihangzások nyomául tekinthetők. A diphthongon idővel győzött az egyszerű, de azt képviselve, szükségkép hosszú *é*, *í*, *ó*, *ú*; péld. fordét, hevít, tágót, haragút; tájszokásilag *itt*, péld. meritt, hol a nyújtott hangzó elveszett fél idejét a *t* megkettőzése pótolja.

csen oly rendbeli Ádámfia, akar ez világiak, akar egyházbeliek, urak, hatalmasok, szegények, bódogok, szízek, házasok, özvegyök, szerzetösök, tisztaság- és penitencia-tartók, igazak és veszedelmes bűnösök ¹¹⁾, kik jó példát, bizon regulát, igaz életöt nem vehetnének az ő ez világon való szentségös életéből: Annak-okaért, ha jól reá gondolunk, ellyen ¹²⁾ gyarló személnék szerében ¹³⁾ mássát alig találhatjuk ¹⁴⁾ írásban, ki mind ő kisedségétől fogva ugyan ¹⁵⁾ egyesölt ¹⁶⁾ volna az úristenhez, mind

---

¹¹⁾ Bűnösök. Ez a nyújtott *ü* a régiségben hol *i*, hol *ö*-vel váltakozik: bűnes, bűnös, bönös; szíz, szüz, szöz; ide v. idő, üdő, ödő stb.

¹²⁾ Eredeti alakja az *ilyen* névmásnak, melyben a mutató névmás (*ez*) *e* hangja még szerepel. Keresztülmegy ez az *e* egyéb összetételeken is, mint: el és ely, ett, ede, ennen, eme: il v. ily, itt, ide, innen, ime helyett stb.

¹³⁾ Rendében.

¹⁴⁾ Ma általánosan *u*-val. Az eredeti hang itt is az *o*, mely az *ok*, *om*, *jam* egyes számú ragokban szerepel; *s* a többesben: találunk, találjuk, találjonk stb régente előuralkodott, sőt tájszokásilag ma is divatos.

¹⁵⁾ Ma csak toldás nélkül használtatik: úgy.

¹⁶⁾ Az *ül* képzőnek is régibb alakja az *öl*, mint a

az ő szent parancsolatinak megtartásában, mind ez világnak megutálásában. Kiről ¹⁷⁾ akarván valami keveset írnia ¹⁸⁾ mi idvességes tanuságunk mellé, segéljen meg értelemmel es szent léleknek malasztjával úr Jézus Krisztus az ő szerelmes szolgáló leányának es jegyösének érdemeért.

Első Capitulum.

Imáran lássok ¹⁹⁾ meg, miképpen támada ²⁰⁾ dicsőséges szent Erzsébet asszon, es miképpen éle ő kisdedségétől fogva tisztasságban, szep-lőtelen szizességét megtartván mind házassá-gaiglan, kihöz kéröm, hallgassanak hozzá ²¹⁾.

---

fenebbi szóban és sok emlékeinkben általján; s vidékileg még ma is.

¹⁷⁾ *Miről.* A két, személyi és dologi, formát a régiség egyáltalában nem különböztette meg.

¹⁸⁾ Nagyon elterjedt, bár helyén kívül, mint itt is, hibás ragozása a határtalan módnak.

¹⁹⁾ L. a 16. jegyzést.

²⁰⁾ Származék, eredé.

²¹⁾ A hozi-á eredeti forma változata. A 3. személy i-je különösen a sziszegők után maradt fen igen sokáig, míg a j-vé megkeményült hangzó végre a sziz-

mind, kik szízeségöt akarnak tartani Krisztus Jézusnak; es végyenek módot regulát Erzséböt asszonnak életéből. Az időben, mikoron Krisztus úrfü-sziletetnek²²⁾utánna írának ezer kétszáz tíz avagy közel hozzá esztendőben, adaték ez szent mennyei²³⁾ magzat Magyarországbeli András királnak, az ő jámborságának érdemes voltáért; kinek anyja volt Gert-rud, morva herceg leánya. Es mikoron ez le-ánzó őt esztendőös volna, es esze kezdött nevekődni, oly nagy szent malasztot ada öneki úristen, hogy mindenek csodálkoznak vala rajta. Mert látják vala, miképpen gyorsan fut, siet az szentegyházhoz, mell ajojtatoson²⁴⁾ hall

---

szegővel összehasonúlt. — *Hozzá hallgat* : ragaszkodik.

²²⁾ Születés. Az évszámítás helyeiben többnyire nem birtokos ragozással, hanem összetétellel éltek emlékeink úgy, mint e példában is látható.

²³⁾ Maiglan fenmaradt kihangzásos formája a *menny* főnévből lett melléknévnek. Ilyen még emlékeinkben a : szizei.

²⁴⁾ Régibb formái ez igének : ájejtatos, ajojtatos; az újabbak az elsőből : ajétatos, a másodikból ajítatos. A legszokottabb : ahítatos, ajtatos, a régi, amazokkal parallel, ah-ít : a-ít igéktől jönnek.

misét, mell nagy gondot visel az szegények-ről, mell nagy tisztóséggel illi az szent inne-pöket, minden hévolkodásnál ²⁵⁾ es játéknál kil ²⁶⁾. Ha mikoron leánytársitul történt táncba vitetni avagy játékban ²⁷⁾: minthamarabb ²⁸⁾ végét szakasztotta úristenért, es szent-

²⁵⁾ A hev, heu, hiu gyökérből, tehát nem hévolkodás, mely é a hév (forró) gyökérben van meg, hanem azon, eddig még csak általam (az Erzsébet-legenda díszkiadásában) s azóta Czuczor által megkülönböztetett *negyedik* e-vel, mely nem a nyílt e-vel váltakozik mint az é, nem az ö-vel mint a közép ő, hanem az i-vel, s így mint közép hangzó hol magas, hol mély hangzókat vonsz.

²⁶⁾ A *nélkül* névutónak régi formája, mely azt nem csak összetettnék, hanem félig rag-természetűnek mutatja, míg később önállóvá levén, a *nál* vezérrag a *kül* (kil)-hez alkalmazkodott. — A jelen hely, milyen egyébiránt a némabarátnál több is fordul elő, kétfősen érdekes, mert az újabb időben elhatalmazott rövidletekre mutat példát: *hevolkodásnál* es *játek-nál kil*.

²⁷⁾ A marasztaló (ben, ban) és beható (be, ba) helyviszonyragok, mint a közéletben maig, úgy az őszves régiségben azon módon cseréltettek fel *hibásan*, mint idefen és más számos helyen e legenda folytán.

²⁸⁾ Hovahamarább.

egyházban avagy kápolnában futott be, ő meny-
nyei atyjának házában, es ott avagy imádságra
adta magát, avagy kenyvet ²⁹⁾ ragadott kezé-
ben, es tettette magát, hamint ³⁰⁾ írást olvasna,
hogy csak kivonhatná magát ez világi hevolko-
dásból. Történék egy napon, mikoron nagy hi-
deg volna, hogy úgy mint senki ne látná, vinne
apró maradékokat az vár kapuja elében az
szegényeknek, es ime előltalálá az ő atyja.
Csodálkozván rajta, ennenmaga ³¹⁾ mit járna
es hova sietne? megszólítja ³²⁾ őtet: Fiam Er-
zséböt, hova mégy, mit viszs? Az nemes ki-
rál leánya, miért felette szemérmes || ⁶¹⁰ vala,
nagyon megszégyenlé magát; es megijede, es
nem toda félelmében egyebet mit felelni: Im

---

²⁹⁾ Könyvet. Előfordúl lágyítatlanul, sőt összetéte-
lekben *v* nélkül is.

³⁰⁾ Mintha.

³¹⁾ Azaz önmagára, magányosan. Gyakran előfor-
dúl egyébiránt az *ennen*, s nem hibásan, *önnön* helyett,
miután az *ő* harmad személyi névmás nem csak *i-re*,
hanem *e-re* is élesedik a ragokban (*teszi, teszen*). Hi-
bás csak az *önnön*, ha első személyről mondatik,
melynek alapformája *en* (ma én).

³²⁾ Szólítja.

rózsát viszők. Az ő atyja kedég³³⁾ mint eszős ember meggondolá, hogy nem volna rózsavirágnak ideje; hozzá hívá, es meglátá kelebét³⁴⁾: hát mind szép rózsavirág az aszju³⁵⁾ apró portéka. — Ó nagy ártatlanság! ó szeplőtelenységnek hallhatatlan málasztja! ime az áldott mennyei királ nem hagyá az ő szerelmes szolgáló leánya beszédét hamisságban³⁶⁾, hogy szemérmőt³⁷⁾ ne vallana, de inkább szentséges voltát isteni irgalmasság követné. Azt látván az ő atyja, elcsodálkozik rajta. Ez leánzó, ha élhetend vala, mi nagygyá leszén! Annakaért nem akará mivelködetiben megbántani, látván, hogy mind lelki ajojtatusságában, mind jó mivelködetiben Krisztus Jézusnak ajojtatus szolgáló leánya volna. Melly nagy isteni félelemmel es ajojtatussággal hallott légyen misét, megismertetik, mert úgy olvastatik róla, hogy

---

³³⁾ Pedig.

³⁴⁾ Hangátvetéssel kebelét helyett.

³⁵⁾ Száraz. Az aszu-nak kihangzásos régi formájából (aszi-u) az i megkeményedésével; majd a j áthasonulásával asszu. V. ö. a 21. jegyzést.

³⁶⁾ Nem hazudtolá meg.

³⁷⁾ Szégyent.

mikoron az szent evangéliomot hallotta, avagy az oltári szentségöt felmutatták, azonnal mind karjairól, fejről mind szépségöt, ékösségöt lehányott vetött, hogy minél nagyobbban ³⁸⁾ magát megálázhatná Krisztus Jézus királyának színe előtt. Asszonyunk szíz Máriát kedég es szent János evangelistát ő szizességének ótal-mazatjára választotta vala, és oly nagy szeretettel szolgál vala önekik, hogy soha senkit, az ő nevöket emlőjtven ³⁹⁾, hejában ⁴⁰⁾ es iresen ⁴¹⁾ el nem bocsátott. Mikoron mind ellyen ⁴²⁾ szentséges lelki jószágokban gyoropodnék ez nemes királi gyenge magzat, felette igen kedves vala az kegyelmes úristennek előtté. Viszonellen ⁴³⁾ dicsőséges szíz szent Erzsébet asszon-és ⁴⁴⁾ igen felgerjesztötte vala szivét lelkét Krisztus Jézusnak szent szeretetiben úgy, hogy ha szabad akaratján járhatott

³⁸⁾ Minél inkább. ³⁹⁾ Említvén.

⁴⁰⁾ V. ö. a 25. jegyzést.

⁴¹⁾ Üresen.

⁴²⁾ Ilyen.

⁴³⁾ Ellenben, viszont, viszontag.

⁴⁴⁾ Némabarátunk a mai és kötszöt állandóan esnek, s midőn az utol (etiam, auch értelemben) áll, szinte állandóan éles é-vel : és-nek írja; ma már csak is formájában él.

volna, sóha házasságnak terhét fel nem vette volna. Ime azért mell nemes példát, módot vehet es regulát minden szizességtartó ez kised királi magzatnak életéből, |^{640.b} kiről méltán vehetjük ⁴⁵⁾ Bölcsnek mondását, Proverb. xj. Mulier graciosa inveniet gloriam : Az malasztus asszonyállat dicsőségöt lél. Bizonyával malasztus lén ez szent Erzséböt asszon mind ő ifjúságatul fogván halálaig. Azért nagy dicsőségöt és, hiszjök, érdemlött úristennek szent országában, mint jobban meghalljok. De kérhetőné valaki lelki tanuságért : Minemő jegyökből ismertetik meg az malasztus lélök ? Doktoroknak mondások szerint imez négy jeles dologból : Első, isten ellen való gonosz mivelkedetnek utálatjából. Mert úgy mond róla szent Bernáld: Igen szoross embernek ő szive, semi⁴⁶⁾ két ellenkődő állat ⁴⁷⁾ oda nem fér : tudniaillik isten es erdeg. Szent Gergel doktor meg úgy mond : Soha addiglan, míg binbe lakozunk es élünk, úristen es az ő szent malasztja mihozánk nem jó. Azért, ha azt akarja ember, hogy

⁴⁵⁾ L. a 14. jegyzést.

⁴⁶⁾ Se-mi.

⁴⁷⁾ Substantia.

malasztus legyen, mint az mérgöt es az jás-
piskégyöt ⁴⁸⁾ minden förtelmet eltávoztasson.
Másod jegy, kiben malaszt vágyon, mikoron
ennenmagát eremest ⁴⁹⁾ megalázja ⁵⁰⁾ az is-
teni szolgálatra es penitenciatartásra, bátor ⁵¹⁾
bintelen legyen-és. Az elsőről úgy mond urunk
Jézus az szent evangéliomba: Ha ki engemet es
az en ⁵²⁾ beszédimet szégyenlendi, azt embernek
fia-és szégyenli; értsed: megismerni az szent an-
gyaloknak előtte. Szent Ízsajás próféta szája
átal ⁵³⁾ meg úgymond lxxvj: Kire tekéntsek es

⁴⁸⁾ Áspiskígyó.

⁴⁹⁾ Örömet.

⁵⁰⁾ L. a 21. jegyzést.

⁵¹⁾ Bár, ámbár.

⁵²⁾ Ma *én*. Azonban fenyan az eredeti (rövid) forma
mind maig a tárgyesetben (*en-gem*); a személyes név-
más személyragos alanyesetében: *enem* (régi), ma lá-
gyítva *enyem*, *enyim*, *enyém*, a visszatérő névmásban:
enmagam, *ennenmagam*; a tiszta gyökerű igékbeli ha-
tározott forma, jelentő mód, jelen időbeli első személy
ragában: *em* (p. *teszem*) stb. A Régi bibliában (a bécsi
és müncheni codd.) mindig rajta van a nyílt rövid
hang jegye; az éles formának a XV. század későbbi
emlékeiben kezdődik nyóma, s ez a XVI-ban vergő-
dött csak túlsúlyra a régi rövid felett.

⁵³⁾ Által.

niéjzek ⁵⁴⁾, hacsak ⁵⁵⁾ az alázatus szívűre es az en beszédimet félőre? Az másodról úgy mond aranszáju szent János: Az igaz penitencia, ki istennek malasztja miatt ⁵⁶⁾ lészen, minden arannál drágalatosb, minden kencsnél méltóbb es foganatosb. Harmad jegy, kiben istennek malasztja vagyon, mert ⁵⁷⁾ ez világot minden javival seminek tudja es mind hátra hányja ⁵⁸⁾. Kiről úgy mond szent Gergel doktor: Mind addeglan édes es gyenyerűséges, míg ember vele él, es az lelkieket nem kóstolta: de mikoron az lelkieket megkóstolandja, ottán ⁵⁹⁾ minden testi es ez világi dolog izetlen lészen, es dohosz ⁶⁰⁾ mint az gané. Szent Ágoston meg úgy

---

⁵⁴⁾ Hiénces ejtéssel.

⁵⁵⁾ Káldinál: ha *nem*.

⁵⁶⁾ Által.

⁵⁷⁾ Hogy.

⁵⁸⁾ Elvesse, megvesse.

⁵⁹⁾ Legott.

⁶⁰⁾ Dohos. Az *os* és melléknévképző *o* sziszegő formája (sz-szel, sőt z-vel) maig fenvan nem csak a csángó nyelvjárásban, hanem néhány szóban közszó-kásilag is, kopasz, gonosz, száraz, igaz, idvez. A csendes sokszor eléfordúl a régiségben, úgy Molnárnál is szótárában, sőt még Esterházynál, s egy ideig utána is.

mond: Az malasztban élő léleknek semi-nem édes, csak az úristen. ||⁶⁴¹ Negyed isteni malasztnak jegye, mikoron embernek szíve lelke buzgósságus isteni ajojtatusságban fürödik, es untalan mukálkodhatik ⁶¹⁾ istennek tisztösségére. Erről úgy mond szent Ágoston doktor: Az úristennek ő malasztus szereteti valahol vagy, nem il ⁶²⁾ vesztég, nem rest, nem hévolkodik, de nagy mukát teszen; erőssen dolgot cselekedik; ha kediglen nem akar mukálkodni, hát ott nincsen úristennek szereteti es kellemetes ⁶³⁾ malasztja. Ezenről úgy mond Prosper es beírták az törvénykenybe, de pe. d. 11. §. Charitas: hogy valahol leend az úristennek kellemetessé tévő malasztja, minden isten ellen való binnek ellene áll, jó mivelködötőkben bévolködik, ez világi ragadványoknak késáldását ⁶⁴⁾ megutáltatja, es valami emberi gyarlóságnak nehez láttatik, az(t) téteti emberrel.

---

⁶¹⁾ Munkálkodik, munka.

⁶²⁾ Ül.

⁶³⁾ Hasznos (Régi biblia); jeles (Molnár Albert).

⁶⁴⁾ Háborúság, viaskodás, küzdés. A Régi bibliában (az Újtest., müncheni cod.) fenvan még a kesa törzsök is (seditio) egész családjával.

Kiról más irás úgy mond: Mert az szeretőnek semi nehez nem láttatik terhesnek. Mind ellyen nemes lelki es jószágus utakon jár vala dicsőséges szent Erzsébet asszon, annakokáért emelkedék enni ⁶⁵⁾ fel mennyen es földön. Ó, azért, úr Jézus Krisztusban szerelmes atyámfiai! kik tiszta es szeplőtelen életben akartok élni, egyesüljetök az édes szép Jézus urunk szilejéhez, es szerelmes jegyösihez, kik közzöl egyyk ez jeles nemes asszonyunk es nemzetünk Magyarországból, szent Erzsébet. Tinektek szölok, tisztasságtartók, ötozjetök ⁶⁶⁾ fel az menyekzöi ruhában, ha az mennyei áldott királ fiának eleiben akartok menni. Ha ki nem tudja mi legyen az menyekzöi ruha, tanuljátok meg szent Angyalnak mondásából: Első ruha mondatik testi szeplötelenség, azaz ártatlan élet; másod ruha az isteni szent szeretet; harmad: szemér

---

⁶⁵⁾ Ami most annyi, ennyi és mennyi, a régiségben: ane, ene, mene; ani, eni, meni; anne, enne, menne, anni, enni, menni; s végtére a megkettözött n lágyítva is: anyye, ennye, mennye volt, míg a mai állandó forma kerekedett ki a negyedik e-nek megfelelő i-jét tartva meg.

⁶⁶⁾ Öltözzetek.

mösség, tudniaillik szólásra, látásra, hallásra es mivelködetre, semire felette gondot nem viselvén, csak ki istené, ha lehet minden érzékenséget ⁶⁷⁾ belrekesztvén ⁶⁸⁾ ez világiak előtt, es úgy járjon mint ⁶⁹⁾ tulajdon ⁷⁰⁾ úristennek színe előtt volna, | ^{641.b} nagy félelemmel, őrizettel ⁷¹⁾, nagy gonddal semi ollyat ne tégyen, ne szóljon, ne gondoljon szível, kivel megszeplősöjtse ⁷²⁾ kívül belöl való színét, személyét, es az úristen reá haragodjék. Kiről úgy mond szent Gergel: Embernek testi szizessége, tisztasága nem kellemetes es nem világus, nem érdemes, az belöl való lelki szeplőteleniségnél kil: el kell azért minden szívbeli szándékot, kívánságot, akaratot es gondolatot távoztatni, ha ki jól akarja megóalmazni ö tisztaságát. Példa minékönk mind az nemes szizek, kik ellyen dicsőséges koronával örülnek, vigadnak mennyeknek országában Krisztus Jézusnak

---

⁶⁷⁾ Érzékeit.

⁶⁸⁾ Be-rekesztvén: mint *fel.* Onnan származott a bel-ül, bel-ső.

⁶⁹⁾ Mintha.

⁷⁰⁾ Maga az. . . .

⁷¹⁾ Őrizkedéssel.

⁷²⁾ Megszeplösítse.

előtte, kiknek szent érdemeknek miatta engeden minekőnk-és malasztot.

Másod capitulum.

Másod része beszédőnknek lészen dicsőséges szent Erzsébet asszonnak házasságában való méltósságus életéről. Látván azért, hogy az szent szizességben meg nem maradhatna, jóllehet nagy lelki bánattal es késerőséggel, az ő tisztölendő atyjának engedelmes lévén, úristennek szent parancsolatját-és belteljesöjtven, nagy isteni félelemmel es alázatossággal reá méne: nem binnek gyenyerüségeért, de az királi magzatosságnak nyomdokáért, es az harminc dicsőséges koronának méltóságaért, kit az jó es igaz házasságban jámborúl es törvén szerént élőknek szerzőtt úristen. De mi oka légyen, hogy az házassoknak harminc koronát adnak? Doktor szavok után szólván: mert szent háromságnak hitiben élven, tartoznak megtartani az tiz parancsolatot, kit ha három tizzé téssz, harmincat téssen; avagy kedég, mert három szentséges haszon vagyon az szent házasságban, tudniaillik: hit, kinek miatta egybe adják

magokat; magzatosság, jó reménség alatt; es szentség, azaz anyaszentegyháznak házasságra kiadott szentsége. ||⁶⁴²Mikoron azért szent Erzsébet asszon adatott volna házasságra Turingia hercegnek, es szörzetét ⁷⁴⁾ szizességről házasságra változtatta volna úristennek akaratjából: nem változtatá el ő szivének lelkének ajojtatosságát, de míg ⁷⁵⁾ tovább tovább, addig nagyobbban megbévöjti ⁷⁶⁾ vala ő jószágus tétéményének érdemes voltát úgyannerá, hogy csodálkoznék az ő ura olyan gyenge asszonyállatnak gyorsasságus serénségén. Es meg akarván kimélleni, kéri vala őtet, hogy ne törné meg olyan igen magát. De ez nagy malasztus asszonyállat nem tehet vala jó szokásának elene. Mindennek azért jó példa vala, es bizony tanuság az erek ⁷⁷⁾ idvességre mindennemő tétéménye. Gyorsán felkel vala reggel, hogy mindennek elette ⁷⁸⁾ mehete misére, prédikációra; ott sem áll vala az fē ⁷⁹⁾ helyen, de az

⁷⁴⁾ Állapotját.

⁷⁵⁾ Minél . . . annál.

⁷⁶⁾ Megbővíti.

⁷⁷⁾ Örök.

⁷⁸⁾ Mint felette, mellette stb.

⁷⁹⁾ Eredetileg fe, honnan: fe-l, fe-n, kihangzással

szegények között, es alábbvaló ötözetben, honnemmint ⁸⁰⁾ tisztössége adta volna. Semit nem gondol vala ez világi kívülvaló tisztölettel az nagy alázatusságnak méltóságáért. Amelly ruhájában az szentegyházhoz ment, mint haza jött, azt ottan valamelly szegén asszonyállatnak adta úristennek kedvéért. Gyakorta bejött ⁸¹⁾, vigyázott ⁸²⁾ es imádkozott, sírván ohajtván mind étszaka. Gyakorta ennenmaga magát, néha kedég leányival-és cellájában ostorral vesszővel gyetrette ő gyenge testét Krisztusnak kénjaért. Hogy kedég mindenestül fogva ⁸³⁾ ellene mondhatna ez világnak, egy szegén pap jámbornak, kinek Conrard vala neve, fogadást (tön) engedelmesség szerént, hogy valamit Krisztusnak képében valamit öneki megparancsolna, abból ki nem háгна, es mindenben engedelmes lenne, mint lelki konfessorának. Az jámbor konfessor, kedég

---

fei=fej; fe-delem (a Régi bibl.), hol fe (mint fej v. fő) így is ragoztatik: (fém, féd).

⁸⁰⁾ Hogynemmint, ma: hogysen.

⁸¹⁾ Bőjtölt.

⁸²⁾ Virrasztott.

⁸³⁾ Teljesen, egészen.

nagy gondot visel vala az szent asszonnak idves-ségéről úgy, hogy valamikoron történt | ^{642.b} pa-rancsolatját megmásolni, soha penitenciánál kil ⁸⁴) el nem engedte, de avagy az leányok-kal igen verette, avagy viz-kinyír-bejtöt vetött-őreája; annakfelette nagyon megfeddötte szó-val. Annakfelette ez szent Erzsébet asszon-nagy irgalmas vala minden rendbeli szegé-nyekhez; kiről úgy olvastatik, hogy minden-jüvedelmöket az szegényeknek osztogatta, es néha sem magának, sem udvarabeli családi-nak ⁸⁵) nem volt mit enni. Ha mikoron pénze nem (volt), ennen ruháját eladta, es az szegé-nyeknek szikségöket megszörzötte. Néha ke-dég el-bement az szegények hispotáljában, es az rütságus poklosokat tapogatta, fejöket mosta es feresztötte. Történék egy napon, mikoron ura hon nem volna, hogy undok poklost meg-fereszte ennen házában, es nyugotá ⁸⁶) el ő urának úrfü ⁸⁷)-ágyán két lepödő között. Es

⁸⁴) Penitencia nélkül.

⁸⁵) Ma csak: cseléd (famuli); az újból feltámasz-tott család familia értelemben vétetvén.

⁸⁶) Nyugtató, azaz nyugodalomra tevő.

⁸⁷) Úrfüi.

azonközbe juta ⁸⁸⁾ haza az ő vitéz ura; ime nagy bosszupanaszszal eleiben esének az irégyök, kezdék nagy erőssen vádolni az szent asszont hogy tékozló volna, es nem tartaná takarékosan ő urának jószágát, szolgálit-és megölné ehel szoméhal, es mindenestől fogva gonosz életű volna. Mondának annakfelette: Ha kedég, nemes uram, szavu(n)kat nem hiszöd, menj el-be ágyasházadban, es egy nagy szer nyű undokságus poklost találsz úrfiú-ágyadon nyugodni. Ám lássad, ha mind ellyen szertelen dolgokat el kell engedni? Mikoron az jámbor úr azt hallotta volna, megindula rajta, es nagy hertelen mezejtelen fegyverét ragadá, mondván: Mi dolog ez, akit hallok? Ha imáran jószágomat nem kíméli, avagy ennenmagamat kíméllene! nagy haraggal beité ⁸⁹⁾ az ajtót, hogy mind az poklost megölje, mind az szent asszont levágja. Es mikoron felemelte vóna az lepödöt, látá: hát ime az áldott megfeszült Jézus Krisztus nagy vérbe keverödvén||⁶⁴³ fekszik az ágyon. Ottan megrettene, es bocsánatot kére tüle, es elenyészék Krisztus Jézus

⁸⁸⁾ Érkezek.

⁸⁹⁾ Beüté.

őelöle. Az szent asszon felességétül meg azon-
képpen bocsánatot kére nagy sirván, es áldo-
mást ⁹⁰⁾ ada őneki mindenre szabadon mukál-
kodni. Történék, hogy egy jobbágy ⁹¹⁾ fiú Ro-
mában menne; tere be az herceghöz, miérthogy
utában volna, hogy láthatná az szent asszont,
ki(ről) olyan nagy jó hír járna; es az jámbor
herceg nagy jó keddel ⁹²⁾ fogadá. Es mikoron
lakozná ⁹³⁾, kéré az úrfiú hogy érdemlené lát-
hatni szent Erzsébetet, Ottan neki izené az ő
ura, hogy jőne alá hozjájok. De szent Erzsébet
felele, hogy nem volna szikség: oka vala,
mert ez-világi dicséretöt nem kíván vala; má-
sod kedég, mert tisztösségre való ruhaűtözeti
nem vala. Esmeg ⁹⁴⁾ neki izene az ő ura, hogy
egyebet benne ne tenne. Az szent asszonnak

---

⁹⁰⁾ Jogot, szabadságot (ami t. i. őseinknél fontos dolgoknál vallásos szertartással, *áldomással*, történt).

⁹¹⁾ Főnemes, lovag.

⁹²⁾ Kedvvel.

⁹³⁾ Lakkal ellátná (?), v. vendégül fogadván lakozná (?).

⁹⁴⁾ Eredeti és helyes forma az *es* és *meg* (*megint*)-ből összetéve; majd az *es* *is*-sé válva (mint mikor *etiam*-ot jelent), s a *meg* hibásan megékezve lett: *is-még*, míg a *g* *is* *t*-vé korcsosult, s lett: *ismét*.

nem lén mit tenni, el-beméne hamar imádkozó cellájában, es mikoron imádkoznék, ime úristennek angyala! es egy szépségű ⁹⁵⁾ ruhát, es nagy drágakevekből fizött koronát hoza öneki, es monda, hogy úristen kildötte ⁹⁶⁾ volna. Es nagy édes háláadással es kenyhullatással reá vevé, es leányival el ura eleiben nyomoték ⁹⁷⁾ *nyomóddal* nagy tisztösséggel, es elámélkodának ⁹⁸⁾ mind közönséggel, színének, személyének, szavának es ötözetinek szépségén es ékös voltán, es bulcsuvétellel esmeg cellájában méne. Es az vendégök nagyon dicsérék úristent es az szent asszont, mert ⁹⁹⁾ bizon Krisztus Jézusnak szerelmes leánya volna. Annakutánna tudván az ő ura ez jó asszonnak nagy érdemes voltát, tanácsot kérde ötőle, mit kellene tenni, ki idveségére alkolmasb volna? Es azt tanácsolá, hogy az ígéretnek földére menne Jeruzsálembe, es ott az pogánok ellen vína, es Krisztu-

---

⁹⁵⁾ Szépséges. A szomorú, gyönyörű stb ilyenben még ma is fenvan az ó, ő, ú, ű képzős mellékneveknek *kapcsolatlan* használata, mely régente igen közönséges volt.

⁹⁶⁾ Küldötte.

⁹⁷⁾ Siete. Így származott a nyom-úl is.

⁹⁸⁾ Elámulásnak.

⁹⁹⁾ Hogy.

sért vérét hullatná. Az jámbor megfogadá szavát, es elmenvén ott viaskodék; azonban kedég ki-és múlék ez világból, es az erek dicsőségben méne. Kit mikorön meghallott volna ennen hazol¹⁰⁰⁾, nagy hálát ada rajta úristennek. |^{643.b} Tanuságnak okáért kérdbetné valaki: De minemő árval¹⁰¹⁾ es jószággal veheti meg ember mennyeknek országát ez halandó világon? Oka ez kérdésnek, mert doktornak mondasok szerént soba senkinek héjába¹⁰²⁾ es ingyen nem adják. Kiről szent Pál apostol-és úgy mond: Senki nem koronáztatik, hanem ki törvén szerént viaskodandik; szent Leó pápa meg úgy mond: Az hevolkodónak es veszteg fekvőnek nem adatik az erek dicsőségnek országa: azért láttatik, hogy valamit kíván érette az úristen. Reá felelvén bódogságus szent Ágoston doktor hiv léleknek képében úgy mond: Uram, ennekem árút kellene ven-

---

¹⁰⁰⁾ A codexben, hibásan, hazool (= hazól) áll, mely helyből-mozgást jelent. Itt a helyben-maradó *ul* ülnék megfelelő rövid *ol* (öl)nek lehet csak helye.

¹⁰¹⁾ Árral, áron.

¹⁰²⁾ Héjába helyett, az elhatalmazó é-zésnek egyik jelenségeül.

nem: mit? istennek országát, de nem tudom mit kell érette adnom. Reá felel, es úgy mond: Szegénységgel végyed meg az nagy mondhatatlan kazdag ¹⁰³⁾ országot, keserves bánatot adj az nagy véghetetlen eremért ¹⁰⁴⁾, mukálkodjál az elfogyhatatlan nyugodalomért, nyávalyát szenvedj az kijelenthetetlen dicsőségért, végre haláltul se vond meg magadat az erek életért. Ha példát keresünk reá, ime szemeink előtt vagy on bódogságus szent Erzsébet asszon ő vitéz urával egyetembe, kiknek ő szent érdemök es essedözésök légyenek mi bineinknek erekköl erekké való bocsánatja.

Harmad capitulum.

Imáran lássok meg, miképpen lakozék es mukálkodék az harmadik életének szerében ¹⁰⁵⁾ azaz özvégyységnek regulájában. Úgy olvastatik öröla, hogy mikoron megmaradt ¹⁰⁶⁾ volna ő társsátul mint egy ártatlan gerlice, akarák az ő nemzetségi, hogy esmeg

¹⁰³⁾ Gazdag.

¹⁰⁴⁾ Örömért.

¹⁰⁵⁾ Élete harmadik rendében, részében.

¹⁰⁶⁾ Hátra maradt.

házasságra adnák; de az szent asszon úristent kérvén rajta, hogy semiképpen ne engedné, de tartaná meg az szent özvegységben, es engedné elvenni az hatvan koronát, kit az tisztaságtartóknak szerzött úristen, es lenne abban és idvességes útnak es regulának szerzője ez világi népeknek. Az hatvan korona kedég azokat illeti, kik ennen||⁶⁴⁴magokat megszoríjtják ¹⁰⁷⁾ tisztasságnak miatta, es lelki testi hat irgalmasságnak jószágában élvén, szolgálnak az úristennek, kikben meg és ítéltetik ez világ, szent Máté evangéliomának bizonsága szerént; es ha ember részes leend benne, mint dicsőséges szent Erzsébet asszon, hát az erek bódog-ságot adják neki érette. Halljok azért továbbá mit cselekedék szent Erzsébet asszon ő urának holta után; halljok ez világi álnokságnak telhetetlenségét. Látván az irégy urak, kik szomszédságban lakozának vala, hogy ez szent asszon egyedül maradott volna, reá támadának, es kihányák veték jószágából mint pusztított ¹⁰⁸⁾ es tékozlót, es megtilták hogy senki házához be ne fogadná. Ó gyarló világnak ve-

¹⁰⁷⁾ Megszorítják.

¹⁰⁸⁾ Pusztítót.

szedelmes vendégsége! nem lén ő leányival mit tenni ez nemes királi magzatnak es Krisztus Jézus szolgáló leányának: szorúla be egy disznóbarom aklában. Hálákat adván úristennek rajta lett nyomorúságon, reggel felkelvén méne az szent Ferenc barátihoz, es kéré, hogy éneklenék meg az Te deum laudamost őérette. Mikoron az utcán elmenne, egy agg nő előltalálá, kivel sok jót tett vala, es ez szent asszont el-betaszítá az sárban. Azon-és nagy eremmel hálát ada úristennek.

Látván azért ez világnak minden állhatatlanságát, közelben akara jutni az úristenhez: gondolá, hogy mindenestül fogva kivenné magát ez világi veszedelmes életből: választá megírt állapotot, es méne be szent atyánk Ferencnek harmad szerzetében, az szesztrák ¹⁰⁹⁾ közzé, holott mind lelkével testével erek tisztasságban, szegénységben, engedelmességben holtig úristennek szolgálna. Mikoron az ő atyja azt hallotta volna, érte kilde, hogy haza hí-nák; de az szent asszonyállat semiképpen nem

---

¹⁰⁹⁾ Penitenciások, férfi és nő szerzetesek. A Margitlegenda a cisterci szüzeket is így nevezi.

engede neki, hogy esmeg ez világi dicsőségre vétetnék, de azon szegénségbe akarna megmaradni. Annakokáért, hogy semi gondja ne lenne ez világiakra, ő szent imádságában kenyerge ¹¹⁰⁾ az ő édes Jézus urának, hogy minden ez világi jókat megutálhatna; továbbá, hogy az ő magzatának emlékezeti es szerelme ő szivéből kitávoznék, es minden rajta lett bosszuságokat békeséggel szenvedhetne. Ezeket kedég az okáért kéri vala, hogy ő elméjét tisztábban felemelhetné az úristenhez, es minden bántásnál kil szolgálhatna az úristennék. Mikoron azért elvégezte volna szent imádságát, szózat jeve ¹¹¹⁾ mennyből hozjá, mondván: Meghallgattatott az te imádságod, en szerelmes jegyösöm. Azt hallván, nagy lelki eremmel telék bel ő szive lelke, es nagy édes kenyhullatással hálát ada rajta az ő szerelmes Jézus urának. Es úgy lén, hogy az naptul fogva sok mennyei jelenetök, édességök, örvöndeteségök, szózatok es feleletök jevének hozjá, ki- ket sok volna mind előve ¹¹²⁾ számlálni: mi-

¹¹⁰⁾ Könyörge.

¹¹¹⁾ Jöve.

¹¹²⁾ Elő, élé.

képpen ennenmagaival úr Jssal és az szent angyalokkal szolt, beszéllött, és minden kenyerzésére és kérelmésére ¹¹³⁾ megfelelték. öneki, kiknek vigasztaló szinök látásából és édes beszédök hallásából olyanná lett vala imáran ez szent asszonyállat, mintha ingyen ez feldön ¹¹⁴⁾ nem volna. Ó bódog szeplőtelen tisztasság, ó áldott özvegységnek érdemes regulássága, ó ez világi utálatnak nagy dicsőséges koronázatja! Ezek, ez szerelmes atyámfiái, ez világon való három rendbeli életnek igaz és bizon idvességes szertartása, szizességnek, házasságnak és özvegységnek tiszta regulássága. Valaki ezeknek kivüle él, ne bízzék benne, hogy idvözülhessen ¹¹⁵⁾: de valaki ez három nemes szerzetben kiműlik, annak helye, érdeme és koronája lészen úristentül, kinek bizonságus fundamentomát megtaláljok az szent evangéliomba, Mát. xii, holott ennenmaga idvezőjténk ¹¹⁶⁾ kifejezé mondván: Némely az

¹¹³⁾ Kérelmésére, hang-átvetéssel, gyakor példával a régiségben. ¹¹⁴⁾ Földön.

¹¹⁵⁾ Cod.: idwózwilhessek; kétség kívül írásbeli hibából áll e k n helyett.

¹¹⁶⁾ Idvözítők. — Ma is mondjuk: szüle. (szülő):

magok közzől esék jó tiszta földben, es felné-
 vöködvén, némely hoza harminc gyümölcsöt,
 némely hatvant, ||⁶²⁵ némely kedég százat. Ez
 három lelki gyimölcs jegyzi az három rendbeli
 érdemességöt, kikkel úristen koronázja Ádám-
 nak fiait mennyeknek országában. Senki annak
 kivüle élván avagy az három regulásságban go-
 nosz(úl) élván, érdemöt ne várjon, de veszedel-
 met, kitül úristen megtartsion es oltalmazjon! Di-
 csőséges szent Erzsébet asszson mind az három
 szent regulásságot tekéletességgel megtartá;
 annakokáért minden rendbeli népek példát
 vehetnék az ő szent életéből, ha ki idvözülni
 akar, es érdemöt keván győjteni.

Úristennek kegyelmes irgalmassága miatt
 végre sok jószágus mivelködetnek utánna, kiért
 idee ¹¹⁷⁾ vala megkoronáztatni, meglátogatta-
 ték az áldott úr Jézustul, es megjelenté őneki,
 hogy hamar kimulandó volna ez világból, es

---

szülénk; a régiségben ez az e végzet igen gyakran
 fordúlt elő, s még ma is ennek nyomát őrzi meg a
 most rendhagyónak látszó azon birtokragozás, mely-
 ben a vég ő e-vé válik: esztende-je, szile-je stb.

¹¹⁷⁾ Ideje.

úgy monda öneki: En szeretöm, ha*) akarsz en-
velem lenni, lakozni? Reá felele, es monda:
En kegyelmes uram, úgy akarom mint té szent-
ségöd akarja. Es azonképpen juta az ötödik
életnek állapotjában, tudniaillik életének ha-
landó végére. Ott-és lén minden idvözülő lélek-
nek bizon példája, regulája, miképpen ember
szerezje ¹¹⁸⁾ magát ö halálához. Doktoroknak
mondások szerént imez hét dolgokat találjok
szi(k)ségösöknek lenni hozjája: elészer, hogy
jó életben légyen; ha annakelette gonosz élet-
ben élt, halálának elette el kell hadni, mert ha
gonosz életben kimulandik, erekké elvész. Má-
sodszor: jó ez világiaktul magát elszakaszja,
es mindent egyebet, tudniaillik jószágát, mor-
háját ¹¹⁹⁾, iait ¹²⁰⁾, fiait, kiket vele el nem vi-
het, hogy terhet ne tégyenek halálának idein,
de, miképpen mezejtelen jött ez világra, esmeg
mezejtelen készüljön hozjá. Harmadszor: töre-
delmességet tégyen minden gyermekségétől
fogva való bineiről, es megszánja bánja, mi-

*) Vajon akarsz-e?

¹¹⁸⁾ Rendezje, rendezze.

¹¹⁹⁾ Marháját: Ingó vagyonát.

¹²⁰⁾ Ihait, juhait.

képpen ¹²¹⁾ az úristennek jó voltát megbántotta. Es mene ¹²²⁾ jókat hejába el-elmúlatott, elvesztött, es mene gonoszságokban élt-és, oly szándékkal véget vessen neki: ha továbbá élne, soha olyan gonosz életben nem élne. |^{645-b} Negyedszer, keserűséggel való tiszta gyónást tégyen róla; semit ő bűneiben ¹²³⁾ el nem tagadván. Mert szeméremtségnek miatta sokak elvesztenek, megtagadván bűneket. Ötöd: oltári szentségöt es szent kenetést végyen, ha lehet es helye vagyon, jó hittel, reménységgel es szent szeretettel. Hatodszor: urunk Jézus Krisztusnak szent kénjáról, haláláról es minden jóvoltáról édes szível lélekkel hálákat adjon, es menere lehet, szívében forgassa, kinél kil ¹²⁴⁾ soha egy ember sem idvözülhet, sem koronázatik. Hetedszer, azaz idejének utolsó részében, menere az betegség engedi, szent imádságban foglalja magát végig, essedőzvén es kenyەرög-vén úristenhez, asszonyunk Máriához, es mind

---

¹²¹⁾ Hogy.

¹²²⁾ Mennyi. L. a 65. jegyzést.

¹²³⁾ Bűneiből: közöl.

¹²⁴⁾ Mi nélkül.

az mennyei szentökhöz. Annál jobb ha egybekkel imádtat magáért. Ellyen idvességös dolgoknak utánna bizodalmas lészen ember dolga, halála, kimúlása. Mind ez ellyen dolgokat beteljesöjté szent Erzsébet asszon anyánk. Es mikoron elközelgetne az végső óra, es meg neki jelenék az kegyes Jézus, mondván: Jőj el imáran, en szerelmös jegyösöm, az teneked megszereztetött dicsőséges lakodalomba ¹²⁵⁾. Azonközbe fordöjtá ¹²⁶⁾ fejét az fal felé, holott fekszik vala, es kezde imádkozni nagy édességgel. Ime azonközbe egy igen szép mennyei madarka eleibe jeve, es kezde elette nagy szép édes éneklést tenni, hogy hozzá képöst ¹²⁷⁾ szent Erzsébet-es kezde énekleni. Es monda leányinak: Mit tennétök, ha pokolbeli erdeg reátok jőne? Monda azonkezbe: Fuss el, fuss el, három izbe. Annakutánna es meg monda: Ime elközelget az óra, kiben Krisztus Jézus ez világra sziletött az éffelikoron ¹²⁸⁾, es azonképpen ajánlá lelkét az áldott

¹²⁵⁾ Lakásba, hajlékba. ¹²⁶⁾ Fordítá.

¹²⁷⁾ Szerinte, vele együtt.

¹²⁸⁾ Kihangzással; ma: éjfélikor.

születött Krisztusnak es elnyugovék úristenben. Ime azonnal nagy szép mennyei illat ité meg az házat, es az szent test mint az balzsamom ollyanná lén. Es negyed napiglan eltemetetlen hagyák, éjjel es nappal édesködvén az szép illatban; es mikoron az szentegyházhoz vitték volna, nagy sokságú madarak||⁶⁴⁶ jevénék az szentegyházra, kit soha annakelette nem láttanak vala, nagy csodálatos szép édes éneklést tevén. Mely hórában kedég az bódog lélok testétül elválék; hallattaték nagy édességgel énekleni az responsoriumot: Regem mundi etc. Lén kedég temetése Németországbeli Markburban, mikoron írának úrfü-születetnek utánna ezer kétszáz harmincegy esztendőben, dicsértetvén mind ez ideiglen nagy sok jegyekkel, csodatételekkel es irgalomtételekkel, úristennek neve dicséretire, es ő nagy szentséges voltának méltó emléközetire. Kinek szent érdeme légyen mi bineinknek bocsánatja, malasztnak nyerése, es az erek dicsőségnek jutalma Amen.

VII.

||⁶³ REMETE SZÍZ SZ. PÁL ÖSÖNKNEK ¹⁾ KIHÓZÁSÁRÓL.

Úr Jézusban Krisztusban en tisztölendő es szerelmes atyámfiai! Bizonyával szentlen való háláadással, dicsérettel es lelki testi ervendetes szolgálattal tartozunk az véghetetlen irgalmasságú mindenható úristennek, hogy dicsőséges remete szíz szent Pál ösönknek szent penitenciatartó testét es méltóságus öröklyéjét ²⁾ ez Magyarorszáiban lakózó hív keresztyének köziben méltóztatott iktatni. Annak es emleközetire ez mai szent kihózásának napján három része leszen beszédönknek: első része leszen módisságról: mi módon ez örszáiban hozattaték; másod, mi okkal kihózatatték; harmad, mi haszna lén kihózásának.

---

¹⁾ Atyánknak.

²⁾ Ereklýjét.

Mondám hogy mi idvességes tanuságunkra első része lészen beszédönknek : mi módon kihozattaték remete szíz sz. Pálnak teste onnan az herről ³⁾, hol mind holtig erős penitenciát tartá es eltemettetőtt vala szent Antal ösenktül ⁴⁾ az két oroszánoknak segédsége miatt, holott ő szent halálának utánna száz huszonöt egész esztendeeg nyugóvék embereknek ismeretlenségénél kil. Az időben, mikoron Krisztus úr sziletetinek utánna írának háromszáz nyócvanegy esztendőben, es Konstantinápolban uralkodnék Emánuel császár : hallván ez jámbor keresztyén császár, hogy úristen megvilágosojtotta csodatételnek jó hírével remete szent Pál szent testét es temetését, ajojtatoságra indúltaték ⁵⁾ rajta, es hozatá Konstantinápolban, es helhezteté nagy tisztösséggel mint Krisztusnak ellyen szent konfessorát asszonyunk szíz Máriának egyházában, kit ennenmaga az császár rakattatott vala, holott nyugóvék szent Pál ösönk szíz szent teste száz

---

³⁾ Helyről.

⁴⁾ A göcseji nyelvjárás érdekes formája (enk, önk, ünck).

⁵⁾ Indítottaték.

hetven esztendeeg. Annakutánna egy veneccei dús palogár ⁶⁾, kinek Lanceló ⁷⁾ Jakab vala neve, kéré meg azon monostorbéli Péter apátúr-tul es az konventtől, es hozá Veneccében, hely-hetvén szent Juliános mártirnak egyházában, holott nyugovék teljességgel nyolcszáz esztendeeg. Imár annakutánna, mikoron írának ezer háromszáz nyolcvanegy esztendőben, mikoron Magyarországbán uralkodnék az nagy Lajos királ, kinek hagyomásából es az veneccei uraknak engödelmökből pécsi Bálint pispék es zágrábi Pál pispék egy éjjel nagy csendességgel, hogy az köz nép reájok ne rohanna érötte, miért nagy böcsölettel tartják vala, hozák szent Pálnak testét két apró szentöknök testivel Magyarországbán, Budának fé ⁸⁾ es királi városában, olly nagy tisztösséggel es készölettel, olly nagy processióval es ajojtatossággal, kihöz hasonlatos soha Magyarországbán nem volt! es helheték Buda várában, szent János kápolnájában, éjjel es nappal vigyázván ömellette két remete fráterek. Kinek kihozásán mondhatatlan nagy ereme vala az felséges jámbor

---

⁶⁾ Polgár.

⁷⁾ Lancelot.

⁸⁾ Fő.

királynak, nagy eremek vala mind teljes ország-
beli szegénnek bécognak: nagyobbban kedég
az ő remete szerelmes fiainak. Es koronkéd
nagy folyamás ⁹⁾ vala Krisztus Jézus szent
konfessorának látogatására. Keves idő azért
elmúlván, az felséges királ, az magyari jó urak-
nak tanácsokból, nagyságus tisztölencő isztra-
gomi ¹⁰⁾ Demeter érsek romai kardinál es gű-
bernátor, ez országnak jeles cancellariosa, úr
pápának kedég ez országra es Lengyelor-
szágra választott legátja, kinek, mikoron felsé-
ges régi Lajos királ mind az urakkal látta
volna tekéletes jámborságát, kéré hogy dicső-
séges remete szent Pálak szent testét emelné
fel Budáról szent János kápolnájából, es vinné
bódogságus szent Lőrinc mártirnak egyházá-
ban Buda felett, hogy ott az ő fiai mint atyjo-
kat, bizon tagok ő fejöket es tanojtványi ő sze-
relmes mestereket nyilván tisztölnék, dicsérnék,
es éjjel nappal szemetlen szolgálának öneki
erekkül erekké. || ⁶³² Az felöl megmondott ér-
sek azért es legát nagy sok pispéköket es egy-
házi népeket egybe gyöjtvén, es sok szegények

---

⁹⁾ Sereglés, toldulás, *confluxus*.

¹⁰⁾ Esztergami.

bódogok hozzájuk gyűlvén; vevé fel az szent testet, es vivé szent Lőrinc mártirnak egyházában Buda felött, Mindszent-havának tizenegyed napján, azaz szent Bereck konfessornak másod napján; es legáti hatalmával meg-és konfirmálá, hogy azon napon ő szent vitelének innepét illenék; kit megtartnak mind ez mai napiglan az ő szent szerzetében való jámbor ősfiai*).

Másod részében leszen tanuságunk arról, mi okkal kihozattaték? Es találjok négy jeles okát, miért helyről helyre hordoztaték; első: úristennek kiváltképpen való szent akaratja, kinél kil sz. Antal ösönknek mondása szerént sem fának levele, sem verébnek leszállása földre nem eshetik. Akara azért az mennyei kegyelmes atya-úristennek szent fia Jézus, ki minden édességgel teljes, kinek irgalmassága véghetetlen es mindenre kiszármazandó, nem csak egy helyen, desok helyen es mindenütt ez ő szentiben dicsértetni es tisztoltetni, szent Dávid prófétának mondása szerént ps. (CL): Laudate Dominum in sanctis eius: Dicsérjétek úristent az ő szentiben. Kiről úgymond szent Gwilhelmus

---

*) Atyafiak, fráterek.

Antisiodorensis pisek : Mikoron az mennyei szenteknek tisztösségöt tészönk, akkoron úristent az ő szentiben dicsérjek ¹¹⁾. Másod oka úristennek jóvolta. Mert az véghetetlen jó isten vitézködő anyaszentegyházhoz úgy szokta osztani az ő kegyelmességének segödelmes ajándekát, hogy az halandó emberfiai közzöl választott szolgálainak miatta és megötalmazja, kinek mint érdeme volna reá. Annakokáért és szokott keresztyén anyaszentegyház az választott szentöknek általa könyörögni úristennek minden szikségben. Harmad oka lén szíz szent Pál ösönknek nagy érdemes volta, miként olvasztatik öröla: miképpen az mi felséges megváltónk ő szent mennybe menetinek utánna ez ő bódogságus szolgáljának lelkét kilemb-kilemb nyomorkodásnak ¹²⁾ es mukának utánna az érek nyugodalomra hívá: | ^{632.b.} azonképpen az ő léleknél kil való testét és, kiben hatvan eszten-deeg, mint régen Illyés prófétát, az pusztának kietlenségében hollómadár szolgálatja által mennyei ménnával éltetéd az ő szentséges életének érdeme szerént: nem akará, hogy ellyen je-

---

¹¹⁾ Dicsérjök, dicsérjük. V. ö. a 4. jegyzést.

¹²⁾ Nyomorgás.

les konfessora-és emberi dicséretnél kil elmúl-
 nék es megfosztatnék. Egy jeles oka-és lén, hogy
 szent Jeromos doktornak átala az ő szent élete
 megíratatnék sokaknak látására es hallására.
 Annakutánna kilemb-kilemb országokra hor-
 doztatni es végre híres neves Magyarországba
 e-helhetni ¹³⁾ . . . Negyed oka az első hel-
 höztetéseknek tisztöletlen voltok es méltatlan
 voltok : annakokáért úristen sem engedte ellyen
 drága kencsnek nemes voltát tisztöletlen he-
 lyen tartani, es az pogán országban, hol sem
 úristennek, sem az ő szentinek böcsölet nem
 tétetik. Annakokáért, es miért az nagy Kon-
 stantinápol-és eltöretnek végre, es pogán kéz-
 ben adatnék, kit imáran megértönk, es károm-
 lás történhetött volna lenni ez nemes konfes-
 sornak, kinek nem illik lenni : azért méltóbb-
 nak láttaték hozattatni ez szent Magyarorszá-
 gnak nemes hegyére, holott tisztösséggel tarta-
 tik, mint látjuk ¹⁴⁾).

Harmad részében lészen tanuságunk nagy
 használatosságáról : kik jóllehet sokak volná-
 nak, de rivid voltaért csak imez hármakat lás-

¹³⁾ Lehelyeztetni.

¹⁴⁾ Látjuk.

sok meg. Első használatja lén sziz szent Pál
 ösenknek Magyarországbán hozása az nagy
 felséges régi Lajos királynak veneccéseken ¹⁵⁾
 való diadalma, kinek, mikoron fogadást tett
 vóna, hogy ha az veneceieket meghódolt-
 hatná ¹⁶⁾, onnan ötet kihozná Magyarorszá-
 gbán; és hamar való időben akarátjának ura
 lén. Másod használatja lén az szent remete
 szerzetnek megsokasulása Magyarországbán,
 kik annakelette felette kevesen es ritkán valá-
 nak: de annakutánna az nemes szent ösenk-
 höz való ajojtatusságból annera megsokasulta-
 nak, mint az tengernek fővenye. ||⁶³³De az ma-
 gyari nagyságus urak és azon való ervendetes
 bizodalmokban nagy sok helyen az ország
 szerteszerént, kilemb-kilemb nemes szent ka-
 lastromokat rakattanak, es ez világi jószá-
 gal megajándékoztak. Tudniaillik régi Laos ¹⁷⁾
 királ Buda felött Szentpált, szepőssi urak
 Gombaszegőt, Porvát es Tokajt, Palóczy urak
 Újhelyt, Prini Emre nadrispán Terebest, Ha-

¹⁵⁾ Venecei, veneccés, velencés a név régibb formái.

¹⁶⁾ Meghódoltathatná.

¹⁷⁾ Lajos.

raszty Ferenc Családit, Mátyás királ Csütöt ¹⁸⁾, Zsámbokot és Buda felött Fejéregyházát, László ¹⁹⁾ királ Szentjogot, Czudar Péter Ládot, Kinizsi Pál Vázsonyt, Tamás érsek Szent-andrást, Buszlay urak Mindszentet, az Nagy-Bánffyak Szentpétért Somogyban, ki*) mind ő idvessége szerént mint akarták es tehatték, úristennek dicséretire es szent Pál ösönknek erek emleközetire. Ime nagy használatossága lelki jószágában. Harmad használatja az nemes konfessornak, es mind az ő szentséges fiainak napönkéd való esedözésök. Ó szerelmes atyámfiai, ki mondhat ellene, hogy még régen ennekelette nyomorúságot szenvedött volna ez szegén Magyarország, ha ez édes Krisztusnak konfessora ő szerelmes fiaival nem ótalmazta vóna, asszonyunk szíz Máriával egyetemben.

Hogy kedég kiváltképpen ótalmazja az ő szerzetbeli fiait szent Pál ösönk, ellyen bizony példával bizonyúttatik. Vala Diósgyőrben egy magabíró ²⁰⁾ porkoláb, kinek Imre vala neve,

¹⁸⁾ A codexben hibásan *Cheutleht* áll.

¹⁹⁾ II. Ulászló.

²⁰⁾ Hatalmas (Molnár A.).

*) Kiki.

vámosi vajda fia. Mikoron ugyan ottogyan ²¹⁾ való kalastrombeli öseket ²²⁾ nagy erőssén háborgatná, szolgáljokat levervén es ennen magokat fenyegetvén, barmok fiait és levágatván: látván az szegén konvent, hogy soha még nem szennék ²³⁾ róla: essének ²⁴⁾ az úristenhez es szent ösējökhöz ²⁵⁾ kenyeregvén, hogy segejtenék meg őket. Ime nem feledtetének el az ő kenyergésekben. Dicsőséges szent Pál ösenk neki jelenék az | ^{633.b.} kegyetlenek, ágyában fekvén, nagy szép vén ember képében, fejér palástjában, es egy mankót tartván ő kezében, ugymint ²⁶⁾ szomorú szívvel tekéntvén öreája, es monda: „Aluszs-z-é, te kegyetlen? Ó te gonosz, napjafogyott ²⁷⁾! mire gyetröd kénzöd az en fiaimat? Higyjed, hogy bosszúállatlan el nem múlatod. De ezennel ennen kezemmel eleget vészök, es vég napodon erekké

²¹⁾ Ott.

²²⁾ Atyákat, pátereket.

²³⁾ Szönnék, szünnék.

²⁴⁾ Esedezésnek.

²⁵⁾ Itt a törzsök még kihangzásával fordul elő: öse.

²⁶⁾ Mintegy.

²⁷⁾ Kinek napjai meg vannak számlálva. Mint ügefogyott.

el kell vesznöd.“ Azt megmondván, annera castigálá őtet, míg nem megemészté amit ett vala, es elenyészék előle. Az nyavalyás ember kedég felszököllék ágyából, es nagy ivóltést kiáltást kezde tenni úgy, hogy az egész udvar mind feltámadá, es nagy csodálattal megbeszéllé őnekik, mint járt vóna, es megmutogatván őnekik mind hátát, vállait, miképpen felszakadoztak vóna az vereségben ²⁸⁾. Mely vereségből megtanúla ²⁹⁾, es jobbaddá lén, parancsolván mind hozzá tartozóknak, hogy senki őket ne bántaná, az jámbor őseket. Annakutánna nem sok idő elmúlván, az hadba vesze, kinek még az testét sem tudhaták hova lett vóna el.

Másod példa: Az időben mikoron írának 1422. esztendőben, Zsidmond császárnak idein, vala Soklyós várában egy jámbor László nevű Sikló porkoláb, ki felette jó életűnek láttatik vala emberi ítélet szerént, es szent Pál ösönket mi ő remete fiaival nagy tisztösséggel hallgatja vala, kiknek szent imádságokban es felette bízik vala. Mikoron azért halálára jutott vóna,

²⁸⁾ Mint nyereség.

²⁹⁾ Okúla.

hagyá meg hozzá tartozóknak, hogy mint ki-
múlnék, ottan vinnék testét Bajcsba, az reme-
tékhez temetni. Mikoron azért mint olyan em-
bert nagy tisztóséggel el-betették vóna az kö-
porsóban, hogy befödözzék, ottan felile ³⁰⁾ az
koporsóban. Es akkik ott valának, mind kifü-
tának, megiedvén az nagy csoda dolgon. Ma-
rada meg ott imádkozván csak egy vén remete,
kinek fráter Lukács vala neve, kenyeregvén
szent Pálnak, hogy ne hadná elveszni az jám-
bornak lelkét. Ez fráter ||⁶³⁴ látván az csoda dol-
got, nagy bátorsággal eleiben járula, es monda :
„Szerető fiam, élsz ? László fiam, ugyan bi-
zony-é ³¹⁾, a mit művelsz ? Ha te vagy, kérlek
mondd meg, mint vagyon dolgoz, mi oka,
szerető fiam, hogy esmeg ez iszamó ³²⁾ világra
tértél ?“ Monda az szegén jámbor, mintha
hoszju útról jött vóna, nagy fohászkodással :
Ó szent atyám, hidd be azokat-és, kik kive-
futának, mert rémlés ³³⁾ nem vagyok, hogy
mindenek hallására jelentsem meg, mint lén
dolgom, hogy hallják úristennek ő csodálatos,

³⁰⁾ Fel-üle.

³¹⁾ Valóság-e ?

³²⁾ Caducus : gyarló.

³³⁾ Réml.

igazságus ítéletét. Mikoron mind bejöttek
vóna az koporsóhoz az szentegyházban, monda
nagy rekedözött szóval: En szerelmes atyám-
fiai es barátim, halljátok az felséges bírónak
igaz ítéletit, ki enrajtam bínesen beltelék.
Mint az betegség kitolyá az lelköt belőlem,
azon szempillantásban viteték úristennek íté-
letire, es előve hozának egy nagy könyvet, es
mikoron fejemre olvasták vóna, tebb jót nem
találának mind en életembe, kit halálos bínnél
kil tettem vóna, hanem csak ötödfél páter-
nostert; az gonosz téteménynek kedég száma
nem vala. Annak-okáért es az pokolbeli ellen-
ségök azon nagy eremben levén, szorgalmaz-
tatják vala igazságra az úristent. Azt látván
hallván; mondhatatlan nagy félelembe es ke-
serűségben esém, es mikoron kétségben akar-
nék esnöm, mert nem helye es ideje az szent
penitenciának: de miért en életemben tisztös-
séggel tartottam vala szent Pált mind ő fiaival,
hát nem voltam elfeledvén önálok. Es ime azon-
közben egy nagy tisztölendő vén, úgymint ³⁴⁾
fejér öltözetben volna es egy mankó volna ő

---

³⁴⁾ Mintha.

kezeiben, nagy sok sereggel el-oda jeve, es lecsván az felséges bírónak elette, monda: Kérlek en kegyelmes uram, végyed el te nagy igazságus haragodat ez szegény lélekről, es bocsássad meg ő bűneit, mert jóllehet érdemlené az erek veszedelmet, demaga tegedet meg nem tagadott, es enhozjám mind fiaimmal ³⁵⁾ ajojtatussága volt, es segítségöt tett: azért bocsáttassék az lélek esmeg az halandó testben, es tartson penitenciát. Azt hallván az úristen, meghallgatá az ő szerető szentit ő kérelmésekben ³⁶⁾, es harminc napot engedének penitenciára. Hogy ezeket mind elbeszéllette vóna, monda esmeg az feltámadott ember: Hogy kedég ezek bizonyok ³⁷⁾ legyenek, olyan jegyét adom: mert ez mai napon az en kisdéd fiam kimúlik ez világhól, es az tokos ló ³⁸⁾, kit enelettem hoztatok, az cintirim ³⁹⁾ kapua előtt

---

³⁵⁾ Együtt.

³⁶⁾ Kéremlés helyett betűátvetéssel.

³⁷⁾ Igazak.

³⁸⁾ Vagy: esztendős ló, csikó, mint: tokjuh, esztendős bárány; vagy a mennyiben tokos hüvelyest is teszen, gyász hüvelyű azaz takaróu ló?

³⁹⁾ Cinterem.

ezennel leesik es meghal. Es mind azonképpen beltelének. Azért feltámadása után harminc napig azon kalastromba az jámbor ösfiak között megmaradván, oly módon tarta penitenciát, hogy az harminc napig sem ételt italt, sem álmát nem vét hozzá, de néha tett kézi munkát, es az szent időnek tebb részét mind sirásban ohajtásban es ajojtatus imádságban mulatta ki, es koronkéd nagy hálákat ad vala dicsőséges szent Pál ösönknek mind ő fiaival, hogy az erek kárhozattul megszabadojtották vóna ő szent imádságoknak miatta. Es azonképpen az harminc napi penitenciatartásnak utánna bódogul mulék, ~~ki~~(ve)üristenben. Kik annakutánna látták az ő koporsóját, azt mondják, hogy az ő kisdéd fia, ki kive múlt vala, miért azon koporsóban helyheztetött, még mind ez napig egészszen vagyon, de az ő atyja porrá lett teste szerént. Kiből nyilván megismertetik dicsőséges szent Pál ösönknek es az ő szerzetes fiainak úristennek előtte nagy érdemes es jószágus voltok, kikben minket-és részeltessen atya fia szent lélek erekkől erekké. Amen.

J E G Y Z E T

a pálosok klastromairól szóló helyhez, 156, 157. ll.

(Lappótlékül).

„Buda felött Szentpál”: vajon nem a Visegrád fölötti Maria-Nostra értetik-e e néven? miután sem a Pázmány ismeretes jegyzékében (Acta et Decreta Synodi Strig. 1629. in Append.), sem a szerzet történetiróiban (Gyöngyösi, Eggerer, Pongrácz, Orosz) nem említetik, de a földrajziróknál sincs Buda környékén Szentpál. (Sz. Lőrincz nem értethetik; ez már 1310-ben alapítottatott, s a legendában is mint ez időben már létezett említették a 152. l.).

A gombaszegi klastrom két Bebek által alapítottatott; kik gömöri urak voltak; a porvai Veszprémben fekvén, szinte nehezen szépesi urak által emeltetett; a tokaji igen (t. i. Szapolyai Imre által).

Az újhelyi (1355), családi és mindszenti klastromok alapítóit carthausi írónk megnevezi; másutt őket nem találtam. A (Somogy-) szentpéterinek alapítottását a Nagy-Bánffyoknak tulajdonítja; Pázmány csak ennyit: „auxit eius fundationem familia Dominorum de Kanizsa.”

Ennyit figyeltetésül az egyháztörténelem barátinak.

IGAZÍTANDÓK.

A kellő figyelem dacára néhány hiba maradt vagy csúszott be az úgy nevezett revisio alkalmával, mely rendszeren már nem a szerző hozzájárúttával történik. Én ezeket vettem észre: L. 5. a 9. versben a köt. jel hibás helyt szúrattott be, legyen: szolgálokértés. — L. 7. kiesett a 7. sor, mely e szóból áll: *lenni*; így ugyanitt a 17) jegyzés sora végén az *l* (írónknál), s az 55. lapon az első betű *n* (nagy). — L. 92. a 6. sorb. olv. asszont. — L. 114. az „Utolsó példa” 6. sorában olv. két hét helyett. — A 96. lapon 2. sor. és áll (et, und értelemben) es helyett, mi ugyan a cod. hibája, mely tán ötszáz esetben egyszer hibázza el. Az és (ees írva) nála állandóan = etiam, auch; az olvasó biztosb eligazítása végett e kötszót kapcsolom. — A 90. lapon nagy rendetlenségbe jöttek a jegyzések számai. A 38. és 39-dik, mely így hangzott: „L. a 35. jegyz.” egészen kiesett, s az, mely most 38) gyanánt áll, a szöveg 9-d. sorához tartozik; a most 39. és 40-dik pedig így igazítandó: 40), 41).

TARTALOM.

	Lap
I. Bódogságos szent <i>István</i> kirá'nak innepéről	3
II. Emléközet szent <i>Endre</i> innepéről	32
III. Szent <i>Gellért</i> pisepeknek innepéről	50
IV. Szent <i>László</i> kirá'nak innepéről	59
V. Szent <i>László</i> kirá'nak legendája	83
VI. Dicsőséges szent <i>Erzsébet</i> asszonnak innepéről	116
VII. Remete szüz szent <i>Pál</i> ösönknek kihazásáról	149

1931/32 1335

